

MEZŐGAZDASÁGI KISKÖNYVTÁR

VADGAZDASÁGUNK

9

MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ

MEZŐGAZDASÁGI KISKÖNYVTÁR

Erdészeti sorozat 9. szám

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

VADGAZDASÁGUNK

Írta :

Bertóti István

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2019

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA.

DK. 17997 tételsz.

Csep. 2396 szám.

12/14.

MEZŐGAZDASÁGI KIADÓ

BUDAPEST 1952.

„Elsajátítani a tudományt, kiková-
csolni a bolsevik szakemberek új káde-
reit a tudás minden ágában és tanulni,
tanulni, tanulni a legkitartóbban, ez
most a feladat“

(SZTÁLIN)

A Magyar Népköztársaság biztosítja a dolgozóknak a művelődéshez való
jogát. (Alkotmány 48. §.)

Felelős kiadó: Lányi Ottó

Felelős szerkesztő: Szőnyi László

Műszaki felelős: Gonda Pál

Utánnymás 4001—7000 példányig, 6 ív terjedelemben

— 252119 —

Készült a MNOSZ 5601—50Á és 5602—50Á szabványok szerint

BEVEZETÉS

A vadászat ősfoglalkozás; egyidős az emberiséggel. Az ősember kezdetben csak önvédelemből küzdött az életére törő ragadozók ellen, később azonban elemi szükségleteinek kielégítése is sarkalta a vadászatra. A jégkorszak közeledtével időnként kiürült a természet terített asztala és az addig főként növényi táplálékon élő ember kénytelen volt vadhússal pótolni azt, amit a hóval, faggyal beköszöntő telek megvontak tőle. A szükség találékonnyá tette őseinket és a biztosabb önvédelmük, a hús utáni vágy, valamint a vadbőrök, csontok, inak használati értékének felismerése kezükbe adta a bunkót, kőbaltát, dárdát, melyekkel már eredményesebben vehették fel az egyenlőtlen harcot a vadállatok ellen. Egyre jobban fejlődő értelme révén az ember már értékelte a vadon sokféle útmutató jelét és a természet nyújtotta lehetőségek tökéletesebb kihasználása, vadászatainak eredményesebbé tétele végett közösségbe tömörült. Ez volt az ősközösség, mely már több sikerrel védte ki a vadállatok támadását és egyre növekvő vadászszákmányra tett szert. Ezután az ember életében mind nagyobb jelentőséget nyert a vadászat. Tökéletesedtek a vadászat módszerei is, amit az évezredek távlatából ránkmaradt őskori leletek kezdetleges karcolatai, rajzai szemléltetően bizonyítanak.

A hazánk területén élt népek ugyancsak kihasználták a föld vadászati lehetőségeit, majd honfoglaló őseink újták és tökéletesítették tovább a vadászat különféle módjait. A vadászat népünk életében is döntő szerephez jutott. A vadászat értékét az is emelte, hogy az örökös csatározásokhoz, a fegyverforgatáshoz kiváló gyakorlatul szolgált.

Történelmünk további során a vadászat gyakorlását és az azokból eredő javakat — jelentőségüket felismerve — a királyi udvar, a főurak és a nemesség mindjobban kisajátították és az 1504-ben kelt „királyi dekrétum“ a jobbágynak csaknem teljesen kiszorította a vadászatnak addig szabad gyakorlásából. Az

1848-as vívmányok ugyan visszaadták az évszázadok óta elnyomott dolgozók vadászati lehetőségét, ez azonban a továbbiakban egyre szűkebb korlátok közé szorult. Az ezután hozott törvények és rendszabályok többé-kevésbé ugyancsak érintik a vadászatot, jelölül annak, hogy a törvényhozók tudatában voltak a vadgazdálkodás nemzetgazdasági jelentőségének. Az idők folyamán mindjobban kitűnt „a vadban rejlő érték” igen számottevő gazdasági jelentősége, ami dús vadállományunkat a nemzeti vagyon szerves tartozékai közé sorolta. A vadgazdálkodás hozama a sok helyen fejét felütő rablógazdálkodás ellenére is nőttön nőtt. A vadászatból, az élő és lőtt vad belforgalmának és kivitelének hozadékából, a vadászbérek, fegyverilletékek, a fegyveripar és kereskedelem, valamint a növekvő idegenforgalom sokmillió bevételeiből igen jelentős összegek folytak be az államháztartásba. Mindez azonban a Horthy-rendszer uralkodó osztályának hasznát szolgálta.

A második világháború nagy pusztításai csaknem teljesen tönkretették vadállományunkat és 1945-re csak kis hányada maradt meg. Azonban „a népi demokrácia nem hagy veszendőbe menni sem anyagi, sem erkölcsi előnyt, melynek a dolgozók látják hasznát” és államvezetésünk megtalálta a módját vadgazdaságunk újjáépítésének is. Törvény, rendelkezés, eredményes intézkedések, szakmai útmutatás és a létesített szakintézmények, telepek példaadó munkássága segítik elő vadgazdaságunk fejlesztését.

A vadászat gyakorlása felelősségteljes feladat, melynek maradéktalan elvégzése megfelelő szaktudást igényel. Vadászaink ma már a dolgozók soraiból kerülnek ki — hivatásos és nem hivatásosak egyaránt. Szolgáljon ez a könyv is segítségül feladataik sikeres elvégzéséhez, hogy a vadászat okszerű gyakorlásával, a „vadban rejlő érték” minél gazdaságosabb kihasználásával a téren is eredményesen járuljanak hozzá az országépítéshez.

I. FEJEZET

VADÁSZATI ÁLLATTAN

Vadgazdaságunk alapja a vad. A vaddal kell jól gazdálkodnunk, a benne lévő értéket kell gazdaságosan kihasználnunk. Vadgazdaságunknak vannak *haszonállatai* és *kártevői*. Ezek lehetnek *szőrmészek* és *szárnyasok*. Testnagyságuk, gyakoriságuk és vadászatuk értékének közös összetevéséből kialakult a *nagyvad* és az *apró-* vagy *kisvad* fogalma. Hazai szőrmésvadunkból nagyvadnak számítanak: a *szarvas*, *őz*, *dámvad*, *muflon* és a *vaddisznó*; a szárnyasok közül pedig ide tartozik a *tűzok*. A hazánkban vadászat tárgyát képező többi szőrmés és szárnyas vadat az „apró-vadak” közé sorolhatjuk.

I.

VADGAZDASÁGUNK JELENTŐS HASZONÁLLATAI ÉS AZOK VADGAZDASÁGI ÉRTEKE

(Rövid természetrajzuk, természetvédelmi jelentőségük, okoszerű vadászatuk módjai, viszonyuk az erdő- és mezőgazdasághoz.)

A) Szőrmésvad

1. A mezei nyúl

Legelterjedtebb, legnépszerűbb vadunk, apróvadász területünk gyakorlati értékmérője a mezei nyúl. Kisebb-nagyobb számban Európa egész területén megtalálható: Síkon, dombos vidéken és kő. 1000 méter tengerszint feletti magasságig a hegyvidéken is otthonos, sőt elvétve magasabb vidékeken is előfordul. Hazánkban mindenütt elég szép számmal tenyészik és tekintettel vadászterületeink zömének apróvadász voltára, vad-

gazdaságunk egyik legerősebb alapjának tekinthető. Kifejlett példányainak *súlya 4–5 kg.* Hangja, melyet csak halálvesztély esetén hallat, a gyermeksíráshoz hasonló „nyúl sírás”. Színe sötétebb vagy világosabb barnás-sárgás szürke; testének alsó és

lábainak belső része fehéres színezetű. Az erdőben megtelepedett és nagyjából ott tartózkodó nyulak többnyire súlyosabbak és sötétebb színűek, míg az állandóan a mezőn élő — legfeljebb az időjárás viszontagságai elől erdőbe húzódó — nyulak rendszerint könnyebbek és világosabbak. Ez az élesen el nem határolható különbség azonban sem faj, sem fajta megkülönböztetésre nem szolgál. Szőrözete rövidebb gyapjú- és hosszabb nemez-szőrökből álló. Középen hasított felső ajkán hosszú bajuszt visel. A mellsőknel jóval hosszabb hátsó lábai segítségével igen sebesen fut, miközben hátsó lábait mindig a mellsők elé veti. A nyúl csapáján a két egymás előtt lévő nyom a mellsők elé vetett hátsó lábak nyoma.

Sebes futása és közmondásos szaporasága létének természetadta biztosítékai, melyek nélkül már írmagja is régen kiveszett volna, mivel ellenségeinek se szeri, se száma. A szőrme és szárnyas ragadozók légiója, a határban bitangoló kóbor kutyák-macskák és a vadtolvajok különböző fajtája mind kiviszik a dézsmát az időjárás viszontagságait is sokszor megsemmesítő nyúlállományból, sőt kellő felvilágosítás híján a gyermek is örömmel fogja fülön az erdőn, mezőn lelt „nyulacskát”. A félénk nyúl pedig állja az innen is, onnan is reá zúduló csapásokat és bár vadgazdálkodásunkban lelövés és befogás formájában évente közel háromnegyed millió darab kerül belőlük kitermelésre, szilárdan tartja jelentős szerepét vadgazdaságunk haszonállatai között.

Enyhe tél esetén januárban kezdődő párzása kedvező időjárási viszonyok mellett ősz közepéig is kihúzódik. A nőtény *35 napi vemhesség* után *2—4 szőrrel és nyitott szemmel világra-jövő fiat vet*, melyek 8—10 napos koruktól már gondoskodnak önmagukról. Az anya egy hétig rendszeresen gondozza fiait, majd egy-két hétig olykor megszojtatja őket, de hamarosan túlteszi magát a „családi gondokon” és újra párzik. A fiatal nőtény évente háromszor, az idősebb négyszer, sőt jó időjárás esetén ötször is fiadzik, a nyúlfiak pedig féléves korukra már ivaréretté fejlődnek, tehát a kora tavaszi fiatalok őszre már maguk is szaporíthatnak.

Bár a koratavaszi és későőszi szaporulatot a fagyok és hideg esők sokszor erősen lecsökkentik, a közbeesőket pedig sokszor az állati és emberi kártevések tizedelik meg, mégis a nyúl szaporasága biztosítja az állomány kívánt sűrűségét, — ha csak közbe nem jön valami. Ez a „valami” nyilvánulhat az átlagosnál rosszabb téli-tavaszi időjárásban, a vadvédelmi teendők elhanyagolásában, a túlságosan elszaporodott ragadozók és a vadtolvajok kártevéseiben, az esetleg fellépő betegségekben (pl. nemű bajok, gümőkór, májbetegség, rühösség, vagy a nálunk igen ritka tularémia) leggyakrabban azonban a vadászat helytelen gyakorlásában kell keresnünk a nyúlcsökkenés okát. E téren a két leggyakoribb hiba: 1. helytelen vadászattal a nőtények számának káros lecsökkentése, 2. túlméretezett lelövési előírászat folytán a törzsállomány kívánt számának megkevesbedése.

Nyúlállományunk helyes *tvararánya* (a nemek megoszlása) *1:2* — egy kanra jusson két nőtény —, ami azonban csak igen kevés helyen van meg. Az *1:1 arányhoz azonban ragaszkodnunk kell*. Szomorú látvány az, mikor a párzási időkben *3—4* — sőt olykor *5—6* — kan kerget egy nőténynyulat. Ilyen esetekben a buja kanok által agyonhajszolt, legyötört nőtények legyengülve, betegen jutnak el az anyaságig — ha ugyan közbe el nem pusztulnak —, aminek azután a szaporulat látja súlyos kárát. Vadászatainkon — legfőképpen a koraőszi keresővadászatokon — kíméljük a közelre beváró, legtöbbször nőténynyulakat. A kanokból se löjjünk tömeget az idény elején, mivel értékesítésre majd csak a későbbi társasvadászatok kellőképpen fejlett nyulakból álló terítéke való.

A nyulat a már említett keresővadászaton kívül a különféle hajtóvadászatokon és a közismert körvadászaton hozzák terítékre, melyeket bővebben e vadászati módok ismertetése során

beszélünk meg. A nyúl vadászatához ősszel a 10-es, télen a 8-as sörét használata a legmegfelelőbb. A nyúl tápláléka tisztán növényi, mellyel a mező- és erdőgazdaságban olykor kisebb-nagyobb károkat okoz.

A legtöbb vadászterület a „nyúlvalutából“ fizet. Az állam „nyúlban“ szabja meg a terület bérét és a vadásztársaságok legtöbbször a „nyúltermés“ árából tesznek eleget bérfizetési kötelezettségeiknek, sőt olykor még egyéb kiadásaikat is ebből fedezik. Az évente kitermelt nyúl bel- és külforgalmából sokmillió forint és értékes csereanyagok növelik államháztartásunk javait. A belforgalomba kerülő lőtt nyúl közellátási jelentősége ugyancsak számottevő. *Fenti nagy nemzetgazdasági jelentősége mellett eltörpül az a csekély kár, amit a nyúl a mezőgazdaságban és főként erős teleken a gyümölcsfák lerágásával okoz, melyet a mezőgazda és a vadász jóakarató összefogásával — egyik részről a gyümölcsfák kellő magasságig történő körülkötözésével, másik részről a megfelelő téli vadetetéssel — igen csekélyre lehet csökkenteni.*

2. Az őz.

Erdeink legismertebb és legkecsesebb nagyvadja az Európa-szerte elterjedt őz. *Hossza: 120—130, magassága: 75—80 cm. Súly: 15—25 kg között váltakozik. Színe nyáron sárgás-barnás vörös, télen szürke.* Évente kétszer változtatja színét. Szeptember vége felé, amint az idő ősziessre fordul, élénk színű, simamerev szálú nyári szőrét átnövi a külsőre jóval szerényebb szürke, de meleg, puha, hosszúszájú, téli szőr, melyet azután tavasz elején ismét a virító színű nyári köntőssel cserél fel. Végtagjainak alsó és belső része mindig világosabb. Fárán

nagy, fehér folt „a tükre“ — látható, melyről a téli szőrben lévő őz is messziről szembetűnik. A fehér „tükör“ nyáron sárgásabb színt ölt. A bakot a sutától szemre leginkább *agancsa* különbözteti meg, azonban kellő gyakorlattal az agancsát levett bakot is könnyen megismerhetjük a sutáénál zömökebb fejéről, vastagabb nyakáról, de legfőképpen a hasa alatt lógó „ecset“-nek nevezett szörpamacsról. A suta hüvelyének végéből kiálló ugyanilyen szörpamacsot „kötény“-nek nevezzük. Az őz hangja ugatásszerű „riasztás“, a vészkiáltás és a sipítés. Ez utóbbit különféle változatokban a suta hallatja az üzekedési idő alatt és amikor gidáját hívja. A suta és bak egyaránt akkor riasztanak, ha valamit észrevettek, de miféleséggel nincsenek tisztában, a vészkiáltás pedig a bak által túl gorombán üzött suta vagy olykor a sebzett vagy ragadozó által megfogott, de menekülni nem képes őz elég ritkán hallható nyujtottabb vészszírása.

Nagyobb kiterjedésű erdeink majd mindegyikében otthonos az őz, legjobban azonban a mezőgazdasági földekkel határos ligetes erdőket és az erdők bokros vágás-részeit kedveli, ahol válogatós étvágyát az erdő- és mezőgazdasági kultúra változatos növényeivel kedvére kielégítheti. Néhol az erdőmentes, nagyobb kiterjedésű mezőgazdasági területeken is megtelepszik, ilyenkor „mezei őzről“ beszélünk, ami azonban sem külön faj, sem külön fajta.

Az őz tápláléka az erdő-mező nedvdús növényzetéből kerül ki. Szívesen elcsipegeti a gyenge hajtásokat, a rügyeket, leveleket, a jóillatú erdei füvet, belekóstol a herébe, lucernába, őszi vetésbe, melyekben azonban említésre méltó kárt nem tesz. A már felnövekedett vetésből nem fogyaszt, legfeljebb belefekszik. Vízigényére vadgazdálkodásunk során figyelemmel kell lennünk, mert bár nem „dagonyázik“, a tiszta, jó ivóvizet megkívánja; száraz nyáridőben olykor a kukorica nedvdús „bajúszának“ csipegetésével pótolja részben a hiányzó ivóvizet.

A suta együtt tart gidáival, a bak azonban inkább csak az üzekedés idején keresi a suták közelségét és télen, mikor az őzek csoportokba verődve láthatók. Nappal őzeink csak keveset mozognak, inkább a sűrűk védelmében pihennek. Legelőre a késő délutáni, esti órákban „váltanak“ ki, majd hajnalban visszatérnek nappali tartózkodási helyeikre. Baknak, sutának egyaránt megvan az állandó „körzetük“, ahol nappal tartózkodnak és a szokott legelőhöz is eléggé ragaszkodnak, amíg az igényüket kielégíti. Legelőre vivő és legelőről visszatérő útját — „váltóját“ az őz elég jól tartja. Esős időben az őzek korábban

váltak legelőjükre és tovább maradnak kint, napközben pedig sokáig elálldogálnak a szálerdőkben. Téli napokon az őz jóval többet mozog.

Az őzek „násza” a vidéktől, erőbenlétüktől és az időjárás-tól függően, július második része és augusztus első napjai közé esik. Az üzekedés 10—14 napig tart. Legkorábban az idősebb suták kezdeményeznek, őket követik a fiatalabbak. A bakok közül az öregebbek kezdenek korábban üzekedni, heveség dolgában azonban a fiatalok sem maradnak mögöttük. A fenti sorrend az egyéni sajátságok szerint sutánál, baknál egyaránt módosulhat. Megszokott helyét a suta az üzekedési időben sem változtatja, mindig a bak megy a sutához.

A suta 10 hónapig vemhes, ebből 4 hónapot a megtermékenyített pete nyugvó állapotban tölt az anyaméhben és csak ezután indul erőteljes fejlődésnek.

Májusban, június elején a suta rendszerint 2 (ritkán 1 vagy 3) barna alapon fehérfoltos gidát vet, melyekre igen nagy gondot visel. Kéthónapos korukban e fehér foltok lassan elmaradnak és a gidák barna színe sárgásba hajlik.

A bakgida 9—10 hónapos korában kezdi „nyárs”-nak nevezett első agancsát növeszteni, melyet azután csak télen vet le. A „jó” bak másodszor már hatos agancsot „rak” fel, a villás (négyes) agancs gyenge egyéni tulajdonságokra, vagy fejlődési zavarokra mutat. Második agancsát október végén, novemberben, néha csak decemberben veti le a bak, új agancsának letisztogatásával pedig májusra készül el. Fejlődő agancsának háncstól való megszabadítását, a „dörzsölést” sokszor a fiatal facsemetéken végzi a bak és ezzel kárt okozhat. Ha azonban az őzállomány sűrűsége nem haladja meg az okszerű vad-

Őz-agancs részei: a) koszorú, b) agancsszár, c) szemág, d) hátsóág, e) terpesztés.

gazdálkodásban kívánatos mennyiséget (100 holdanként átlag 3 őz), ez a kár nem jelentős.

Hatosnál számosabb agancsot ritkán raknak fel őzeink, a nyolcas, tízes agancs csak elvétve fordul elő. Az idősebb őzbak sokszor elég korán kezd hanyatlani, amit agancsán vesz észre a figyelmes vadgazda. A hanyatló bak az előző évinél gyengébb, „visszarakott” agancsot növeszt, hanyatlása azonban olykor nem végleges, hanem csak a rosszul átvészelt tél, a gyenge erőnlét következménye. Az őzbak fején a homlokcsapok fölött láthatjuk a koszorút, ezekből nyúlik ki az *agancsszár*, melynek előre álló ága a *szemág*, a hátrafelé ágazó pedig a *hátsó ág*. Ha e kettő egymagasságban van, úgy sokrabecsült trofeájú „keresztes bakról” beszélünk. A „jó” agancs agancstöve vastag, ami a hanyatló baknál is megmarad. Többek között ebből is megállapíthatjuk az agancs visszarakott, vagy amúgy is silány voltát. Az agancs felületének rücskös dudorait *gyöngyöknek* nevezzük. A sűrű, nagy gyöngyözés emeli az agancs értékét. Az agancsszárak felső végének egymástól való távolsága a *terpesztés*. A kiváló agancs súlya kiskoponyával mérve, 500 gr körül van. A legmagasabb magyar őzagancs (31,5 cm) a Nyírségből (1933) származik. A „szűkállású” agancs kevesebbet ér, a „nyílt agancs” értékesebb. Külső behatások, betegségek, sérülések — főleg heresérülések — sokszor eredményeznek rendellenes agancsfejlődést. Ezek eredetük szerint lehetnek örökölhetők is. A külső, mechanikai hatás következményeként fejlődött rendellenes agancs nem öröklődik.

Az őzek *leggyakoribb betegségei* — különösen inséges telek után — a *gyomor- és bélbántalmak*. A *kullancs, mótelykór, giliszták, tüdő- és bélférgesek*, valamint a *torokbögöly*, szintén érzékeny károkat tehetnek az állományban. A betegségek legcélravezetőbb orvossága az erős, egészséges, ellenálló állomány kitenyésztése, amit a vadvédelmi teendők megfelelő elvégzésén kívül a helyes vadászattal segíthetünk elő a legeredményesebben.

Az *őzállomány megfelelő ivararánya 1:1*, vagyis, ha egy bakra egy suta jut. Legtöbb helyen azonban a suta több, ezért a tenyésztésre még nem kívánatos fiatal és silány, rossz agancsfejlődésű bakok is sutához jutnak. Ezek egyrészt gyenge ellenállóképességű utódokat nemzenek, másrészt egyéni rossz tulajdonságaikat örökítik át utódaikra, ami az állomány fokozatos leromlásához vezet. Az őzállomány minőségének feljavítását — a vadvédelmi teendők megfelelő elvégzése mellett — a vadászat helyes gyakorlásával érhetjük el. Kíméljük a hibátlan, jó

tenyészértékű bakokat és ha állományunk, valamint a szükséges hatósági jóváhagyás meg is engedi egy-két „golyóra érett” bak lelövését, elejtésükkel várjunk az üzekedés befejeztéig, mikorra fajfenntartó ösztönüknek már eleget tettek. Addig elégedjünk meg az engedélyezett „selejt” bakok kilövésével, melyeknek üzekedése amúgy sem kívánatos. A suták esetleges selejtezésekor elsősorban a gida nélkül álló gyenge vagy előregedett, meddő suták jönnek számításba. Az őzet kizárólag golyóval löjjük, söréttel való lövését az írott és íratlan vadásztörvények egyaránt tiltják.

Vadászatának módjai a külön fejezetben ismertetésre kerülő „les” és „cserkészés”, valamint a „barkácsolás”, továbbá üzekedés idején a kiváló vadászszórakozást nyújtó „őzhívás”.

Július dereka táján a területét nyitott szemmel járó vadász észreveszi őzei kergetőzésének az erdei tisztásokon, réteken vagy a környező mezőgazdasági részekben körbe-karikába taposott nyomait — vadásznyelven „ördöggyűrű” vagy „boszorkánygyűrű” — az üzekedés megkezdésének biztos jelét. Ilyenkor azután a suta vágyakozó hangjának vagy az erőszakos bak elől menekülő suta panaszszavának élethű utánzásával csalogjuk magunkhoz a szerelemrevágyó vagy féltékeny őzbakot. Míg a hívó hangra a már sutával levő bak a legtöbb esetben nem fut be, a panaszhangokra — féltékenységtől sarkalva — legtöbbször ezek is beugranak.

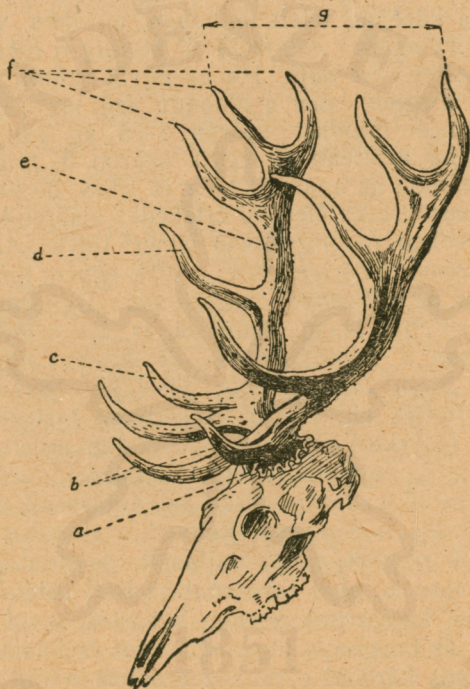
Az őz húsa kiváló pecsenye, melynek a bel- és külforgalomban egyaránt nagy kereslete van, agancsa pedig értékes vadászemlék elejtője részére.

3. A szarvas.

Összefüggő nagyobb sík- és hegyvidéki erdőségeink legértékesebb vadja az Európaszerte ismert gímszarvas. A kifejlett

bika hossza 2 m-en felül van, magassága a másfél métert is elérheti. Súlya 160—270 kg között ingadozik; a tehén a bikánál kisebb testű, a 100 kg-os tehén már „szép” darabnak számít. Szőrözete hosszabb serteszőrből és rövidebb gyapjúszőrből tevődik össze. Színe nyáron vörhenyes, télen szürkésbarna. A bika szőrözete nyakán, hátán és mellén mindtg sötétebb. Évente kétszer — tavasszal és ősszel — vedlik. A fiatal borjak vörösarna

Szarvas-agancs részei: a) koszorú, b) szemág, c) jégág, d) középág, e) agancsszár, f) korona, g) terpesztés.

színét fehér foltok tarkázzák, melyek azonban féléves korukra elmosódnak. A bikaborjú 3-ik, 4-ik életévében ivarérett, az ünn azonban már második életévében üzekedik. A bika fejdíszé az agancs, mely a koponya két csontnyúlványán, az „agancstövön” nyugszik. Az agancs egyúttal másodlagos ivarjelleg, mely az ivarszervekkel szoros élettani összefüggésben van. Nagysága, súlya, ágainak száma, alakja és színe határozzák meg az agancs

értékét. Első agancsát második évének szeptember—októberében hántja tisztára a fiatal bika és a következő év tavaszán veti le. A bika bizonyos ideig évről évre jobb agancsot „rak” fel, majd bizonyos idő után hanyatlik, „visszarak”. Az idősebb bikák agancsa nyár utóján már tiszta és viselőjük február végén már leveti fejdíszét. A fiatal vagy gyenge bikáknál mindkét időpont kitolódik. Az agancs első ága a *szemág* és ezt követi a *jégág*. A jégág fölött lévő agancsszárból ágazik ki a *középág*. Az agancs szára a középág felett *nyársban*, *villában*, vagy *koronában* végződik. Az *agancs megjelölését mindig a többágú agancsszár ágainak kétszerese adja*. Ha az egyik száron kevesebb az ágak szára, a megjelölésnél a többágú szár az irányadó. Tehát ha pl. az agancs mindkét szárán 5—5 ág van, 10-es bikáról beszélünk, ha azonban az egyik száron 5, míg a másikon csak 4 ágot számol, az agancs akkor is 10-es, de páratlan 10-es. Az agancs a szarvasbika élettani értékének elsőrendű s a vadász által legkönnyebben megfigyelhető ismertetőjele. Az *agancs kialakulásánál számbajövő tényezők: a bika egyéni tehetsége, kora, táplálkozása és az állomány ivararánya*. Előfordulnak rendellenes fejlődésű, ill. alakú agancsok is. Ez a fejlődés örökölhető. *Hazánkban a legnagyobb — és egyben világrekord — szarvasagancs súlya 14,5 kg volt; viselőjét 1891-ben Szálkán (Tolna vm.) ejtették el*. A szarvas kedvenc tartózkodási helyei az emberlakta helyektől távolosó, zavartalan erdei tisztásokkal, rétekkel váltakozó, nagykiterjedésű, lomblevelű erdők és fenyvesek, melyek mezőgazdasági részekkel határosak. *Tápláléka az erdő-mező nedvdús növényzete*. Kedveli a zamatos erdei fűvet, a bokrok és fák rügyeit, fiatal hajtásait, de kilátogat a mezőgazdasági földekre is, ahol tavasszal az őszi vetés és herefélék, később a tavaszi kalászosok, zsenge kukorica, majd az érő kalászosok, a répa és burgonya fogyasztásával és letaposásával sokszor elég jelentős károkat okoz. Az erdőben a fák kérgének lehántásával és a hajtások lerágásával, továbbá a makk felszedésével és kikaparásával is károkat okoz a túlszaporodott állomány. A túlszaporulat a tenyésztésre is káros, mert erősen rontja az állomány minőségét. Télen az avarfű, a különféle zuzmók képezik táplálékuk zömét, melyek mennyiségre és tápértékre is jóval mögötte maradnak az addig bőséges növényi táplálékuknak. A havas, zimankós telek még ezt a lecsökkentett választékot is megszüikítik és ilyenkor van igen nagy jelentősége a téli vadetetésnek, a természetet mostohaágán segítő tervszerű emberi beavatkozásnak.

A szarvas később „mozog“, mint az őz; később „vált“ csak ki legelőjére és korábban tér vissza a védelmet adó sűrűkbe, ahol napközben pihen; télen napközben is a hómentes, napos helyeken a rudas, szálas erdőben tartózkodnak. A már „férfikorban“ lévő idősebb szarvasbikák nem elegyednek a tehenek és borjak közé, hanem azoktól külön, egyenként, vagy páran összetartva élik elkülönült életüket. A télidő kivételével, amikor a szarvasok — tehenek, borjak, sőt a bikák egy része is — nagyobb csapatokba („rudlikba“) verődve, vészeli át az időjárás viszontagságait — a szarvas-tehenek azévi és olykor éves borjaik társaságában a többiektől ugyancsak külön élnek. Nyár közepén azonban csoportosulni kezdenek, augusztusban pedig már csapatokba tömörülnek, melyekbe augusztus végén, szeptember elején a bikák is beállnak és kezdetét veszi az üzekedés. A szarvasbikák legjobb erejükben júliustól az üzekedés idejéig vannak. Ekkor mondjuk, hogy „döhér“ a szarvas; mezőgazdasági kártevéseik is az érő terményekben ilyenkor a legszámottevőbbek. A bögés előtt — amit a beállás (csatlakozás) idejének nevezünk — ne zavarjuk területünket, mert háborgatás esetén bikáink más területre váltanak. A „beállást“ megelőzően a bikák viselkedése is megváltozik. Az addig néhányadmagukkal jól megférő bikák idegenkedni kezdenek egymástól. Ideges feszültség vesz erőt rajtuk és az addig legfeljebb játékosan összekoccantott agancsaikat most már indulatosan csattantják össze. Nem is maradnak tovább együtt, hanem különválna, földreszegett fejjel, szaglálódva követik a tehenek csapát, majd beállnak egy-egy tehéncsapathoz.

A szarvasok üzekedése, a „szarvasbögés“ erdeink legtöbbször értékelt vadászeseménye, mikor a bika érzelmeinek bögő hanggal ad kifejezést, melyben epekedés, vágy, — de ha kell — harag, fenyegetés, kihívás harsog, aszerint hogy teheneit hívja, a másik bika teheneire vágyik, vagy háremét féltve, a nászát veszélyeztető, ugyancsak hangoskodó bikákat akarja elriasztani. A teheneknek mindegy! Ők mindig az erősebb, a győztes bikával tartanak, bár előfordul, hogy míg az értük versengő „basák“ élet-halálharcot vívnak, a tehenek a közben lopva odasompolygó harmadikat részesítik előnyben. Háremét a bika az esti szürkületkor bögve tereli a „rigyető“ helyre, ahonnan hajnalban „váltanak“ vissza a biztonságos sűrűbe. Nappal nem igen bög a bika — legfeljebb „mordul“ egyet-egyet — este, éjjel és hajnalban azonban annál hevesebben „orgonálnak“.

Az üzekedést augusztus legvégén, de inkább szeptember elején az idősebb tehenek kezdik, a fiatalabbakban és az ünök-

ben csak később ébred fel a párzási ösztön. Altalában a fejletlenebb ünők később üzekednek, ami október közepéig is elhúzódhat. Ez az állományra is káros, mert egyrészt a sokáig kihúzódó üzekedésben erősen igénybevett bikák leromolva mennek

Találatok a vad testén: 1. szív, 2. tüdő (vállaplövés), 3. máj, 4. gyomor-bendő, 5. vese (gyomor lövés), 6. gerinc.

a télnek, másrészt a megkésített üzekedésből származó késői borjak csak júniusban, július elején jönnek világra és a következő télbe többnyire elmaradva, fejletlenül érnek.

Az üzekedés befejeztével a bikák ismét különválnak a csapattól és magánosan, vagy néhányadmagukkal téli tartózkodási helyeikre vonulnak. A tehenek azonban továbbra is csapatokban maradnak, a bekövetkező év tavaszáig, mikor azután a 8 hónapos vemhesség végén, május utóján, június elején az erdő valamely sűrű, nyugalmas rejtekében egy, olykor két borjat ellenek.

A csapatban lévő szarvasokat az óvatos „vezértehen” vezeti — ez mindig jó erőben lévő borjas tehen — ő vigyáz a csapat biztonságára. A *vezértehenet ne löjjük ki a csapatból*, mert jó tenyészértékű anyaállatot veszítenénk vele.

A *szarvasállomány megfelelő ivararánya 1:1*, — egy bika egy tehen — ami azonban csak kevés helyen áll fenn, és igen sok területen kisebb-nagyobb mértékben a tehenek javára tolódik. A nem kívánatos tehéntöbblet a szarvasállomány minőségének romlását és a beálló túlszaporodás következtében az erdő- és mezőgazdaságban okozott vadkár emelkedését vonja maga után. A helyes ivararány fenntartásának, illetve helyreállításának legcélravezetőbb módja a vadászat helyes gyakorlása. A felesszámú tehenek — engedélyhez kötött — kilövését, valamint az örökítésre nem kívánatos bikák kirekesztését a tenyésztésből csak ezzel érhetjük el.

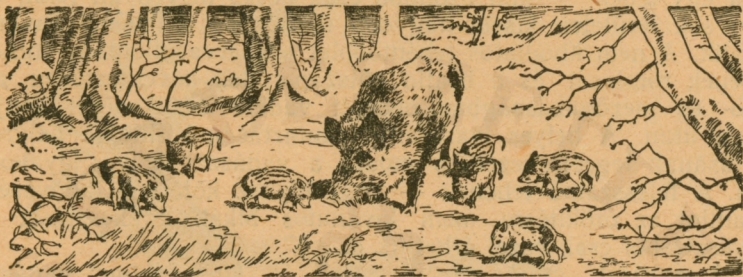
A szarvast „*cserkészve*”, „*lesen*” és „*barkácsolva*” vadászzák, ez utóbbi főleg a tehénselejtezésnél használatos. Cserkésző vadászatának méltán legtöbbször becsült módja a bikák üzekedéskor történő vadászata, a „szarvasbögés” kihasználása, mikor a vadász a bika különböző hangárnyalatának élethű utánzásával csalja magához a bikát, vagy iparkodik közelébe. Ilyenkor a pontosan hordó golyósfegyver mellett *a távcsőre is nagy szükség van*, mert legtöbbször csak ezzel válik lehetővé a bika tüzetes szemrevételezése, melynek alapján sorsáról döntünk.

A szarvas előforduló *betegségei*: a *hasmenés, vérhas, méhelykór, kullancs* és a *különböző férgek okozta bántalmak*. Leghatásosabb ellenszerük az egészséges, erős, jó ellenállóképességű szarvasállomány kitenyésztése.

4. Vaddisznó

Nagyobb erdőségeinkben, hegyes, dombos, sőt sík vidéken is elég gyakori előfordulású nagyvadunk a házisertéssel közeli rokon vaddisznó, mely Dél- és Közép-Európa legtöbb nagyobb erdőségében tenyészik. Méretei nyugatról kelet felé haladva, egyre nagyobbak és a Spanyolországban csak 60 kg Rajna-mentén pedig 100 kg-os átlagsúlyt elérő kifejlett vadkan nálunk már *a 2 q-t is elérheti, hossza 150—175 cm-t, magassága pedig 95 cm-t is elérhet*. Zömök testének válla magasabb a hátuljánál, ezért sertesörényes hátgerince hátrafelé lejt. Szemfogai veszedelmes fegyverré, erős *agyarakká* alakultak, melyek közül az alsó sarlószerűen görbülők a hosszabbak, a felső visszahajlók a rövidebbek. A kan agyara — az alsó- és felső agyar-

pár együtt — méretei arányában növekvő becsú vadászemléke elejtőjének. A legjobb „nagyagyarak“ (alsó agyar) hossza 22—25 cm körül van. A koca agyara meg sem közelíti a kanét. *A vaddisznók színe nyáron hamuszürke, vidékenként barnás árnyalattal, télen sötétebb, majdnem fekete. Szőrözete hosszú-*

szálú sertésszőrökből áll, melyek között télen rövid, puhább gyapjúsőrt is találunk. A házisertéssel történt kereszteződésre utal a helyenként észlelhető világosabb színváltozat.

A vaddisznót „*sertevadnak*“ is nevezik és a nemek szerint *kant* és *kocát* vagy *emsét* különböztetünk meg. Szaporulatát malacnak, a 20 kg-on felüli malacot pedig 2 éves koráig *süldőnek* nevezzük. Az erdőkben lévő áthatolhatatlan sűrűk, melyekben a vaddisznók nappal tanyáznak és a nedves, vagy legalább is nem túl száraz talaj főkövetelményei tartózkodási helyének. Nagy szárazságok idején vízszegény helyekről a nedvesebb részekre vonul. Magasabb részeken különösen a bükkösöket kedveli, de a sűrű fenyvesekben is szívesen tartózkodik.

A vaddisznó *érzékszervei közül látása gyengébb, hallása és főként szaglása azonban kiválóak*, amit a nessel vagy „rossz széllel“ cserkésző vagy leső vadász nem egyszer a saját kárára tapasztal.

A vaddisznó „*éjjeli*“ állat, nappal csak keveset mozog. Kivételt képez az erős havas tél, mikor az éhség nappal is mozgásra készteti. Napközben leginkább az áthatolhatatlan sűrűben, tüskés bozótosok mélyén lévő tanyáján pihen, ahonnan csak a késő délutáni vagy inkább az esti órákban kerekednek fel és többnyire egy öreg koca vezetésével indulnak a ritkásabb részekbe. Innen azután alkonyattal a nyílt helyekre, sőt a sötétség védelmében igen gyakran a mezőgazdasági földekre is kilátogatnak. Sötét, borús éjszakákon korábban „*vált*“ ki a disznó, a holdvilágos éjeken azonban csak éjjél körül óvatoskodnak ki a

sűrűbb részek közül. A vidék zavartalansága és a disznók étvágya szintén befolyásolják „mezei” megjelenésük idejét. Az erdő vagy a sűrű szélében sokszor hosszú ideig elszöszmötölnek, figyelnek és ha semmi gyanúsat nem észlelnek, akkor lépnek ki a védelmet adó „takarásból”. Élelemszerző útjuk legtöbbször csak a hajnali órákban ér véget, mikor ismét visszatérnek nappali sűrűségeikbe. Hajnalban a „visszaváltó” disznók az erdő szélében vagy a szálasokban sokszor még órákig eltúrkálnak és csak jóval napkelte után térnek tanyájukra. Az idő felmelegedésével jöttükben is, mentükben is rendszeresen felkeresik a területen lévő sáros, vizes mélyedéseket, vagy az erek, patakok kiöblösödő részeit (a „dagonyákat”), ahol a vízben, sárban kedvükre hűthetnek (dagonyáznak). Az erre alkalmas fák törzséhez dörgölözve a disznók előszeretettel vakaróznak és dagonyából vezető nyomaik mentén a fákon látható friss, vagy szikkadtabb sáros dörzsölések nemcsak ottlétük idejéről tanúskodnak, de — a nyomok magasságából ítélve — az ottjárt példányok méreteit is elárulják a személedő vadásznak.

A disznó kedveli a társaséletet. Kondákban jár, melyekben kocák, süldők, malacok és sokszor fiatal kanok is vannak. Olykor 30—40 vaddisznót is láthatunk a kondában. Az idősebb kanok azonban nem tartanak a kondával, néha másodmagukkal, de legtöbbször külön járnak. „A nagykan”, az öreg „remetekan” mindig magánosan jár, és az idősebb kanokkal egyetemben csak a november végétől januárig kihúzódó párzás — „búgás”, „görgés” — idején csatlakoznak a kondákhoz. Ilyenkor a kanok olykor össze is verekszenek egymással, viaskodásuk azonban jóval mögötte marad az üzekedő szarvasbikák élet-halálharcának, sőt néha két kan is jól megfér egy kondában.

A koca 16—18 heti vemhesség után március végén, áprilisban, az erdő sűrűjében, gallyból, levélből, mohából, fűből előzetesen elkészített puha, meleg vackában 4—12 (rendesen 6—8) malacot vet, melyeket 10—14 napig gondoz a fészekben. A hosszant (sötétben-világosan) csíkozott malacok 2 hét elmúltával már anyjuk vezetésével élelem után járnak. Némelyik kondában különböző korú malacokat találunk, ilyenkor több malacos koca állt össze, vagy anyjukat vesztett malacok csatlakoztak a családhoz. 1—1½ éves korukra a fiatalok márivarérettek.

A vaddisznó mindenevő. Tápláléka vegyesen állati és növényi. Finom szaglásával hamar meglegeli a föld alatt található „csemegéket” és erős orrával hamarosan ki is túrja a földből. A makkvetések tönkretételével és a növényzet kitúrásával, le-

dörzsölésével *jelentős erdőgazdasági károkat okoz*, a mezőgazdasági termények — különösen a zab, kukorica, burgonya és köles — fogyasztásával és szétdúlásával *a mezőgazdaságot károsítja érzékenyen*; az apróvad szaporulatának — tojások és növendékek — pusztításával pedig *vadállományunk érdekeit sérti*. Az egerek, pockok, valamint a káros rovarok számának apasztásával hajtott haszna nem sokat enyhít a fenti kártevéseken. Ezért nyilvánítja a törvény a vaddisznót dúvadnak, ezért nem szab részére tilalmi időt, ezért vadászhatjuk egész éven át. Azt azután már az íratlan törvény, a vadászetika diktálja, hogy olyan helyeken, ahol az erdő-, illetve mezőgazdaság elsősorban számbajövő érdekei ezt a helyi viszonyok figyelembevételével megengedik és ahol a vaddisznó csak kis számban fordul elő, kíméljük a már erősen vemhes, vagy a már szopós malacait vezető kocát, melynek elejtésével malacait a biztos pusztulásra kárhoztatnánk.

A vaddisznót *a betegségek nem igen bántják*, az időnként fellépő — a házisertésektől fertőzött, közös makkolóhelyeken elkapott — *sértésvész, orbánc* és az olykor beköszöntő túlságosan zord telek azonban néha eléggé megritkítják az állomány számát.

A vaddisznó vadászatának különös izgalmat ad az a tudat, hogy ez az egyetlen vadunk, melynek vadászata nem teljesen veszélymentes. Bár a köztudatban élő „vaddisznótámadások” 95 % -a téves hiedelem, tény az, hogy a sebzett malaca visítására esetleg nekünk szaladó kocá, vagy a könnyelműen megközelített, esetleg kutya által megszorított sebzett disznó megszabadulhatja nadrágunkat — ha nem vagyunk elővigyázatosak. Általánosságban azonban a vaddisznó vadászata nem veszélyes és a vadász „fáramászásáról” szóló mesék legtöbbször csak a képzelet szüleményei.

Szokott járását, „váltóját”, a vaddisznó — ha meg nem zavarják — elég jól betartja, amit a területét és vadját jól ismerő vadász megfelelően kihasználhat.

A vaddisznót *lesen — ez lehet esti, éjjeli és hajnali — „szórón”, hajtásban és cserkészve* vadásszuk, melyekről részletesen az egyes vadászati módok tárgyalásánál emlékezünk meg. Külön említést érdemel a *friss hóban való nyom követése*, mikor a délelőtti órákban, — ekkor alszik legmélyebben a nappal elfekvő disznó — a puha havon hangtalanul követhetjük a disznó nyomait és „fekvéséhez” lopakodva ejthetjük el a bennünket észre nem vevő, vagy az előttünk jó lőtávolságra kiugró vaddisznót.

E vadászati mód sikeréhez puha hó, ügyes cserkészés és — ami a legfontosabb — kedvező széljárás szükséges.

A vaddisznó húsa értékes, ízletes peccsenye, bőrét az iparban többféleképpen hasznosítják.

5. Dámvad

Betelepített vadunk. Jóval kisebb a szarvasnál. A kifejlett bika súlya az 1q-át alig éri el, a tehén jóval könnyebb. Hossza 130—140, magassága 85—90 cm. Színe különböző. Világos-, sötétvörösbarna, foltos vagy egyszínű, fehér, sárgás, szürke és fekete változata egyaránt előfordul, ami európaszerte dívó vadaskerti beltenyészetének következménye. A szarvasnál bizalmasabb. Jobban tűri az ember közelségét és ezért a mezőgazdasági területekkel váltakozó kisebb erdőségekben is megél. Vadaskertben aránylag kis helyen igen nagyszámú állomány tenyészhet sikeresen, ha elegendő táplálékuk van. Szokását, tápláléka egyeznek a szarvaséval, de több időt tölt a mezőgazdasági területeken és ezért kártétele is jelentősebb. Erdőgazdasági károsítása — gyakori előfordulási helyein — ugyancsak azonos a szarvaséval. Állandó tartózkodási helyéhez a szarvasnál jobban ragaszkodik és járását, „váltóit“ is jobban betartja.

A dámvad csapatosan jár, melyekben tehenek, borjak és fiatal bikák vannak. Az idősebb bikák magánosan vagy harmadmagukkal járnak és csak az október közepétől november elejéig tartó párzási időszakban csatlakoznak a csapatokhoz. Az üzekező dambikák ugyancsak verekednek, de jóval kisebb hévvel, mint a szarvasbikák. Üzekezősi hangjuk a szarvasét meg sem közelítő nyekergő „horkantás“. A tehén 7 havi terhesség után, május végén, júniusban az erdő nyugalmas sűrűjében 1—2 (ritkán 3) borjat vet. A többnyire vöröses sárga színű foltos borjak gyámoltalanabbak a szarvasborjúnál.

A másodéves bikaborjú fején rövidke „csapol“ növeszt — ekkor mondjuk „csapos“-nak — néha azonban a csap helyett gombszerű képződménye nő. Ez utóbbi viselőjének silány voltára mutat, tehát a „gombos“ bikaborjú kiselejtezhető. A második (harmadéves) agancs is lehet még „csap“, a harmadik azután már lapátszerűen alakuló „kanál“, melyről viselőjét „kanalas“-nak nevezzük. Egy-két évi „kanalasság“ után az áprilisban levetett kanal helyett már terebélyesebb fejdísz, a „lapát“ nő, melynek évről-évre való alakulása szerint a bikát „gyenge“, „közepes“ vagy „erős lapátos“-nak nevezzük. Az elágazások száma szerint történő megkülönböztetés a dāmavadnál nem szokásos. Hasonló adottságok mellett hosszabb idő múlva lesz a dāmborjúból „erős lapátos“, mint a szarvasborjúból „kapitális bika“. Az eddig legjobb magyar dāmlapát — mely egyúttal világrekord is! — Gyulajról (Tolna vm.) származik; súlya 4.7 kg. A dāmavadállomány megfelelő ivararánya 1:1. Elérését és megtartását a vadászat helyes gyakorlásával biztosíthatjuk. A dām vadat hazánkban *lesen*, *cserkészve* és *barkácsolva* vadásszák.

6. Muflon

Európa egyetlen vadjuha. Hazája a Földközi-tenger két sziklaszigete: Korzika és Szardinia. Hozzánk a XIX. század vége felé került és egyes vidékeinken ma is van belőlük. Különösen a magasabb sziklás középhegységek erdeit kedveli, de a sík vagy dombvidék erdeiben is megél. Igénytelen vad, mely táplálkozásával erdő- vagy mezőgazdasági kártételt alig okoz; erdei fűvön is jól megél. Szívesen csipegeti a fiatal hajtásokat — ezzel okoz némi kárt —, kedveli a makkot, ami téli etetésére a szénával és gesztenyével egyetemben igen alkalmas.

A muflon testalkata a házi juhéhoz hasonlít, de karcsúbb. *Hossza 120—130, magassága 65—70 cm. Átlagsúlya 30—40 kg között mozog, de egy-egy erős kos a fél q-t is elérheti.* Rövid, testhez simuló szőrözete rozsdabarna, a juhnál világosabb, a kosnál sötétebb, némelyiknél szinte fekete árnyalattal. Némelyik kos oldalán fehér kerek folt, a „nyeregfolt“ látható, ami vadász-felfogás szerint a kos kiváló voltát igazolja. *A kos fejdíszét csigának nevezzük*, mely születése után pár hónappal kezd növekedni, melyet évről évre tovább növeszt. A kis átmérőjű körben növvő csigák az idő folyamán a kos álla alá nőhetnek, az állatot meggátolják az evésben és így az éhenpusztul. Ez ellen a megfelelő selejtezéssel, a helyes tenyészkiválasztás elősegítésével védekezhetünk. A jó alakulású, nagy átmérőjű csiga a szem-

ben álló kos fején szárnyak benyomását kelti. A csiga értéke hosszától és körméretétől függ. Általában a 10 éven felüli kosok csigája „kapitális”. *A nálunk elejtett legjobb csigájú kost 1937-ben Gyarmatpusztán lőtték. Csigájának hosszt 84.3, körmérete 25.1 cm volt.* Az idősebb kosok csigáinak barázdáin látható évgyűrűkből nagyjából a kosok korára következtethetünk.

A muflon csapatokban él, melyekkel a kosok is együtt tartanak. Estefelé mennek legelőre és hajnalban térnek vissza az erdő nyugalmas sűrűbb részeibe. Néha napközben is eltelegetnek a védettebb tisztásokon. A muflon bízamasabb a szarvasnál, járása azonban elég rendszertelen. A veszélyt sejtő vagy megriasztott muflon pisszegő hangot hallat.

Üzekedésük november végére, decemberre esik és a juh 22 heti vemhesség után április-májusban 1, ritkán 2 gidát vet, melyek gyorsan fejlődnek. *A juh másfél, a kos két éves korban ivarérett.* Üzekedés idején a kosok sokszor heves párharckokat vívnak, amit összeütött csigáik hangos puffanása már messziről elárul.

A muflont betegségek nem igen bántják. Legnagyobb ellensége az erős, havas tél, mikor az aránylag rövidlábú muflon sokszor hasig tehetetlenkedik a hóban és így könnyen felfázik. A késői üzekedésben leromlott kosok közül elég sok esik áldozatul a szigorú teleknek.

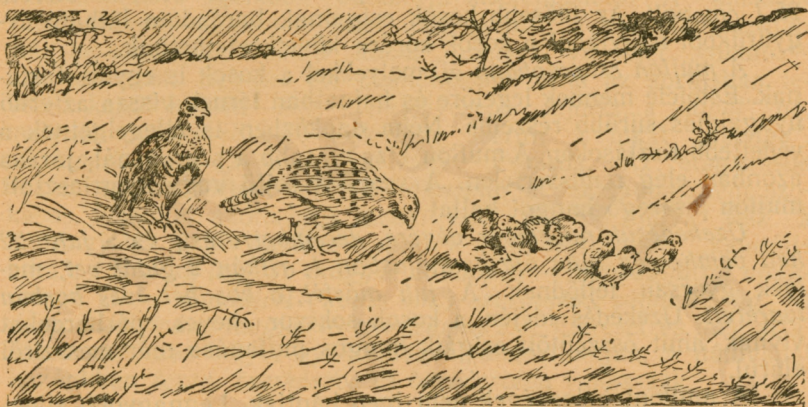
A muflonnak cserkésző-, hajtó- és lesvadászata ismeretes. Hazai viszonyaink között azonban — mivel az állomány érdekében jól meg kell néznünk, hogy mire lövünk — a muflonhajtasok rendezése nem ajánlatos.

B) Szárnyasvad

1. A fogoly

Legjellegzetesebb szárnyasvadunk, vadgazdaságunk egyik legjelentősebb tényezője a fogoly, mely Európában és Ázsia mérsékelt égöve alatt, — sőt telepítése révén Amerika számos részén is — megtalálható. Zömöktestű madár; súlya 30—50 dkg közé tehető. A kakas és tyúk között jellegzetes színelkülönbségek vannak. Az egészben sárgásbarna összbenyomást keltő kakas mellén barnásvörös, később gesztenyebarna patkóalakú folt, a „pajzs” látható, mely 4 hónapos korra fejlődik ki, ekkor mondjuk, hogy a foglyok „kiszínesedtek”. A pajzstól jobbra és balra szürke alapon finom feketés és vörösbarna harántcsíkokat találunk, melyek az idősebb példányoknál mindig határozottabbak. A tyúk

a kakasnál halványabban színezett, egyszerűbb, különösen testének alsó része, mely egyszerű fehéres szürke. A kakasnél jellegzetes „pajzs”-ot csak az öreg tyúkokon találjuk meg, de halvá-

nyabb és szabálytalanabb alakban. Repülő fogolynál a szárnyfedőtollak nemek szerinti különbségéről láthatjuk, hogy melyik kakas, melyik tyúk. A tyúk szárnyfedőtollai barnábbak, a kakasé inkább vörhenyesek. A felső kis szárnyfedőtollak egyetlen hosszanti világos sávot mutatnak, melyből a tyúknál legtöbbször 4 fehér sáv indul ki merőlegesen, míg a kakasnál a keresztsávok helyett kerek rozsdavörös foltokat láthatunk. A tyúk farktollai egyforma világos rozsdaszínűek, míg a kakasnál sokkal sötétebbek.

A fenti megkülönböztető jelek ismeretére a fogolyvadászat okszerű gyakorlásához feltétlenül szükségünk van, mert bár a törvény nem tehet különbséget — éppen százszázalékos megkülönböztethetősége hiányában — a fogolytyúk és kakas között, az igen sok helyen tapasztalható káros kakasféleség kiigazításához a fenti ismeretek nélkülözhetetlenek. Nálunk a fogoly a nem túl kötött talajú mezőgazdasági művelés alatt álló területeken kisebb-nagyobb számban mindenütt megtalálható. Életkörülményeinek legjobban megfelelnek a homokos, száraz, meleg földek, a hideg, nyirkos, agyagos talajt nem kedveli. Előfordulási helyein az állomány „sűrűségét” vizsgálva azt látjuk, hogy fogolyállomány egyenes arányban nő a mezőgazdaság belterjességével. Előfordul, hogy az életkörülményeiben beálló kedvezőtlen változások (nagy szárazság, rovarátlálék hiánya, állandó háborga-

tás) helyváltoztatásra, vándorlásra készítetik. Ezek az úgynevezett „vándorfoglyok“, melyek azonban nem képeznek külön fajtát.

A fogoly egynejtű és párja mellett hűen kitart. *A helyes ivararány tehát 1:1*, melynek gyakori — kakasfelesleggel járó — eltolódása káros a tenyészésre. A feles számú kakasok ugyanis zavarják a párzást, sőt a már kotló tyúkot is, ami azután a szaporulat eredményességét veszélyezteti.

A telet együttesen, csapatokban átvészoló fogolycsaládok az első tavaszi napok érkezésével „párokra szakadnak“ és március végén, április elején megkezdődik a „dűrgés“. Ekkor kezdődik a pár nélkül maradt kakasok tenyésztés-zavaró szereplése is. *A tyúk fészkalja 10—22 tojás közt változik*. Az idősebbek többet, a fiatalabbak kevesebbet tojnak. A tojások számát az áttelelés mékintje szintén befolyásolja.

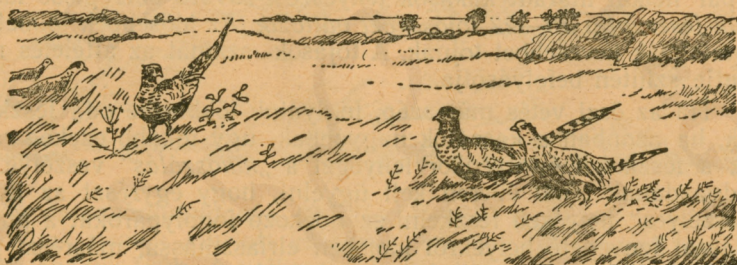
Ha az őszi vetés már szép, foglyaink többnyire oda fészkelnek, ha azonban a kaszálók nagyobbak, úgy inkább ezekbe rakják a fészkeket és ilyenkor fenyeget a „kikaszálás“ veszélye. A vadgazdának tehát éberem kell ügyelni, hogy egyrészt az ilyen „veszélyes“ helyeken fészkelni szándékozó fogolypárokat a pusztulással fenyegető helyekről idejében elriaszthassa, másrészt pedig, hogy a mégis odafészkelte párok tojásait, illetve fészkaljait megmenthesse a kasza elől. A veszélyeztetett fészkek tojásait a könnyűtestű házityúk-kotló igen jó eredménnyel kolti ki.

Ha a fogolytyúk első fészkalja valamiképpen tönkrement, a tyúk legtöbbször ismét nekilát a tojásrakásnak. A nyár végén, őszi elején látható fejletlen csibék legtöbbször az ilyen „sarjú“ fészkekből valók. A *21 napi kotlás* után napvilágot látó csibék alig hogy felszáradtak, már szüleik vezetésével élelem után járnak. A szülők féltő gondnal vezetgetik a csibéket, melyeknek első táplálékát lágytestű rovarok, férgek, hangyatojás, meztelen csigák és zsenge fű képezik. A csibék 3—4 hetes korukban már „röpülősek“, de a következő évi „párokraszakadásig“ az egész család együtt marad.

A fogoly táplálékának zömét a mezőgazdaság állati és növényi kártevői képezik. *A gyomor-begyirtalmak bizonyosága szerint foglyaink táplálékának 80.5 százaléka a mezőgazdaság állati és növényi kártevőiből áll, 9.5 százaléka közömbös a mezőgazdaságra és csak 10 százalékban volt kimutatható hasznos növény magva. A megvizsgált példányok elejtési ideje azt mutatta, hogy ez a 10 százalék is legnagyobbbrészt a tarlóról felszedett kipergett szem volt, melynek felszedésével a foglyok már*

nem okoztak kárt. Táplálékuk összetételét ismerve joggal mondhatjuk, hogy a fogoly a mezőgazdaság leghasznosabb vadja.

A fogoly is megkaphatja a tyúkfélék jónéhány betegségét, ami azonban igen ritkán fordul elő. Az időviszonytartságok és az állati kártevések, valamint a rossz ivararány azonban sokszor erősen lepassztják fogolyállományunk számát. Megfelelő téli etetéssel, az állati kártevők erőlyes ritkításával és foglyászaskor a tyúkok kímélésével megelőzhetjük a bajt. A foglyászás módjait a kereső vadászlat és a hajtás, melyekről a továbbiakban még bővebben megemlékezünk.

2. Fácán

Telepítés útján került hozzánk. Eređeti hazája a Földközi-tenger északkeleti partvidéke, a Kaukázus, a Kaspi-tó környéke, Turkesztán, a Pamir Fensík, Dzungária, a Tienszan és a Mongólföldön át az Amur folyóig és a Japán-tengerig nyúló terület. Európába a rómaiak hozták be, hazánkba cseh földről került és már a XVI. században jelentős vadunk volt a fácán, mely lassanként az egész országban elterjedt és az idők során teljesen meghonosodott. Színezete és egyéb sajátásaik alapján „hazai” fácánjainkat 5 csoportba oszthatjuk:

1. a közönséges vagy „cseh” fácán. A legkisebb termetű és legrégibb fácánunk. Kakasának nincs gallérja, háta fácánaink közül a legveresbarnább, melltoljai lekerekítettek. Európában ez a legrégibb fácánfajta.

2. az „angol zöldhátú galléros” vagy „kinai örvös” fácán. Kakasa az előzőnél jóval nagyobb és világosabb. Feje búbján olajzöldes foltja és nyakán teljesen körülérő fehér tollakból álló gallérja van. Melltoljai bíborvörösek és a cseh fácántól eltérően lándzsa-alakban végződnek.

3. a „*mongol*“ *fácán*. Az előbbihez hasonlít, de fehér galérja csak nyakának egy részét éri körül. Megkülönböztetik még narancsvörös farkfedőtollai is, amelyek az angol galléros *fácán*-nál gesztenyevörösben végződő zöldesek.

4. a „*japán*“ *fácán*. Kakasa ércfényű, sötétzöld; a természetben csaknem feketének látszik.

5. a „*formózat*“ *fácán*. Nálunk igen ritka galléros *fácán*. *Fácán*aink közül ez a legnagyobb testű és legvilágosabb, majdnem fakószínűnek látszik.

A *fácántyúk*ok a kakasoknál valamivel kisebbek, egyszerű sárgásbarna színűkkel és jóval rövidebb farktollaikkal a kakasoktól könnyen megkülönböztethetők. Az idősebb tyúk színe sötétebb, és farka hosszabb, mint a fiatal tyúknak.

Az egyes csoportok egyedei sűrűn kereszteződnek egymással és így tiszta fajban már ritkán találkozunk velük. A fent említett ú. n. „*vadászfácánokon*“ kívül vannak „*díszfácánok*“ is, melyek azonban gyenge ellenállóképességük és igényességük következtében nálunk nem igen honosodtak meg. Közülük hazánkban egyedül a király*fácán* fordult szórványosan elő, melynél a kétéves kakas farktollai a másfél méterre is eléri.

A *fácán* különösen a sűrű bozótos helyeket kedveli, vagy az olyan lombszelelű erdőket, melyek mezőgazdasági részekkel határosak. Szívesen elbogarászik a nádasokban, patakok, vizek mentén — ide a víz környékén található dús rovarvilág csábítja —, ezek gazos-bokros szomszédságában, ahol a változatos táplálék mellett kellő védelmet is talál. A mezőgazdaságban leginkább a ciroktáblákat, tengeriföldet, répát, lucernát kedveli, de megtalálható a krumpliföldeken is. Szívesebben tartózkodik sík, mint hegyes vidéken, bár a sűrű oldalakon és gazos vágásokban szintén otthonos. Megtelepedésének elengedhetetlen kellékei a tartózkodási helyein lévő magasabb fák, melyekre esténként „felgallyazik“. A pár hetes „repülő“ csibék már a fán töltik az éjszakát. Védelmet nélkülöző teljesen sík helyen a *fácán* nem tenyészik, és ha ilyen helyre próbáljuk telepíteni, elvándorol. A *fácán* — a fogollyal ellentétben — *többnejlőségben él. Megfelelő ivararánya* 1: 5—6—7 — *vagyis egy kakasra 5—6 vagy 7 tyúk jut*. Ahol több kakas van a kelleténél, a feles számú kakasok a párzás és kotlás nyugalmát zavarják.

A *fácán* párzási ideje március második felétől 7—8 hétig is elhúzódik. Ezért találunk nyáron olyan sok különböző fejlettségű *fácán*családot. A tojó sűrű bozótba, vetésbe, gazosba, vagy más védettebb helyre rakott egyszerű fészekbe 8—16, a fogoly tojá-

saihoz hasonló színű, de nagyobb tojást rak, melyeket 24—26 nap alatt költ ki. Ha egy fészekben 20 vagy ennél több tojást találunk, ott két tyúk fészekalja van együtt. A kis fácásibék felszáradásuk után pár órával már fürgén követik anyjukat.

A fácán tápláléka vegyesen állati és növényi. A csibék az első időben főként a lágytestű bogársággal élnek, majd fokozatosan térnek rá a növényi táplálékra is. Mivel a fácán életének nagy részét a mezőgazdaság érdekerületén éli le és tudott dolog, hogy olykor mezőgazdasági termelvényből is fogvaszt, táplálkozása jelentőségének pontos felderítésére hivatalból elrendelt tüzetes vizsgálatot végeztek, melynek során beigazolást nyert, hogy a fácán táplálkozásával 26 %-ban tiszta hasznót, 36 %-ban közvetett hasznót hoz a mezőgazdaságnak, táplálékának 26 %-a közömbös anyagokból áll és csak 12 %-kal káros a mezőgazdaságra. Ha táplálkozásának jelentős mezőgazdasági hasznához hozzászámítjuk a vadgazdálkodásban betöltött szerepét és húsértékét, tiszta képet szerezhetünk leromlott fácánállományunk feljavításának fontosságáról.

A fácányúk őszi vezetgeti csibéit, mikor a már anyányi fiatalok — a fogollyal ellentétben — különválnak és legfeljebb télen verődnek újra lazább csapatokba.

Fácánállományunkat. — mint a tyúkféléket általában — olykor betegségek is apasztják (pl. baromfikolera, baromfipestis, diftéria, galand- és bélférgek stb.), melyek azonban a vadon-tenyésző állományban szerencsére nem gyakoriak. Ezeket legtöbbször az ember viszi közéjük — pl. bakancsra, kerékre tapadt fertőző sárral —, vagy esetleg közös legelőiken a házi baromfiaktól kapják el. A ritkán előforduló betegségeknél sokkal többet károsítanak a fácánállományban az állati kártevők és a zord telek, melyek ellen egyrészt erélyes ragadozóritkítással, másrészt a rendszeres téli vadetetéssel védjük meg fácánjainkat.

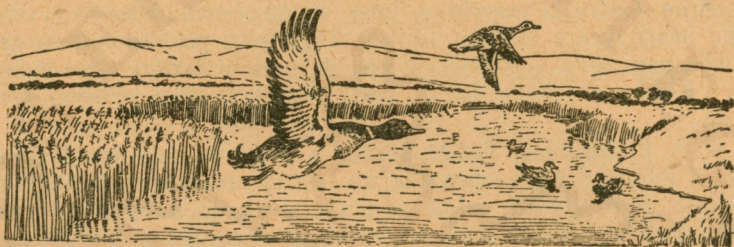
A lelövésre szánt fácánmennyiséget kereső- és hajtóvadászaton hozzák terítékre. Az állomány feljavítása érdekében a fácányúk lövése egész évben tilos.

3. Fűrj

A fogolynál jóval kisebb vándormadár; áprilisban érkezik hozzánk, októberben pedig ismét délnek vonul. Igénytelen, szürkésbarna tollruháján sötét torokfolt különbözteti meg a kakast a tyúktól. A mezőgazdasági területek nem túl száraz részein tartózkodik, ahol tavasszal sűrűn hangzik a kakas kedves „pity-palaty”-ja. Különösen kedveli a muhart és a kölest. Májusban a

tyúk 8—12 elmosódott sárgásbarna, sötétfoltos-pettyes tojást rak egyszerű fészkében, melyeket 17—18 nap alatt költ ki. Ha első fészekalja valamiképen elpusztul, többször is nekilát a család-alapításnak. Kakasa nem olyan hűséges, mint a fogolykakas.

Táplálékának java részét a mezőgazdaság növényi és állati kártevői képezik. Számuk egyre fogy, mivel egyes déli országokban tömegével hálózzák a vándorútjuk közben megpihenő fürjeket. Bár húsa a legízletesebb vadpecsenye, gyér száma miatt nem képezi külön vadászat tárgyát. A nyári és kora őszi foglyászások alkalmával kerül pár darab aggatóra.

4. Vadrécék

Vizeinken a vadrécéknek 20 egynéhány fajtája fordul meg évenként. Egy részük állandó honos és többnyire nálunk is fészkel, másrészük azonban átvonuló vendégünk. Gyakoribb kacsafajaink legnagyobb része az „úszórécék” csoportjából kerül ki, míg kisebb részük a „bukórécék” csoportjához tartozik. Az „úszórécék” ismertetőjelei, hogy hátsóujjuk alsó oldalának hosszában vagy nincs lefüggő bőrszegély, vagy ha van is, úgy szélessége nem haladja meg az ujj vastagságát, míg a „bukórécéknél” a hátsóujj alsó oldalának hosszában az újj vastagságát jóval meghaladó függő bőrszegélyt láthatunk. A „bukórécé” csőrkörmé szélesebb mint az úszórécéé és legalább felét befogja a csőr hegyének. Gyakori előfordulású „úszórécéink” a következők:

1. A *tökésréce*. Házikacsánk törzsfaja; nagyságra ennek soványabb példányával egyenlő. Állandó fészkelőnk, egy részük át is telet hazánkban. Csőre zöldessárga, csőrkörmé fekete, lábai sárgászörösek. Nagy kék szárnytükrén elől s hátul fekete-fehér szegély van. A tojó sárgásbarna, szárnytükre sötétkék. A nászruhas gácsér feje és nyakának felső része zöldszínű; farka felett a 4 jellegzetes gácsértoll kunkorodik. A tél elől elvonuló példányok márciusban térnek vissza vizeinkre.

2. *A csörgőréce (apróréce).* Legkisebb récefajunk. A tél végével érkezik vizeinkre, de áprilisban a zöme elvonul északi költőhelyeire. Nálunk csak kevés fészkel. A gácsér feje és nyakának felső része rozsdavörös, világossárga szeme, fémeszöld szárnytükre, fekete csőre és ólomszürke lábai vannak. A tojó felső része barnásszürke, szárnytükre fémeszöld, alsóteste világos. Leginkább a nagyobb sík vizeket kedveli.

3. *A bőjtiréce.* A csörgőnél nagyobb; állandó fészkelőnk. Március derekán érkezik, télre a legtöbbje melegebb vidékre vonul. A gácsér sötétbarna fején szemétől a tarkójáig széles fehér sáv van. Háta és szárnyfedői világos palakékek, szárnytükre zöldesszürke. Csőre kékesszürke, lábai ólomszürkék. A tojó egyszínű barna szárnytükre szintén zöldes. Többnyire párban látjuk, csapatokba nem igen verődnek. A kisebb, náddal benőtt vizeket kedveli. Könnyen felismerhető, mert röptében igen világos színt mutat.

4. *A fütyülőréce.* Testre kisebb a tőkésnél, de jóval zömökebb. Többnyire nagy csapatokban és egymáshoz feltűnő közel repülnek. A röptükben adott sajtószerű hangról könnyen felismerhetők. Nálunk csak tavaszi-ősz átvonuló, a nagyobb vizeket kedveli. Gácsérja feltűnő világos; feje sárgásfehér. Szárnytükre zöld, csőre kékesszürke. A tojó egyszínű barnás, színes szárnytükre nincs.

5. *Kanalaréce.* Majdnem tőkésacsa nagyságú, de jóval karcsúbb. Hosszú, széles kanálban végződő csőréről könnyen felismerhető. Többnyire párosával, legfeljebb néhányadmagával repül. Gácsérja a legtarkább vadkacsánk. Főként világoskék szárnyfedői és vörösbarna alsóteste feltűnőek. A tojó egyszínű barnás, de kanalas csőréről ez is könnyen felismerhető. Inkább átvonuló vizeinken, mely csak ritkán költ nálunk.

6. *Kendermagos réce.* A tőkésacsa tojójához hasonló, de karcsúbb. Gácsérjának szárnytükre világosszürke. A felső csőr-káva fogazata oldalról nézve a csukott csőrön is látható. Elég ritka fészkelőnk, de jóval gyakoribb átvonulónk. A nagykiterjedésű mocsarakat kedveli.

7. *A nyílfarkú réce.* Legkarcsúbb vadkacsánk. Feltűnő rajta hosszú, vékony nyaka. A gácsér feje és részben nyaka is barna, alsó teste fehér. Farktollai közül a két középső „nyíltoll” jóval hosszabb és nagyobb a többinél. Az Alföld szikes tavainak és tocsogói füves környékének elég gyakori fészkelője. A tojó egyszínű barna és bár farka ennek is hegyes, „nyíltollai” hiányzanak.

A „bukórécék“ csoportjából leggyakrabban az alábbi három kacsafaj fordul meg vizeinken:

1. A *cigányréce*. Feje, nyaka, begye, mellének eleje és oldala csokoládészinűek; háta sötétebb. Vizeinken gyakori; márciusban érkezik, ősszel elvonul; nálunk csak igen szórványosan telelő költöző kacsánk.

2. A *kercerécék* november elején érkeznek hozzánk és március végén elhagyják vizeinket. A tőkésnél kisebbek. Barnafekete csőrük töve az elejénél szélesebb. Nagy fehér szárnytükrüket fekete harántcsík osztja ketté. Lábaik sárgák, úszóhártyájuk fekete.

3. A *kontyosréce* a cigánykacsánál nagyobb, elég gyakori átvonulónk. Kis szárnytükrre fehér, hátul fekete szegéssel. Csőre és lábai sötétek. Ősszel érkezik, decemberig marad, de néha át is telel vizeinken.

A vadkacsák vegyes táplálékuk javarészét a vízben találják meg, kisebb részét pedig a mezőgazdasági területeken. Különösen a tarlók kipergett szemeire járnak rá. Húsuk — kivált a fiataljának — ízletes vadpecsenye; egyes fajok húsa kissé mocsárízű. A vadkacsát keresővadászaton (víztaposás) hajtva és lesen vadászhatjuk.

5. Lúdfélék

A vadlúd nagy többségben csak átvonuló vízivadunk. *Hazánkban leggyakrabban a vetési lúddal és a kétféle lilikkel — nagy- és kislilik — találkozunk.* Utánuk jóval kisebb számban a *nyári lúd* (nevezik még szürke lúdnak, szőke libának) következik, mely jóval nagyobb az előbbi három fajtánál, azonban egyre csökkenő száma miatt természetvédelmi érdekből egész évben kíméletben részesül.

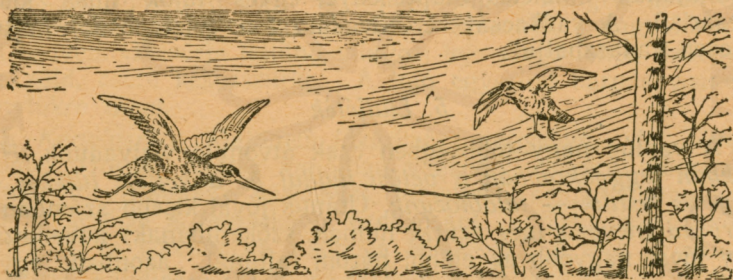
A *nyári lúd* házi ludunk öse; külseje szürke összbenyomást kelt, farka valamennyi lúdfaj közt a leghosszabb. Világos, szinte fehérszürke szárnyfedőiről röptében is könnyen megismerhető. Az öregek mellén fekete foltok vannak; hangja olyan, mint a házi lúdé. Nagyobb nádasainkban még szórványosan fészkel.

A nyári lúdnál jóval kisebb *vetési lúd*, a télvégi olvadások kezdetén délfelől látogat hozzánk, majd a tavasz érkezével messze északi költőhelyeire vándorol, ahonnan azután októberre ismét megjelenik vizeinknél. Ha a tél enyhe, sokáig kitart nálunk és csak a nagy hideg beálltával indul újra délnek. Sárgás csőrének fekete a vége. A csőr közepén széles fekete harántsáv látható. Melle — korkülönbség nélkül — szürke, lába téglavörös.

Hangja: gágogás. Őszi és tavaszi vonulása alkalmával főleg a dunántúli részeket kedveli.

A nagylilik csaknem vetési lúd nagyságú, míg a kislilik jóval kisebb és szemett sárga körzsinór övezi, ami a nagyliliknél hiányzik. A két libafaj egymástól teljesen különálló, de egy csapatban vegyesen is láthatók. Vonulásuk idején főleg a dunán-inneni—tiszántúli részeken gyakoriak. Mindkét faj csőre rózsaszínű, félfejük hófehér, lábuk téglavörös. Az idősebbek mellén keresztben széles fekete harántsávok vannak, míg az évesnél fiatalabb példányok melle egyszínű szürke. E megkülönböztetésnek különösen a „konyháraavaló“ kiválogatásánál vehetjük gyakorlati hasznát, mivel a fiatal liba húsa kiváló pecsenye, míg az idősebbekről ezt kevésbé mondhatjuk.

A vadliba vízen és szárazon szerzett tápláléka vegyes. A vetésekben okozott kártevése helyenként igen jelentős. A vetési lúd és a lilikek csak átvonuló vízivadjaink, nádasainkban nem fészkelnek. Vadászatuk leggyakoribb és egyben legeredményesebb módja a „húzásuk“ alkalmával történő lesvadászatuk.

6. Szalonkafélék

Még részben felderítetlen, titokzatos élete és vadászatának méltán nagyrabecsült örömei következtében legértékesebb szalonkafélénk a hazánkon tavasszal és ősszel átvonuló *erdei szalonka*. Nagysága alig galambnyi; színe felül rozsdabarna, szürke, sárgás és fekete foltokkal. Alsó teste világosabb. Jellegzetes csőre 6—8 cm hosszú, ezzel szedi ki a talajból a főként gilisztákból álló táplálékát. Szárnykönyökében találjuk a kedves vadászemlék számba menő „ecsettollat“, faroktővéen pedig a mellévaló kis piheszerű „pamacsoť“. Tél végével az erdei szalonkák felkerekednek délen lévő téli szállásaikról és csapatokban nagy magasságban vonulnak északi költőhelyeik felé. Ősszel azután ismét

nekiindulnak délnek. Tavaszi vonulásuk nem egyszerű költözés, hanem valóságos „nászút“, és a vonulásuk közben hosszabb-rövidebb ideig erdeinkben időző szalonkák esti-hajnali „húzása“ mindmegannyi „nászrepülés“. Ezt használja ki a vadász az alkonybahajló tavaszi estéken és a még alig kivirradt hajnalokon, mikor szívrepesve várja lövésre az erdők sokra értékelt szárnyas-vadját, a korrogva, püsszegve húzó szalonkát. *Az esti húzás 20—40 percig, a hajnali jóval rövidebb ideig tart.* Ősszel délnek vivő útjukban a szalonkák ismét keresztülvonulnak hazánkban, ekkor azonban nemcsak erdeinkben, hanem a sík területek kisebb ligeteiben, cserdereiseiben, sőt a még álló kukoricaszárban is rábukkanhatunk olykor egy-egy szalonkára. Az őszi estéken és hajnalokon a szalonka hangtalanul húz.

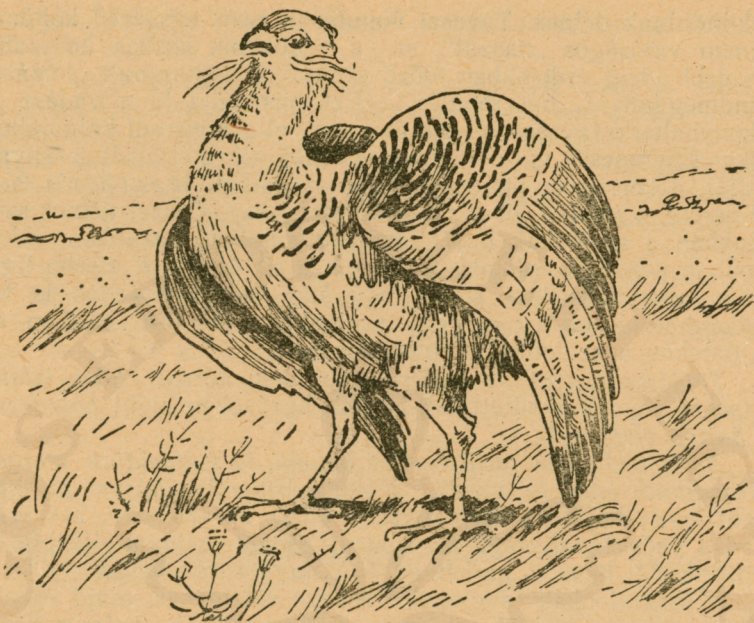
Táplálkozásával az erdőn-mezőn nem károsít, húsa ízletes pecsenye. A már említett esti-hajnali húzásokon kívül *bokrászva és hajtva vadásszák.*

A sárszalonkák tartózkodást helyük és életmódjuk alapján víztivadjaink közé tartoznak. Nálunk ismeretes három fajtájuk közül leggyakoribb a fürj nagyságú közép sárszalonka, kevesebb akad a pacsirta nagyságú kis sárszalonkából és jóval ritkább, de legízletesebb húsu a gerlenagyságú nagy sárszalonka.

A sárszalonkák tavasszal érkeznek vizeinkhez, majd északi költőhelyeikre vonulnak, ahonnan őszi vonulásuk során augusztus—szeptemberben érkeznek vizeink mellékére. Vadászatuk értékét — közepes pecsenyéjük mellett — a cik-cakos röptük nyújtotta, sok ügyességet kívánó lövési lehetőség adja. A sárszalonkákat kereső vadászattal, vagy — ahol sok van belőlük — hajtva löjjük.

7. Túzok

Pusztáink jellegzetes ősvadja, Európa legnagyobb vadmadara a pulykánál természetesebb tűzok. Az idősebb tűzokkakas súlya 15—20 kg között ingadozik. *Kiterjesztett szárnyainak távolsága a 2 m-t is meghaladja.* Állandó madarunk, de a szigorú telek elől olykor melegebb vidékre vonul. Növényi és rovar tápláléka fogyasztásával semmit sem károsít. A kakas többnejjű; *áprilisban „dűrög“; a tyúk májusban 2—3 nagy barnászöld szürkésbarna pettyes-foltos tojást rak földbekapart fészkébe, melyeket 4 hét alatt költ ki.* Őszre a fiókák is eléri a 8—10 kg-t. A tűzok húsa közepes pecsenyét ad. Igen óvatos madár, az ember elől többszáz lépésnyi távolságról felkel. Nyáját, ökrösszekeret közelebbre bevár. Vadászata a „dürgés“ idején messzehordó golyóspuskával eredményes.

Tűzok-kakas.

8. *Haris*

A fűrjfel egyidőben érkezik hozzánk ez a vele egyenlő nagyságú, de karcsúbb veresbarna madár. Legszívesebben a vizes réteken, fűben és herésekben tartózkodik. Vegyes táplálkozásával a mezőgazdaságra hasznos. Külön vadászat tárgyát nem képezi, szívesebben fut, mint repül; jó kutya segítségével foglyászáskor kerül pár darab puskavégre. *Hangja* kellemetlen sűrűnszólo „krá, krá“. Húsa ízletes, szeptemberben költözik.

9. *Gémek, szélkiáltó, szárcsa*

A gémek valamennyi faja — bár némelyikük a halastavaknál érzékenyen károsít — természetvédelmi érdekből védelmet élvez. Kivételt képez részben a szürkegém, mely a halastavaknál lőhető. Legritkébbak a fehér gémfélék: a *karcsú hattyúnagyságú, hófehér nemeskócsag*, a hasonlószerű, de félakkora *kiskócsag* és a szintén hófehér, csak melle kis részén rozsdássárgás szürkegém nagyságú

kanalasgém. A leggyakoribb a majd gólyanagyságú palaszürke szürkegém.

A világos színt mutató, fácánnagyságú, de karcsúbb, hosszú, hajlott, gombos, feketecsőrű *nagyszélkiáltó* (nagygojzer, nagypoling) és a hasonlószerű, alakú, de csak galambnagyságú *kis-szélkiáltó* (kispoling, kisgojzer) védelem alatt állnak.

A kora tavasszal érkező és ősszel elvonuló feketeszínű, homlokán fehérfoltos *szárcsa* nádasainkban fészkel; húsa nem sokat ér; magasra felrepülve szép lövésekre ad alkalmat.

Táplálkozásukkal sem a szélkiáltók, sem a szárcsa nem okoznak kárt.

10. Császármadár

Nálunk, sajnos, igen megritkult ez a fogolynál alig nagyobb fajdíele. *Színe barnásszürke*, hasonló a hullott avarhoz. Lábai az ujjak végéig tollasok. Kakasát *fekete torokfoltja* különbözteti meg a tyúktól. Már csak elvétve található hegyvidéki lomberdeinkben. Természetvédelmi okokból állandó védelem alatt áll. Megritkulása legnagyobbbrészt a szörmés és szárnyas ragadozók rovására írható. Amíg bőven volt belőlük, kakasának csalsípra hívása sokraértékelt vadászati lehetőséget nyújtott.

II.

VADGAZDASÁGUNK KÁRTEVŐI ÉS KÁRTÉTELEIK JELENTŐSÉGE

(Rövid természetrajzuk, okszerű vadászatuk módjai, viszonyuk az erdő- és mezőgazdasághoz, természetvédelmi jelentőségük)

Vadgazdaságunk állati kártevői ugyancsak megoszlanak szörmés és szárnyas vadakra. Kártevéseik ellen védekeznünk kell, de *jelentőségük helyes ismerete híján történő nyakló nélküli pusztításukkal gazdaságt és természetvédelmi érdekeket sértenénk.* A vadat és jelentőségét tehát előbb meg kell ismernünk, hogy helyesen ítélhessünk felőle. Az alábbiakban az e téren számbajövő vadfajokat ismertetjük.

a) SZÖRMÉS VAD

Vadgazdaságunk vadonélő szörmés kártevői legnagyobbbrészt a ragadozók sorából kerülnek ki. Velük egyenlő elbírálás alá esnek a vadászterületen csatangoló kóborkutyák és macskák, melyek ugyanolyan károsítást végeznek vadállományunkban.

Míg azonban e kóbor „háziállatokat“ feltétel nélkül pusztítanunk kell, a vadonélő kártevők elbírálásánál a gazdasági és természetvédelmi szempontokat is figyelembe kell vennünk, melyek egyes ritkuló, vagy nálunk csak gyér számban előforduló ragadozóink részére védelmet biztosítanak. E fejezet keretében tárgyaljuk az üregi nyulat és a pénzmapockot is, melyeket életmódjuk alapján ugyancsak a kártevők közé kell sorolnunk.

1. A róka

Legismertebb, legtöbbet emlegetett ragadozónk a róka. A síkon és hegyes-dombos vidéken, mezőgazdasági területeken, nádasokban és erdőkben egyaránt otthon van, sőt nem riad vissza az emberlakta helyek közvetlen közelségétől sem. Agyafúrt észjárása sokszor próbára teszi a vadász ügyességét. Testre kisebb növésű kutyához hasonló, szőre a sárga és vörös között a legkülönbözőbb árnyalatokban váltakozik több-kevesebb fekete színeződéssel. „Kormos“ vállú, feketehasú változata, „szenes“ róka néven ismeretes. Hosszú, dússzőrű farka jellegzetessége külemének. *Látása, hallása, szaglása egyaránt kiválóak.*

Januárban kezdődő párzása — „koslatása“ — tél végéig is kihúzódik: ilyenkor és fiai nevelésének idején gyakran találjuk föld alatt készített tanyáján, a „kotorékban“, ahova különben csak az időjárás viszontagságai elől húzódik be. A rókaszuka 8 hetes vemhesség után kotorékában 4—8 (olykor több) kölyket vet, melyek 2 hétig vakok, azután azonban igen gyorsan fejlődnek.

A róka táplálkozásával jelentős károkat vét vadállományunkban. Nem válogatós. Megeszi a kigyót, békát, bogarat, egeret, — sőt az utóbbiak pusztításával egérjárásos esztendőkhöz hasonlóan valamit törleszt is „bűneiből“ — de kedvenc táplálékát mégis apróvadunk és főként annak növendék szaporulata képezik. A tanyai és falusi baromfiudvarokban sokszor ugyancsak érzékeny

károkat okoz. Károsítása főként fiatalok nevelése idején emelkedik ijesztő mértékben, tehát éppen akkor, amikor apróvadunk még gyámolatlan szaporulata a legkönnyebb zsákmányát képezi. Pusztít is belőlük jócskán, amit a feltárt kotorékokban és környékükön talált különféle „bűnjelek“ cáfolhatatlanul bizonyítanak. A legnagyobb károkat apróvadas területeinken okozza, de erdeinkben a fiatal őzgidák sincsenek tőle biztonságban. Javára írják „szanitéc“ szerepét, melyet az erdő-mező „egészségőreként“ tölt be a a megsőrétezett vagy beteg, életképtelen vad eltakarításával, de mindez nem sokat von le kártevéseinek súlyosságából. Egy-két róka — tagadhatatlanul — emeli a terület „érdekességét“, színt ad vadászatainknak, de ez az „1—2“ róka a rókaállomány erélyes ritkítása mellett is megmarad területeinken, mivel a legtöbb helyen bőven akad róka és kiveszésüktől még nem kell tartani. Nem sértünk tehát vele természetvédelmi érdekeket — de haszonvadunk tenyésztését nagymértékben elősegíti —, ha területeink rókaállományát rendszeresen és erélyesen apasztjuk.

A róka téli gereznája értékes szörme, amit szűcsiparunk jól hasznosíthat. Vadászatának legeredményesebb módjai a *kotorék-vadászat, hajtás és a les*, melyen nyúlás, vagy egércincogás utánzásával, illetve alkalmas helyre kített döggel, esetleg „vonszálékkal“ csaljuk puskavégre.

2. Vadmacska

Nagyobb erdőségeink lakója. Különösen a hegyes-dombos vidéket kedveli, de néhol a síksági erdőkben, a nagyobb nádasokban, vagy az árterületek fűzeseiben is rátalálhatunk. Szőrének alapszíne többnyire sötétszürke, de világosabb szürke, barnás, vörhenyes, fakó, sőt fekete változata is előfordul. Külsőre a cirmos házimacskához hasonlít. Ennél azonban nagyobb, szélesebb a feje, lábai erősebbek és aránylag rövidebbek. A farka végig vastag, csapott, rajta 6—7 fekete gyűrűvel. A farka vége is fekete.

Hossza: 100—130 cm (ebből a farka 30—35 cm), magassága 30—35 cm, átlagos súlya 7—8 kg, de a jól fejlett kandúr a 9 kg-ot is eléri. Érzékszervei kifinomultak; mozgása „macskaszerű”, nesztelen. Előfordulási helyein leggyakrabban az öreg fák odvaiban tanyázik, de az elhagyott róka, borz vagy üregi nyúl kotorékokban, sziklarepedésekben, sőt a zombék sűrűjében is megtelepszik. Tanyáján leginkább csak zimankós rossz időben, esetleg vemhessége vége felé vagy a szoptatás idején tartózkodik. Különben napközben az erdő nyugalmas sűrűjében pihen; napnyugtától napkeltéig pedig zsákmány után járkal. Télen olykor az emberlakta helyek közelébe is behúzódik.

Magánosan csavargó állat és csak a február—márciusi párzáskor — a „pacsmagolás” idején — keresik egymás társaságát. Nászuk — a házimacskáéhoz hasonlóan — hangos nyávogás között folyik, mikor az odavetődő nőtény házimacskát is szívesen látják. Innen erednek a néha csak elég sok fejtörés után meghatározható vad-házimacska korcsok. A nőtény 9 heti vemhesség után 3—6, pár napig vak fiat vet, melyek a szoptatási idő leteltével hamarosan különválnak.

Tápláléka főleg az erdő-mező hasznos madaraiból és fészek-aljaikból, rágcsálókból, menyétfélékből, haszonvadunkból és annak fiaiból tevődik össze. A vizek partján szívesen és ügyesen „halászik”. *Haszonvadunkban igen nagy károkat okoz*; mivel tehát kiveszésétől nem kell tartanunk, erélyes ritkítása igen kívánatos.

Vadászatának kedvelt módja a friss havon történő nyomkövetése, ami türelemmel és megfelelő kutyával gyakran vezet jó eredményre. Kotorék-vadászata szintén eredményes lehet. Legtöbb azonban mégis az erdei hajtásokon kerül puszkavégre. Gereznája csekély értékű, a házimacskáénál is kevesebbet ér.

3. Nyest

Nagyságra a nyusztal egyezik, de szürkésebb színével, fehér torokfoltjával és csupasz talpaival különbözik tőle. Erdőlakó; táplálkozása, életmódja a nyusztéhoz hasonló, de a nyusztal ellentétben gyakran az emberlakta helyek közelébe húzódik. Elhagyott épületek padlásain, üres préházakban, istállókban elég gyakran tanyázik és így a háziбарomfiban is károsít. Párzásának és vemhességének ideje ugyancsak a nyusztéval egyező. *Gereznája szintén értékes, a sötétebb színű felér a nyusztbőrrel. Elég ritka előfordulása miatt a nyest védelem alatt áll.*

4. A nyuszt

Macskahosszúságú, de karcsú, sötétbarna színű, selymeszőrű ragadozónk. *Torkán kerek sárga folt látható. Orra és lábai feketék.* Farka bozontos, talpai szőrösek. Erdeinkben sok helyen de csak elég kis számban fordul elő, ezért mint ritka vadfajunk teljes védelmet élvez. Leginkább az emberlakta helyektől távolabbeső öreg erdők odvas fáiban tanyázik.

Párzást ideje július—augusztus. A nőstény 9 hónapi vemhesség után áprilisban—májusban 1—4 fiat vet.

Tápláléka vegyesen állati és növényi. Apróvadunk, fészek-aljaik és szaporulatuk elpusztításával károsít vadállományunkban, kártevése azonban éppen gyér száma miatt nem jelentős. *Hazai prémes állataink közül a nyuszt télt gereznája a legértékesebb.*

5. A görény

A mezőgazdasági területeken és a ház körül egyaránt gyakori. Kifejlett példányának *hossza mintegy 40 cm.* Nálunk ismert fajai közül *a házigörény színe sötétbarna* (télen még sötétebb), míg *a mezei görény jóval világosabb* — innen ered „molnár görény” elnevezése is —, szalmasárga alapszínű, hátán sötétebb árnyalattal.

Táplálékuk egér, pocok, patkány, ürge, hörcsög, béka, valamint apróvadunk elérhető példányai és fiataljai. Bár a nagyszámú káros kis rágcsló emlős fogyasztásával hasznót hajtanak, ezzel nem teszik jóvá a vadállományban — és főként annak szaporulatában — okozott kártevéseiket, melyeket a házigörény még a baromfiólak állandó dézsmálásával is tetéz.

Mindkét faj februárban, márciusban, párzik; nőstényeik 6 hétig vemhesek és 3—7 fiat vetnek.

A görényt fegyverrel lesen (egércincogással csalva lesünk-höz), vagy figyelmes területjárásaink során kaphatjuk leginkább puskavégre, *csapdázásuk* azonban kiadósabb eredményekkel jár. A görényre jellemző az átható szagú bűzös nedv, melyet veszély esetén farka tövének mirigyeiből fecskendez ki. Gereznája elég jó. A mezei görény szelidített vállfaja az üregi nyúl vadászatához és a patkányirtáshoz használt „vadász görény”.

6. A menyét

Erdőn-mezőn, sőt az emberlakta helyek közvetlen közelében fellelhető vérengző kis állat. *A hím hossza 20—22 cm, nősténye valamivel kisebb.* Színe vörösesbarna, torka fehér; színét

télen is tartja. Tavasszal és nyáron egyaránt lehet kölyke. Többnyire 5—7 fiat vet. Nálánál jóval nagyobb állatokat elpusztít; este, hajnalban és éjjel jár zsákmány után. Vérengző természete miatt apróvadunknak és a baromfiudvaroknak réme. Kártevéseinek súlyát apróvadas területen jelentős egérfogyasztása sem csökkenti. Bár mindenütt megél, előfordulása a síkon gyakoribb. Számuk apasztásával fontos vadvédelmi érdeket szolgálunk. Leginkább lesből, az egércincogás utánzásával kaphatjuk puska-végre. Jól csapdázható. Gereznája nem sokat ér.

7. Hermeltin

Mindenütt előfordul, de a menyéttel ellentétben a hegyes vidéken gyakoribb. A kifejlett hím hossza 38 cm-t is elér, a nőstény pár cm-rel kisebb. Népies elnevezése: „hölgymenyét.” Színe nyáron vörösbarna, télen hófehér. Farkának vége minden időben fekete. Nyári szőrén fehér torokfoltja van. Tavasszal vagy nyáron a nőstény 5—8 kölyket vet. Életmódja, tápláléka a menyétekéhez hasonló. Jelentős egérpusztításának hasznát felülmúlják apróvadunkban és a házibaromfiban okozott kártevései. Egércincogás utánzására elég jól befut. Jó eredménnyel csapdázható.

8. Vidra

„Halfarkasnak” is nevezik, mivel a hal-állományban károkat okoz. Legalább 1 kg halat fogyaszt naponta, de még szükségletén felül is pusztít a halból. A kifejlett vidra hossza 150 cm-t is elér, súlya 10 kg körül van. Minden évszakban értékes tömött bundájának háti része sötét, az alsó szürkésbarna. Ujjai között úszóhártya van. Bár párzása nincs időhöz kötve — mint azt az év folyamán lelt különböző nagyságú kölykök tanúsítják — fő ideje februárra tehető. A nőstény 9 heti vemhesség után 3—6 kölyket vet leginkább partmenti kotorékában, melyet többnyire a fákkal szegélyezett erős vízpartokba ás. A hal-állományban okozott kártevésének súlyát szórványos előfordulása csökkenti. Hazánkban leggyakoribb a Tisza és a Duna mentén. Kóborló állat, mely néha nem is gyanított helyeken bukkan fel. Igen óvatos vad. Eredményes lesvadászatára partrajáró helyein — télen főleg a befagyott vizek kisebb jégmentes foltjánál — nyílik megfelelő lehetőség.

9. A borz

A rókánál valamivel nagyobb, zömöktestű, rövidlábú, szürkeszínű vadunk. *Fehér fejének fekete csíkozása* jellemző. A síkon ritkább; a dombos-hegyes vidékek erdeiben, bokros részein elég gyakori. Nappal földbevájt kotorékában pihen, ahonnan csak alkonyattal bújik elő és hajnalban újra tanyájára tér. *Párzást ideje július–augusztus. A nőstény héthónapos vemhesség után 2–5 kölyket vet. Tápláléka* leginkább növényi, de olykor az apróvad még gyámoltalan kicsinyeiben és a fácántojásokban is károsít. A szőlőkben és a mezőgazdasági termelvényekben igen érzékeny károkat okoz. Ahol kiveszésétől nem kell tartanunk — apasztása kívánatos. Télen kotorékában téli álmat alszik, de a szép, napos idő olykor kicsalja tanyájáról. Kotorék- és lesvadászata gyakori. Zsirja kiváló bakancskenő szer, szőréből finom borotvaecsetek készülnek. Elejtéséhez a hatos sörét használata a legmegfelelőbb.

10. Nyérc

Nagysága a görényhez hasonló, színe a vidráé, orrát mintha tejbe mártották volna. Hátának és lábainak színe mindig egyezik. Igen ritka előfordulási helyein a vizek mellett él. Tápláléka főként hal, béka, rák. A Mátrában és a Bükkben állítólag él pár példánya. Téli gereznája igen értékes. Az erdő-, mező- és vadgazdálkodásra közömbös. *Természetvédelmi jelentősége miatt állandó kiméletet élvez.*

11. Pézsmapocok

Patkányformájú, vízben, vizek partján élő rágsáló. *Hossza 1/2 m körül van*, aminek fele pikkelyes, oldalt összenyomott gyérszőrű farkára esik. Háta legtöbbször sötét gesztenyebarna, hasa hamvasszürke, de akad más színű változata is. A sötétebbek gereznája mindig többet ér. *A bunda háti része a legértékesebb.* A „pézsmá” elnevezés a hátsólábak közti hasi részen levő mirigy pézsmaszagú váladékától ered, melyet az állat leginkább párosodáskor, izgalmi állapotban, vagy veszély esetén terjeszt. „Vízi” állat, amit a hátsó lábujja közt levő úszóhártya is tanúsít. Pár példánya 1905-ben került Kanadából cseh földre, ahonnan — 1915-ben a Duna északi partjáról áthúzódva — lassan hozzánk is elért ez a hivatlan rágsáló. Eleinte lassan, a 30-as évektől kezdve igen gyorsan terjedt és ma már igen sok „pézsmás” vizünk akad. Igen óvatos állat, és a háborítatlan

vizeken is többnyire csak éjjel és az esthajnali szürkületben mozog. Leginkább a vízből nyert tápláléka, vegyesen állati és növényi, de a partmenti konyhakerti termelvények fogyasztásával is károsít. A legérzékenyebb kárt a hal-állományban, valamint partba fúrt kotorékai és azok járatainak készítése révén a partgát vagy töltés aláásásával, szilárdságuk gyengítésével okozza. Amerikában a pézsmapocok partrongálása több ízben töltés-összeomlásokat, gátszakadásokat, duzzasztók összeomlását eredményezte. Szaporasága az üregi nyúléhoz hasonló, ami még fokozza kártevéseinek jelentőségét. Ellenségei a szárnyas- és szörmés ragadozók, a zord telek és a szárazság. Vadászata az esti, hajnali és holdvilágos éjjeli leseken vezet eredményre. Számuk apasztása olykor csapdával is elég jól sikerül. Gereznája — akárcsak a vidráé — mindig értékes.

12. Üregi nyúl

Franciaországból telepített rendkívül káros rágcsáló, mely az 1800-as évek vége felé került hozzánk. „*Kinigli*“-nek, „lapi nyúl“-nak is nevezik. A mezei nyúltól leginkább méretei ($\frac{2}{5}$ -e a mezei nyúlnak) és hátsó lábai különböztetik meg, melyek a mezei nyúlnál jóval hosszabbak a mellsőknél, míg a kiniglinek mellső és hátsó lábai csaknem egyformák. *Táplálkozása és életmódja a mező- és erdőgazdaságra igen káros.* A fák kérgének állandó lerágásával és a mezőgazdasági termelvények szinte válogatás nélküli dézsmálásával igen nagy károkat okoz. Nagyszámú kotorékának és azok keresztül-kasul ágazó földalatti járatainak készítésével aláássa, meglazítja, rongálja a fák gyökereit. Kártételeit szaporasága fokozza. *A nőstény négyheti vemhesség után a kotorékban 6—12 fiat vet. Jóformán egész évben szaporít és ellés után azonnal megtermékenyülhet.* Szaporaságát egy híres természetbúvár számokba is lerögzítette, mikor kiszámította, hogy egy pár üregi nyúl szaporulatának mennyisége — ha a nőstény évente hétszer 8—8 fiat vet — négy év alatt 1,274.840 drb-ra tehető. Tartózkodási helyein telepeket alkot, ahol kotorék kotorék mellett van. Leginkább a lazatalajú, erdős-bokros helyeket kedveli. Meleg napos időben többnyire a kotorékon kívül vannak, szeles, rossz időben azonban legnagyobb részük a kotorékokban tartózkodik. Igen káros. Elszaporodásukat a különböző betegségek — főleg a tavaszi hasmenés — korlátozzák, melyektől számuk olykor erősen lecsökken. *Vadászatuk egész évben nemcsak megengedett, de az erdő- és mezőgazdaság érdekében kívánatos is.* Ízletes fehér húsa kiváló pecsenye. Vadászatuk leg-

kedveltebb módja a vadászgörénnyel vagy menyéttel végzett kotorékvadászatuk és hajtásuk, mikor aránylag kis részeknek sűrűn felállított hajtókkal való meghajtása vezet a legjobb eredményre. Elejtéséhez legmegfelelőbb a 12-es, 10-es sörét használata.

b) SZÁRNYASVAD

Vadgazdaságunk szárnyas kártevői a *ragadozó madarak* és *varjúfélék* közül kerülnek ki. Károkozásuk sokszor igen érzékenyen sújtja vadállományunkat, főként az apróvadat. A vadgazdának tehát számuk erélyes apasztásával kell védekezni kártevéseik ellen. A kellő ismeretek hiánya azonban e téren is súlyos hibákat eredményezhet és a téves, maradi felfogásnak, mely szerint: „minden görbecsőrű, horgaskarmú madár pusztítandó” sokszor a vadállományra nem, vagy csak kevésbé káros, de mezőgazdasági haszontételük vagy természetvédelmi jelentőségük miatt kíméletet érdemlő szárnyas ragadozók esnek áldozatul. Ennek elkerüléséhez segít az alábbi ismertetés.

1. *Szarka. Apróvadállományunk egyik legveszedelmesebb ellensége* a baromfiudvarokban is sokszor károsító szarka. Fekete-fehér zománcosfényű tollruhájáról, billegő hosszú farkáról mindenki felismeri ezt a varjúfélék közé tartozó fészekpusztítót, mely szárnyasvadunk tojásainak és az apróvad zsenge szaporulatának nagymérvű pusztításával apróvadás területeink réme. Amelyik területen bőven van belőle — és sajnos, számos ilyen terület akad —, ott az apróvad sikeres tenyésztése lehetetlen. Fészkelő helyeinek kiválasztásánál nem válogatós; fa, bokor vagy ezek híján a nádas egyaránt megfelelnek igényeinek. *Április végén, májusban 5—6 tojást rak, melyeket 17—18 nap alatt költ ki. Fiataljai négy hét után „röpülősek”.* Nevelésük idején az öregek kártevősei még fokozódnak. A szarkafészkeknek tojásostól, kotlóstól — később fiastól — való kilövése fontos vadvédelmi feladataink közé tartozik. Fegyverrel való ritkításuk az „uhu” segítségével jár a legtöbb eredménnyel, de területellenőrzéseink és vadászataink során se hanyagoljuk el e végtelenül káros, igen óvatos fiókpusztítók őszi vadászörömet okozó elejtését. Területünk „szarkátlanításának” legcélravezetőbb módja a téli és tavaszi foszforszörpös mérgezés.

2. *Szürkevarjú.* A feketével váltakozó hamuszürke tollruhájú szürkevarjú kártevősei a szarkáéval egyértékűek. Jelenléte apróvadás területeinken igen káros. Számuk apasztását fegyverrel,

méreggel és fészkaljaik elpusztításával ugyanúgy kell szorgalmaznunk, mint a szarkákét.

Fészket olykor a vetési varjú szokott „varjútelepeinek“ valamelyik fájára készíti; másszor egyszínű rokonai „tömegszállásától“ távolabb fészkel. *Március végén, áprilisban 4—6 tojást rak, kottlási ideje 19 nap; fiai 4—5 hetes korukban kelnek önállóan szárnyra.* Ugyanitt emlékezünk meg a vetési varjúról, mely fekete-szürke rokonával ellentétben csekély kártételénél jóval több hasznot hajt. Bár tavasszal a fogoly és fácán fészkaljakban ez is károsít és az őszi vetésben is okoz némi kárt, a rengeteg mezőgazdaságra káros rovar elpusztításával sokszorosan jóváteszi kártételét és ezért kíméletet érdemel.

A szürkevarjúhoz színben hasonló, de kisebb, világoskék-szemű csóka, bár ritkán, belekóstol a fészkaljak tojásaiba, nagyjából közömbösnek tekinthető.

3. *A héja.* Alacsonyröptű, kurta, öblösszárnyú, kurtafarkú szárnyas ragadozónk. A réti héjától eltérően, kizárólag csak erdőkben fészkel. *Áprilisban letoj 3—4 tojásán a tojó 36—38 napig ül.* A fiatalok hathetes korukban lesznek röpképesek.

Héja röpképe.

A tojó fácskányúknagyságú, a hím kisebb. A fiatal példányok háta barnás, hasi oldaluk vörhenyes; az öregek háta szürke, hasuk kendermagos. Szemük élénksárga, lábaik sárgák. A héja apróvadunk igen veszélyes ellensége, a házibarnómfiban is sokszor károsít. Területjárásaink során elég gyakran találkozunk vele, nem egyszer a szokott „tépőhelyeiről“ riasztjuk fel, ahol már több toll vagy szőrösomó tanúskodik súlyos kártevéseiről. A gondos vadgazda fegyverrel és csapdával rendszeresen ritkítja a területén garázdálkodó héjakat.

4. *Réti héják.* Alacsonyan szálló, könnyed, lepkéröptű, karcsú, hosszú lábú ragadozó madarak. Megkülönböztetünk barna, kékes és hamvas réti héját.

a) *A barna réti héja* varjú nagyságú, de nyúltabb, hosszú, keskenyszárnyú, hosszúfarkú, hosszú lábú szárnyas ragadozónk. A mocsarak és nádasok felett gyakori. A hím háta fahéjszínű, hasa vörhenyes, szárnya és farka ezüstösszürke. A tojó sötétebb árnyalatú, hasi oldala barnás. Nálunk csak szórványosan teleg, a zöme ősz elején délnek vonul és csak március végén, április-

Régi héja röpképe.

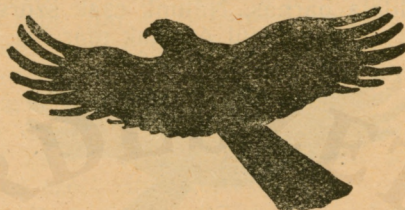
ban érkeznek vissza. Fészket a zombékban, nádasban készíti. *A tojó 4—5 tojását 33—36 nap alatt költi ki* és a fiatalok 5—6 hetes korukra lesznek röpközők. Pocok-, egér-, béka fogyasztásán felül veszedelmes tojásrabló és apróvadunkban érzékeny károkat okoz. Területjárásaink során vagy a nád takarásában rejtőzve szép számmal lőhetünk belőlük, sőt apróvadállományunk érdekében apasztanunk is kell nem kívánatos számukat.

b) *A kékes réti héja* csak téli vendégünk; októbertől ápriliséig van nálunk. Repülése sirályszerű! A hím felső része kékes hamvasszürke, hasi oldala fehér, esetleg fekete pettyes; a tojó jóval sötétebb, barnás, fehér farcsíkkal. Veszedelmes ellensége apróvadunknak — főleg a fogolyállománynak —, melyben leginkább estefelé, nyugovóratérte előtt károsít. Nagysága megnyúlt fácántyúkhhoz hasonlítható. Fegyverrel és csapdával ritkítjuk számukat.

c) *A hamvas réti héja*, csak igen szórványos fészkelőnk, elég ritkán fordul meg területeinken és így károkozása sem jelentős. A kékes réti héjánál kisebb. A hím hamvas szárnyában két párhuzamos fekete csík, hasán vörhenyes sávok láthatók. A tojó vörhenyesbarna. Ritka előfordulása miatt természetvédelmi érdekből, védelemben részesül.

5. *Karvaly*. Gerlenagyságú, öblösszárnyú, hosszúfarkú, erdőlakó szárnyas ragadozónk. Felső teste szürke, az öregeké barnásszürke. Alsó teste kendermagos. Cingár lábai zöldessárgák. Nálunk költő példányai elég későn, májusban fészkelnek. *A tojó 4—5 tojását 33—36 nap alatt költi ki és fiatt 5—6 hétig nevelt*. Főleg szárnyas vadunkban károsít, emlőst nem igen fo-

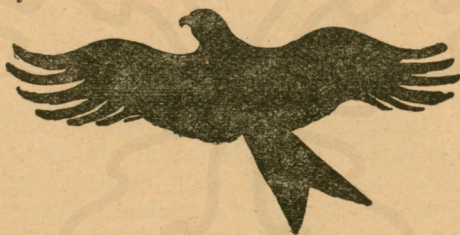
gyaszt. Gyakori előfordulása következtében elég káros — leginkább foglyaikat veszélyezteti —, így a vadgazdának pusztítania kell. Figyelmes területjárásaink alkalmával gyakran kaphatjuk lövésre.

Karvaly röpképe.

6. Kányák

Imbolygó, lenge repülésükről és *villás farkukról* könnyen felismerhetjük a gyakrabban előforduló barna- és a jóval ritkább vöröskányát.

Kánya röpképe.

a) *A barnakánya* szárnyai sötétbarnák, majdnem feketét mutatnak. Ölyvnagyságú szárnyas ragadozónk. Feje szürke. Míg vörös rokona inkább a hegyvidéket kedveli, ez jobban a vízhez ragaszkodik és a ligetes, ártéri erdőkben otthonos. *Április közepe táján 2—3 tojást rak, melyeket négy hét alatt költ ki; fiait 50 napig neveli.* Leginkább dögön él, de apróvadunkban is károsít, ezért jelenleg löhető.

b) *A vöröskánya* az előzőnél nagyobb és jóval ritkább. Farkának villás alakulása kifejezettebb. Színezete vörhenyes: első evezőjének belső zászlói fehérek; feje majdnem fehér. *Április végén, május elején 2—3 tojást rak; költési és fióknevelési ideje a barnakányáéval egyezik.* Inkább élő állattal él; vadállományunkban kisebb kárt okoz. Löhető.

7. Szajkó

Világoskék, feketével sávozott szárnytollairól könnyen felismerhetjük az erdeinkben élő szajkót vagy mátyásmadarat. Fészkelése április-májusra esik. *A tojó 5–7 tojását 16–17 nap alatt költi ki.* A fiatalok már háromhetes korukra repülnek. Fácános helyeken érzékeny károkat okoz a tojásokban, ezért nem érdemesel kíméletet.

8. Vércsék

a) *A vörösvércse.* Gerlenagyságú, szárnya hegyes, farka hosszú, háta rozsdaszínű. *Április végén, május elején* leginkább fasorok vagy ligetes erdők fáin fészkel. *A tojó 4–6 tojásán 4 héttig ül;* a fiatalok 30 nap múlva röpködnek. Bár 1–1 példánya

Vércse röpképe.

rákap a párnapos fogoly és fácáncsibékre, az egerek és káros rovarok tömeges pusztításával jelentékeny hasznot hajt és ezért védelemben részesül.

b) *A kékvércse.* Hímje palaszürke, hasa és farka alja téglavörös. A tojó kékesebb árnyalatú, feje sárgás, homloka fehéres. A kékvércse csőrének viaszhárttyája és lábai vörösek. A síkságot kedveli; igen hasznos rovarpusztítónk. *Májusban fészkel, tojásainak száma 4–6. Költési ideje 26–28 nap;* a fiatalok 4 hét alatt lesznek röpködők. Igen hasznos madár. Feltétlenül kímélünk kell.

9. Ölyvek

a) *Egerészölyv.* A barna szín különböző árnyalataiban fordul elő; hasa fehérrel, sárgával tarkázott világosbarna. Csüdje félig gyatyás. Hegyvidéki és siki erdeink leggyakoribb szárnyas ragadozója. *Április–májusban fészkel; tojásainak száma 4–5; költési ideje 28 nap;* a fiatalok hathetes korukra repülnek. Táplálékának legnagyobb része a mezőgazdaságra káros apró

emlősökből — egér, pocok, — áll és így bár olykor az apróvadban is kárt tesz, védelemben részesül.

b) *Gatyásölyv*. A gatyásölyv az előbbinél valamivel nagyobb, csüdje végig gatyás, de hátul ujjnyi szélességben csupasz. Fehér

Ölyv röpképe.

farkának végén egy széles, vagy egy széles és több keskeny fekete harántszalag látható. Északi fészkelő; nálunk csak téli vendég. Főleg a mezőgazdaságban kártévő rágcsálókkal táplálkozik. A vadállományban csak kisebb kárt vét. Védelemben részesül.

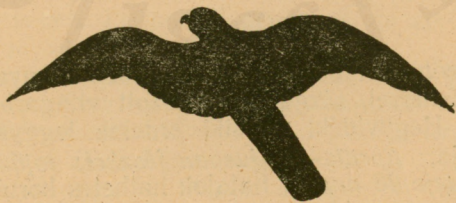
c) *A darázsölyvre* jellemző a keskeny erőtlen csőr és mák-kék fej pikkelyszerű tollakkal.

d) *A kígyászölyv* egészben hatalmas réti héja benyomását kelti. Oriási sárga szemei jellegzetesek.

Hazánkban e két utóbbi ölyv csak igen szórványosan fordul elő, szinte természeti ritkaságok. Fő táplálékukra elnevezésük utal. Vadállományunkban nem károsítanak. Védelemben részesülnek.

10. Sólymok

A csőr hegye mögötti fogszerű képződmény az alsó csőr-káván ennek megfelelő bemélyedéssel valamennyi szárnyas ragadozótól megkülönbözteti a sólymokat. Hegyes, keskeny „fecské”-szárnyuk és szorosan egymáshoz illő tollú „bot”-farkuk ugyan-csak jellegzetes.

Sólyom röpképe.

a) *A vándorsólyom* galambnál nagyobb, igen ritka fészkelője sziklás hegységeinknek. A tojó nagyobb, a hím kisebb természetű. Hátuk kékes palaszürke, a hasi oldalukon fekete haránt-sávok vannak. A fejtető és pofatájék szürkésfekete. Csőrük viaszhártyája és lábuk citromsárga. *Áprilisban a tojó 3—4 tojást rak, a költést idő 28—29 nap; a fiatalok 5—6 hét múlva röpképesek.*

b) *A kerecsensólyom.* Az előbbinél izmosabb, karcsúbb ragadozó. Háta vörhenyes, hasi oldala világos; farkán bab-alakú sárgás folt van. *Míg a vándorsólyom inkább a levegőben vág áldozatára, a kerecsen sólyom jobbra a földön zsákmányol.* Igen ritka fészkelőnk. Csőre viaszhártyája és lábai kékes szürkék. Márciusban rakott 4 tojásán a tojó 4 hétig ül; a fiatalok 6 hét múltán röpképesek.

c) *A kabasólyom.* A vándorsólyom kicsinyített mása, gerlénél alig nagyobb szárnyas ragadozónk. Az előző kettőnél jóval gyakoribb fészkelőnk. Későn — *május-júniusban* — fészkel. *A tojó 4 tojását négy hét alatt költi ki.* A fiatalok 28—32 nap elteltével repülők.

Parlagi sas röpképe.

d) *A törpesólyom.* Eszaki fészkelő. Nálunk csak téli vendég. Felső része barnás; az öreg hím háta palakék. Hasi része hosszanti barnás pettyekkel tarkázott.

Bár apróvadunkban a solymok károsítanak, nagyrészüket ritka előfordulása folytán, természetvédelmi jelentőségük miatt, védelemben részesülnek.

11. Holló

A varjúfélék e majd ölyv nagyságú koromfekete legnagyobbika nálunk már lassan „fehérholló” ritkaságúvá válik. Elvértve még a nagy pusztaságokon fordul elő. Főleg dögevő. Vadgazdaságunkra közömbös; ritkasága miatt természetvédelmi okokból védelemben részesül.

12. Sasok

Legnagyobb méretű ragadozó madaraink. *Nálunk előforduló valamennyi válfajuk — erősen ritkuló számuk miatt — védelemben részesül.*

A gólyánál nagyobb sötétbarna *szirti sas*, a valamivel kisebb és rövidebb farkú *parlagi sas*, a fehér farkú *réti sas*, az ölyvnél valamivel nagyobb, sötét, csaknem feketének tűnő, fehér farkfedőjű *nagybékászó sas*, a világos, pettyes mellű, sötét vagy fakóbarna *kisbékászó sas*, az ölyv nagyságú világos-sötét szineződésű fehér vállfoltos *törpesas* és a sötét begyfoltja kivételével hasoldalán tisztafehér, ölyvnél alig nagyobb *halász sas* már többé-kevésbé természeti ritkaság számba vehetők és ezért a vadállományban okozott kártételük ellenére is feltétlen védelmet érdemelnek.

13. Baglyok

Ejjeli ragadozó madarak. Nappal búvóhelyeiken pihennek; szürkületkor indulnak vadászútjaikra. *Táplálkozásuk mezőgazdaságtól hasznossága jóval túlszárnyalja a vadállományban okozott kártevéseiket és ezért valamennyien védelemben részesülnek.*

a) A nagy *fülesbagoly* vagy „uhu” majdnem pulykánagyságú. Színe vörösbarna, világosabb alsótesttel. Nagy szemű narancssárgák, fején két nagy fekete fülszerű tollpamacs látható. A nagy erdőségek ritka éjjeli ragadozója. Sziklás vidéken, márciusban — sokszor már február végén — költ és két-három fiat nevel. A vadállományban éjjelenként érzékeny károkat ejt het, de éppen a szárnyas ragadozók irtásánál alkalmazott igen hasznos segítsége támasztja alá a ritkasága miatt amúgyis indokolt védelmét.

b) Jóval gyakoribb erdeinkben a feltűnően nagyfejű fácántyúknyi szürke, fülnélküli, feketeszemű *macskabagoly*.

c) Az elszórt fekete pontokkal gyöngyözött kéesszürke hátú *gyöngybagoly* az emberi lakások közelében tanyázik. Igen szorgalmas egérpusztító.

d) Az „uhu”-éhoz hasonló tollruhájú, de világosabb, alig galambnyi *erdei fülesbagoly* az erdő legsűrűbb részeit kedveli. A szárnyas ragadozók puszkavégre csalására — uhu híján — ez a legalkalmasabb baglyunk.

e) A *réti fülesbagoly* az erdei fülestől csak összébálló fülei különböztetik meg. Nappal a zombékban a fű vagy nád között tartózkodik. Az erdei fülessel egyetemben haszontétele igen nagy.

f) Legkisebb baglyunk a *kuvik*, az emberlakta helyek közelében él. Színe barnásszürke, alsóteste világos. Szemei zöldes-sárgák, füle hiányzik. Éjjel gyakran „kuvikol“. Táplálkozásával nagy hasznot hajt.

Áz uhu.

II. FEJEZET

VADGAZDÁLKODÁS

I. A VADÁSZTERÜLET

A) A vadászterületek megoszlása

Demokratikus kormányzatunk a 4.640/1945. M. E. sz. rendelettel az ország vadászható területét — az állami kezelésben lévő részek (rezervátumok) kivételével — önálló vadászterületekre osztotta és ezeket, illetve a rajtuk gyakorolható vadászat jogát vadásztársaságoknak adta, illetve adja bérbe. A vadászterületen élő állandó vadfélések szerint az idevonatkozó rendelkezés különbséget tesz „nagyvadas” és „apróvadas” területek között. Területeink gazdasági kihasználása — a területeknek csak mintegy 13%-a erdő — következtében a mezőgazdasági művelés alatt álló apróvadas területek vannak túlnyomó többségben, míg az erdőgazdaság érdekkörébe tartozó „nagyvadas” területek összessége jóval kisebb kiterjedésű. *A nagyvadas területen az apróvad is lőhető, apróvadas területeken azonban a nagyvad elejtése tilos.* Ez az igen célszerű intézkedés az erősen rászoruló nagyvadállomány védelmét szolgálja. Kivételt képez a dúvadnak nyilvánított vaddisznó, melynek a mezőgazdasági területekre kiváltott példányait az illető „apróvadas” terület bérlői is lőhetik.

Az apró- és nagyvadas területek vizein, a „vízivadas” részen — melyek nagy többsége ugyancsak az apróvadas területeken van — az illető területek bérlői a tilalmi rendelkezések figyelembevételével minden korlátozás nélkül vadászhatnak vízivadra.

Az okszerű vadgazdálkodás keretében *törvényerejű rendelkezés írja elő a vadásztársaságoknak apróvadas bérleményükön a „védterület” kijelölését.* „Védterület”-nek nevezzük minden apróvadas vadászterületnek a törvényes rendelkezés által előírt egyharmadát — a területrészek évenként történő kijelölése a

vadásztársaságok feladata —, *melyen a haszonvad lövése egész éven át tilos*, melyen a vadgazda teendője a védelmi feladatok fokozott végrehajtására szorítkozik.

A védterület jelentősége abban áll, hogy egész éven — tehát a vadászdényben is — biztosítja a rajta élő haszonvad teljes nyugalma, kedvező lehetőséget ad a területi adottságokhoz mért legkedvezőbb „vadsűrűség” (vadmennység) elérésére, a szaporulat többletével pedig feljavítja a vadászterület vadszegényebb részeit.

Védterület céljára — évente váltakozva — azok a területrészek alkalmasak, melyeken a megfelelő adottságok (élelem, víz, védelem) mellett nincs elegendő vadunk, de éppen a kedvező adottságok miatt remélhető — egyévi teljes kímélet mellett — a vadállomány kívánt felszaporodása. Vadvédelmi kötelezettségeink (kártévők irtása, téli vadetetés, a tenyésztést elősegítő mindenemű beavatkozás) a védterületre fokozott mértékben vonatkoznak, mert a védterület csak így felelhet meg tökéletesen céljának.

Apróvadás területeinknek a védterület kijelölése után fennmaradó $\frac{2}{3}$ -át ugyancsak ketté kell osztanunk. Egyik részen csak az évente meghatározott számú *társas vadászatot* szabad megtartani, míg a másik részén a vadásztársaságok egyes tagjainak vagy csoportjainak *egyéni vadászata* gyakorolható. A vadvédelmi teendők kötelező elvégzése természetesen a „társas” és „egyéni” részre egyaránt vonatkozik.

A fenti kötelező területbeosztás figyelmen kívül hagyása és a terület „össze-vissza” vadászása nagyon káros és egyben tilalmas is.

B) A VADASZTERÜLETEK BERENDEZÉSE

A vadgazdálkodás eredményes gyakorlásához szükség van a vadászterület különböző tartozékaira, ezek képezik a vadászterület berendezését, melyeknek létesítése, illetve karbantartása a vadgazda fontos feladatát képezi. Nagyvadás területnek több, apróvadásnak kevesebb — vagy legalább is kevesebb féle — tartozéka van, melyeknek egy része a vad érdekeit közvetlenül szolgálja — pl. etetők, szók — másik részük pedig a vadász számára könnyíti meg a vadvédelmi feladatok végzését, illetve a vadászat gyakorlását (pl. leshelyek, cserkészutak stb.). Valamennyi tartozék legfőbb követelménye, hogy amikor szükség van rájuk, céljuknak megfelelők, használhatóak legyenek.

1. A vad érdekeit közvetlenül szolgáló területtartozékok a következők:

a) *A vadetetők.* Télen használatosak, amikor nagyvadunk és apróvadunk a természetben szűkösen és csak több-kevesebb fáradtsággal jut mindennapi ételméhez. Az etetés jelentőségéről és végzésének mikéntjéről a „Vad szükséges életfeltételeinek biztosítása” című fejezetünkben később részletesen megemlékezünk, itt tehát csak az etetők kivitelezését beszéljük meg.

Milyenek legyenek az etetők? Ennél a kérdésnél legfőbb szempontjaink, *hogyan rajtuk, vagy bennük a vad romlatlan, egészséges élelemhez jusson és ételmét az időjárás viszontagságaitól és az emberi-állati kártevések veszélyétől lehetőleg egyaránt védett helyen fogyaszthassa el.* A fenti szempontok figyelembevételével az etetők különböző megoldását mindig a rendelkezésünkre álló anyagtól tesszük függővé. Ez szabja meg, hogy nagyvadunk részére takarmányos-félszert építünk-e, melynek padlásán a begyűjtött takarmány tárolható, alsó rácsos részében pedig az esetenként — egy-két naponként — fogyasztásra kerülő takarmánymennyiség adagolható, vagy csak az egyes helyek természetadta védelmét pár rakás zsuppal, rőzseköteggel vagy kórószárral tökéletesebbé téve helyezzük el, vagy rá a vadunknak szánt eleséget.

A szárnyas apróvad etetőivel szintúgy állunk. *Lehetőleg készítsünk fedett etetőt* — igen alkalmas a cövekekre rögzített, elől 70—100 cm, végén 20—25 cm magas, hátrafelé lejtő „fél-eresz” —, ha azonban ezeknek elkészítése bármilyen oknál fogva nem, vagy csak egyes területrészeinken lenne megoldható, úgy alul széthúzott szárkúp vagy sűrű bokor stb. alá téve az ételmet, gondoskodjunk arról, *hogyan vadunk eleségét a szél ne vihesse széljél, eső, hó ne verje és szét ne áztassa.*

A nyúl részére nem kell külön etetőt készítenünk, elég, ha a neki szánt takarmányt a megfelelő helyeken levert karókra kötjük, vagy akasztjuk elérhető magasságban.

Az etetők legyenek védett, szélmentes, napos, délfelekvésű helyeken, területünk nyugalmas, járt úttól távoleső, biztonságos részein, ahol vadunk embertől, állattól háborítatlanul fogyaszthatja eleségét.

Az etetők készítésére vadunk kedvenc téli tartózkodási helyei a legalkalmasabbak, de ugyanakkor gondoljunk arra is, hogy téli időben az etetőkkel vadjainkat oda szoktathatjuk, ahová azt okszerű vadgazdálkodásunk keretében jónak látjuk.

b) *A sózók.* Nagyvadunk sőtgyeinek ktelégítésére sózókat létesítünk. Elkészítésük fontos télvégi teendője a vadgazdának. A sót agyaggal összegyúrva — erre későbbi fejezetünkben rész-

letesen rátérünk — többféle módon nyújthatjuk vadunknak. Kivájt tuskóban, favályuban, sőt tisztán (agyag nélkül) az alkalmi sóöntések alakjában is adhatunk vadunknak sót, legjobban bevált és leggyakoribb azonban a „keretes” szózó használata, melyet 4 db 10—16 cm átmérőjű, lehetőleg keményfadorongból úgy rögzítünk négyzetformában, hogy belvilága 35-ször 35, illetve 60-szor 60 cm legyen, aszerint, hogy csak őz, vagy szarvas és dām vad is van területünkön. A fentiek szerint eltérő-méretezés azért tanácsos, mert ily módon csökkentjük a lehetőséget annak, hogy a vad mind a négy lábával a szózóba állva, azt ürülékével bemocskolja, míg ha csak mellső lábaival jár be, úgy ürüléke a keretnek kívül hull le. A keret legyen tartósan összeállítva és megfelelően rögzítve.

A szózókat az erdő nyugalmas, járt úttól távol eső, az időjárás viszontagságaitól lehetőleg védett részeken, forrás, vagy patak közelében levő zavartalan helyen létesítjük, ahol a vad semmi sem zavarja és ahová ösztönös óvatossága ellenére nappal is odamerészkedhet.

c) *A források, dagonyok* a vad vízigényének kielégítését szolgálják. Esetleges — az időjárás viszontagságok okozta — eltömődésük, elpiszkolódásuk helyrehozatala a vadgazda télvégi feladatai közé tartozik.

d) *A csendereseknek vagy vadrejtőknek* az erdőmentes, apróvadas területeken van igen nagy jelentőségük. Bennük az apróvad az időjárás viszontagságait és a ragadozók elől egyaránt megfelelő védelmet nyer. (Jelentőségükre és összeállításukra a későbbiekben még visszatérünk.) Létesítésükre területünk déli, délkeleti fekvésű, napos, árvízveszélymentes részei a legalkalmasabbak. Emberlakta helyhez, járt úthoz és a terület határaihoz közel ne létesítsünk csendereseket. *Helyetnk kiválasztásánál mindenkor figyelembe kell venni a mezőgazdaság érdekeit.*

e) *A létesített vadföldeken* a mező- és erdőgazdaság érdekeinek mindenkori szemmel tartása mellett a vad részére szükséges takarmány termelhető. Bekerítésük célszerű, hogy a vad ne érhesse idő előtt hozzá a még fejlődésben lévő termelvényhez. A kerítés később részben vagy egészben lebontható. A vadföldek létesítésének ma leginkább az állami kezelésben lévő vadászterületeken van nagy jelentőségük.

2. *A vadvédelmi feladatok elvégzését, illetve a vadászat gyakorlását az alábbi területtartozékok könnyítik meg:*

a) *A cserkészutak. Nagyvadas területeink nélkülözhetetlen tartozékai a cserkészutak, melyeknek rendbehozatala, vagy szükség szerint újak készítése koratavasszal esedékes.* Ismerve területünkön a vad kedvenc tartózkodási helyeit, a vadlegelők, szók hollétét, cserkészutainkat készítsük úgy, hogy azok valamelyikén bármilyen szélirány mellett is észrevétlenül odajuthassunk a vad ismert tartózkodási helyeihez. Dombos, hegyes területen készítsünk cserkészutakat a *déli és északi oldalon* — „hideg“- és „nap“-oldal — egyaránt, valamint a *gerinceken végig*, mert ezek közelében is szívesen elfekszik a vad. A völgy fenekéhez közel ugyancsak vezessen cserkészút. Az oldalakon hosszirányban húzódó cserkészutak közé készítsünk nem túl meredek — inkább kanyargó — *összekötő utakat* is. A cserkészutak mentén legyenek „takarást adó“ fák vagy bokrok, ezekre különösen a jó kilátást nyújtó helyeken van szükség, ahol a vadász olykor hosszasan elidőzhet. *A cserkészutakat tartsuk mindig tisztán, egyrészt, hogy rajtuk nesztelenül járhassunk, másrészt, hogy a keresztező vadnyomokat könnyen észrevehessük.*

b) *A földön készített leshelyek és az élő fára vagy cölöpökre helyezett „magaslesek“ a vad tüzetes szemrevételezését és a vadászat gyakorlását könnyítik meg.* Nagyvadas területeinken — a földön lévő lesek olykor apróvadas területeken is — *nélkülözhetetlen kellékei az okszerű vadgazdálkodásnak.* Helyeik kiválasztásáról a lesvadászat tárgyalásánál emlékeztünk meg, az alábbiakban az elkészítésüknél figyelembe jövő követelményeket ismertetjük.

1. *A les külseje ne váljon ki feltűnően a környezetből.*

2. *A jó kilátásra és a fényviszonyok kedvező kihasználásának lehetőségeire — háttér! horizont! — legyünk különös figyelemmel.*

3. Fontos, hogy a lesen töltött időt „*nesztelenül*“ tölthessük. Sokszor — pl. nagy hidegben, vagy hosszas egyhelybenülés alkalmával — elkerülhetetlen megmozdulásunk ne okozzon zajt, *a les ne nyikorogjon.*

4. Leshelyünk legyen kellő méretű, kényelmes, hogy abban tagjaink hosszabb idő múltán se gémberedjenek meg és helyünről *minden irányba biztosan célozhassunk.*

A magaslesek készítésénél külön ügyeljünk a zajtalan feljutás biztosítására.

c) *A „szóró“ hasznos segítséget nyújt a vaddisznók megfigyeléséhez, illetve elejtésükhöz.* Lényege abban áll, hogy területünk vaddisznójárta helyén — vagy ha több szórót készítünk

helyein — kívánatos eleséget (legmegfelelőbb a csöves, vagy vagy morzsolt tengeri) helyezünk ki, melyre a vaddisznók hamarosan rászoknak. A szóróhoz megfelelő távolságra készített leshelyről azután a vadász eredményesen kaphatja puskavégre a szórón csemegéző disznókat. A *jó takarásra*, a *szélirányra* és a *jénytszonyokra* különös figyelemmel kell lenni a szóró közelében leső vadásznak. Ha a szóróra jövő disznókat „magasles“-ről várjuk, a szélirány veszít jelentőségéből. Szóró készítésére területünk nyugalmas, zavartalan, a vaddisznók „nappali“ sűrűjéhez közel lévő részek alkalmasak, ahová a disznók már délután — még megfelelő „lővilágosság“ mellett — kimerészkednek.

d) A *libagödörök*, a „vadlibás vizek“ közelében vagy a libák legelőhelyei mellett, a vízről legelőre és a legelőre vízre „húzó“ libák útvonalába eső földbeásott gödörök. A „húzás“ megkezdése előtt már a gödörbe húzódó vadász innen várja lövésre a felette megfelelő lőtávolságra „áthúzó“ libákat. A „libagödör“ legyen megfelelő mélységű, hosszabb tartózkodásra is elég kényelmes és körülötte semmiféle áruló jel (föld, papír, kilőtt töltényhüvely stb.) ne hívja fel a végtelenül óvatos libák figyelmét.

e) A *dögterek* apró- és nagyvadas területeken egyaránt a ragadozók helyhezszoktatására szolgálnak. Már ősz elején vigyük egy e célra kiszemelt helyre — a dögtérre — az elejtett ragadozók tetemeit és ott kaparjuk be azokat sekélyen a földbe. A „dögtér“-hez megfelelő lőtávolságra készített leshelyünkről télen eredményesen apaszthatjuk az odaszoktatott ragadozók számát.

II. REZERVÁTUMOK.

Az állam kezelésében lévő vadászterületeket „rezervátumoknak“ nevezzük. Egy részük természetvédelmi célokat szolgál, más részükön pedig az állam szakközegei, közhasznú kutatómunkával és gyakorlati mintavagdalkodással szolgálják a vadgazdaság és azon keresztül népgazdaságunk érdekeit.

A „természetvédelmi rezervátumok“ hivatottak megőrizni országunk egyes vidékeinek a talaj- és domborzati viszonyaiban, valamint a rajtuk élő állat- és növényvilág jellegzetességeiben visszatükröződő „tájjellegét“ Ezek a jellegzetességek a kellő emberi beavatkozás híján mindjobban elhalványulnának, beleolvadnának a környezetbe és ezzel elveszne maga a „tájjelleg“ is. A kellő emberi beavatkozás ez esetben a természetvédelmi rezervátumok létesítésében nyilvánult, melynek leg-

szemléltetőbb példaképet a Szovjetunió világhírű természetvédelmi területei (pl. Kronoki).

A felsőbb. vezetésünk rendelte természetvédelmi rezervátumok sértetlenséget biztosítanak jellegzetes állat- és növényviláguknak, ami nemcsak hazai viszonylatban bír nagy jelentőséggel, hanem egyben a kultúra érdekeit is szolgálja.

A vadgazdasági vonatkozású rezervátumok vadgazdálkodásunk fejlesztését, tökéletesebbé tételét, termelékenységének emelését segítik elő. A rezervátumokon dolgozó kutatók, tudósok és gyakorlati szakemberek tüzetes megfigyelései lehetővé teszik a vadjaink életébe különböző vonatkozásokban eszközölt emberi beavatkozások pontos kiértékelését. A rezervátumok sokra hivatott munkájának elvégzésére felső vezetésünk megfelelő köz-igazgatási, erdész- és vadászszemélyzetet állított be, sőt az erdészeti tudományos intézet keretén belül a vadászat és a vadgazdálkodás hasznosabbá és korszerűbbé tétele érdekében *Vadgazdaságtudományi Osztályt létesített*. Ez a szerv hivatott rá-vezetni a vadászokat a tökéletesebb, eredményesebb gazdálkodási módokra, vadgazdálkodási berendezésekre, melyekkel vadállományunkat és annak termelékenységét okszerűen növelhetik.

A vadgazdálkodásnak a fenti szemléltető rávezetéssel való irányítása természetesen előzetes kísérletek eredményei alapján történik. Ilyenek a vadkárrok elleni megelőző védekezés kikísérletezése, az egyes vadfajok legjobb tenyészhelyeinek kísérletek alapján való kiválasztása, fajtaátalakító kísérletek, a vadállomány megvédésére és minőségi fejlesztésére vonatkozó kísérletek, vadtenyésztési kísérletek, életmód és gyomortartalom vizsgálatok, a korszerű vadgazdálkodási berendezések kísérletek alapján való meghatározása, a legjobb és leggazdaságosabb vadtakarmányok kikísérletezése, vadbetegségek megállapítása, a különböző vadgazdálkodási célokra legmegfelelőbb vadászebek kitenyésztése és még sok vadgazdálkodásunk fejlesztésére irányuló kísérlet.

A Vadgazdálkodási Osztály az egyes rezervátumokon végzett kísérleteinek eredményeit ugyancsak a rezervátumok vadgazdálkodásában hasznosítja, ami nemcsak e rezervátumokon belül hozza meg a később országszerte jól hasznosítható eredményeket, hanem egyidejűleg a környező vadászterületek vadállományára is igen előnyös kihatással van.

A fentieket még kiegészíti az ugyancsak a Vadgazdálkodási Osztály irányítása alatt álló *ragadozómadár- és szörmés-vad-telepek* korszerű működése, melyeknek a fentiek elvégzésé-

vel egyetemben ugyancsak a rezervátumok nyújtanak megfelelő lehetőséget. Ha mindezekhez még hozzászámítjuk, hogy a bel- és külforgalomban igen jól hasznosítható nagyvadhús jelentős részét ugyancsak a rezervátumokon termelik ki, kellő fogalmat nyerhetünk a rezervátumok jelentőségéről.

III. VADÓVÁS — VADVÉDELEM

A vadtenyésztés előmozdítása

Okszerű vadgazdálkodásunkban döntő szerepe van a haszonvad óvásának, a vadvédelmi teendők maradéktalan elvégzésének, amelyeknek a kártevők irtásával, a haszonvad életfeltételeinek biztosításával, valamint a korszerű és mesterséges vadtenyésztéssel tesz eleget a vadgazda.

1. A kártevők irtása. Ennek eredményes elvégzése egyik főkölléke az okszerű vadgazdálkodásnak! A védelemre nem szoruló kártevők irtását végezhetjük *fegyverrel, csapdával* és szükség szerint *méreggel*; a következőkben tehát ezeket a megoldásokat ismertetjük.

a) A kártevők fegyveres irtása. A kártevők lövése a legközismertebb és legelterjedtebb módja pusztításuknak. A vadász ezzel nemcsak a haszonvad ellenségeinek számát csökkenti, de egyúttal vadászképességeit is tökéletesíti. Szárnyas és szőrmés kártevőink kiváló érzékszerveinek és ösztönös óvatosságuknak kijátszása sok esetben komoly próbára teszi a vadász felkészültségét. A ragadozók lövése nem „idényfeladat” és nem is helyhez kötött, amit csak bizonyos időkben és meghatározott helyeken kell végeznünk, hanem az év minden szakában, minden időben rendszeresen végzendő vadvédelmi teendőnk. Mégis vannak helyek és időszakok, ahol és amikor fokozott gondot kell fordítanunk a kártevők számának erélyes apasztására. Ilyen fokozott figyelmet igénylő helyek haszonvadunk kedvenc tartózkodási helyei, az etető, csenderesek, sózók és az ismert vadváltók környéke, ahol haszonvadunk zöme gyakran megfordul. Az időszakot illetően télen, de különösen tavasszal és nyár elején a fiasítási időben emelkedik aggasztóan a kártevők veszélye, tehát a védekezésre is ilyenkor kell a legnagyobb gondot fordítanunk. Télen a haszonvad éhínségén a vadgazda a téli etetéssel segít, a kártevő pedig úgy segít magán, ahogy tud, és haszonvadunk fokozott károsításával pótolja a természet lecsökkent élelemkészletét. Tavasszal, nyár elején azután haszon-

vadunk magatehetetlen fészekalja fiataljai könnyű prédát, bőséges zsákmányt kínálnak a kártevőknek, melyeknek igényei ilyenkor megsokszorozódnak, mivel ugyancsak „családi gondokkal” küzdenek és a magukén kívül még fiaik egyre fokozódó étvágyát is ki kell elégíteniök. Ezekben az időkben tehát nem elégedhetünk meg a véletlen utunkba akadó kártevők elejtésével, hanem — és itt van nagy szükség a vad természetének ismeretére! — keresnünk kell a kártevőkkel való találkozást.

Területjárásaink során mindig összeakadhatunk haszonvadunk kártevőivel, e találkozások azonban a *kora hajnali és késő délutáni órákban* a leggyakoribbak; végezzünk tehát minél több hajnali-délutáni területellenőrzést. A holdvilágos téli esték kiválóan alkalmasak szőrmés kártevőinknek a már említett „dögtér” melletti lesvadászatára, valamint a nyúlásírás, „egércincogás” élethű utánzásával történő „behívásukra”. A szárnyas kártevők ismert „hálófái” közelében rejtőző vadász alkonyattal ugyancsak eredményesen apaszthatja a szárnyas kártevők számát.

A „kotorékok” átvizsgálása a rókák párzást idejétől egészen *fiataik felneveléséig* a nap minden szakában igen eredményes lehet, azonban ehhez is a reggeli és délután órák a legalkalmasabbak. Kotorékvadászataink során a rókacsalád „felszámolását” olykor már kotorékebeink elvégzik, és a vadásznak már csak a „nyúzással” van dolga, sokszor azonban a kotorék valamelyik „vészkijáratán” kiszökő rókát még jól célozott lövéssel kell helybenmarasztanunk. Kotorékebünket gyakori fürdetéssel szabadítsuk meg a kotorékban esetleg felszedett élősdiektől. Kutya hiányában lakott kotorék közelében lesvadászattal is eredményesen próbálkozhatunk.

A szárnyas kártevők számának apasztását tavasszal *fészekük kilövésével* szintén sikerrel végezhetjük — sőt kell is végeznünk! — *legeredményesebb azonban az „uhu” felhasználásával gyakorolt vadászatuk.* Ennek lényege abban áll, hogy baglyunkat a vadászterület valamelyik ragadozójárta részének kiemelkedő, jól feltűnő helyén tesszük le, magunk pedig tőle megfelelő távolságban úgy rejtőzünk, hogy a baglyot támadó szárnyas kártevőket biztos lövéssel fogadhatssuk. Az „uhu” felhasználásának alapja az a gyűlölet, mellyel szárnyas kártevőink az „uhu” iránt viseltetnek és ezt használja ki a vadász, mikor jól takart leshelyén várja puskavége az „uhu” ócsárlására oda-seregülő szárnyas kártevőket. Elhelyezkedésünknel a megfelelő „takarásra”, a jó „kilövésre” és a fényviszonyokra legyünk kü-

lönös figyelemmel. A „uhu“ elhelyezésére földberögzített, mintegy méter magas karó szolgál, tetején T-alakban rászegeelt keresztfával, melyen baglyunk kényelmesen elhelyezkedhet. Az „uhu“ helyétől 10—15 m-re, a leshelyünket baglyunkkal összekötő egyenestől lehetőleg balra állunk le egy pár méter magas száraz fát — a „beszálló“ fát —, melyen lehetőleg vízszintesen elágazó száraz gallyak vannak, melyekre az uhut szidalmazó szárnyasok rátelepedhetnek. Ezzel a még kezdő vadásznak is igen kedvező lövési lehetősége nyílik. Az „uhu“ lábára vékony, de erős láncból kössünk puha anyaggal bélelt béklyót, a lánc másik végét pedig rögzítsük baglyunk állásának aljához. A lánc legyen elég hosszú, hogy az „uhut“ ne gátolja a szabad mozgásban, amire az erős orvmadarak támadásának eredményes kivédéséhez sokszor szüksége van. A már messziről észrevett nagyobb szárnyas kártevőt baglyunk állásáról leugorva és hátára fekvé, előre nyújtott karmokkal várja. Ilyenkor a vadász fokozza figyelmét, hogy lövéssel vagy személyes közbelépésével kellő időben eredményesen háríthassa el, a tollas „vadászsegédjét“ fenyegető veszélyt. Ez utóbbira akkor van szükség, ha nagyobb védett orvmadár — pl. az ölyv — támadja baglyunkat. Ilyenkor hanggal vagy leshelyünkről előjöve riasztjuk el a védett ragadozót. Az „uhu“-val való vadászatra a reggel 6—10 és délután 15—18 óra közötti idő a legalkalmasabb.

b) A kártevők csapdázása.

A kártevők pusztításának ugyancsak jól bevált módja: csapdázásuk. Ott csapdázunk, ahol egyrészt a kártevők a legérzékenyebb veszteséget okozhatnák (pl. etetők, csenderesek közelében, vadunk kedvenc tartózkodási helyein), másrészt pedig ahol a csapdaállítással a legtöbb eredményre számíthatunk (ragadozójárta területrészek). A vermeken, kutya fogón, csapóladákon, a héjaketrecen és héjakosáron kívül — ez utóbbi kettőt a szárnyas ragadozók ellen alkalmazzuk — a „berlini hattyúnyak“ és a különböző nagyságú „tányérvasak“ — ezek a leggyakoribbak — használatosak. Ezekon kívül azután még a legkülönbözőbb kivitelű töröket, csapdákat eredményezi a vadászgazda vagy vadőr egyéni leleményessége. A csapdák működését, használatukat nem könyvből, hanem természetben, a csapdázásban már jártas vadásztársunk gyakorlati útmutatása nyomán lehet a legjobban elsajátítani. A csapdaállítással a ragadozó élve „befogása“ vagy megsemmisítése a célunk, de *semmiképpen sem a kínzása*. Ezért naponta *ellenőrizzük csapdáinkat*, hogy a belekerült, de esetleg még élő kártevőt minél hamarabb megválthassuk a kín-

lódástól. A csapdák helyeinek kiválasztásánál ügyeljünk arra, hogy ember vagy haszonállat ne kerülhessen bele, „fogósra” állításuknál pedig legyünk óvatosak, hogy könnyelmű kezelésükkel — amire már nem egyszer volt példa — testi épségünkben kárt ne tegyünk.

Csapdázásunk eredménytelen marad, ha a ragadozó a csapdán megérzi az „emberszagot”. Csapdáink áruló szagát tehát valamilyen — a ragadozóknak kívánatos — „szaganyaggal” közömbösítenünk kell. E célra valamilyen romlott, bűdös húsfélékből készített masszával való bedörzsölés a legcélszerűbb.

c) A kártevők mérgezése.

Ha szárnyas vagy szörmés kártevőink számát fegyverrel és csapdával nem tudjuk a kívánt módon lecsökkenteni, úgy *irtásuk legerélyesebb, de egyben legeredményesebb módjához, mérgezésükhöz folyamodunk.* A kártevők mérgezésére kétféle mérge, a foszfor és a sztrichnin használatosak. Az elsővel szárnyas, — a másodikkal pedig szörmés kártevőinket pusztítjuk. A *szárnyas kártevők mérgezésére legalkalmasabb időszak a tél* — különösen megfelel az első tartósabb hó leeste — és a tavasz (a fészkelés és fiasítás ideje.) *A szörmés kártevők mérgezése télen a legeredményesebb,* amikor gereznájuk is legtöbbet ér. A mérgezésre legalkalmasabbak területünk ragadozójárta helyei, ahol sűrű előfordulásukról területjárásaink során ismételten meggyőződhetünk.

A mérge vásárlása, illetve a mérgezés *engedélyhez kötött* (23.542/1895. B. M. számú rendelet), melyet a vadásztársaság felelősének írásos kérelmére rendőrhatalóság — a vadászterület közigazgatási fekvése szerint illetékes Járási Kapitanyság — ad meg. A kérelemben a szükséges *mérge nemét és mennyiségét, a mérgezés helyét és a mérgezést végző személyek neveit is meg kell jelölni.* A kiadott engedély alapján azután megvásárolhatjuk a mérget (vagy mérgeket). A foszfort szórpalakban, félliteres üvegekben kapjuk; egy üveg tartalma kb. 700 gramm foszforoszörp, mely átlagosan 1000 kat. hold „bemérgezésére” alkalmas. A sztrichnint dobozba zárt kapszulákban kapjuk kézhez — egy doboz 15 drb kapszulát tartalmaz —, melyek mindegyike egy „csalifalat” bemérgezésére alkalmas.

Egy foszforszörpös üveg tartalmát 4 liter vérrel, 8 l vízzel és 4—6 kg tömítőanyaggal (tengeri-, rozs- vagy árpadara, esetleg korpá) kell elkevernünk és ezzel készen is van a mérgeanyag, melyet télen közepes fakanálnyi adagokban szórunk szét területünk kártevő szárnyasokjárta részein a fehér havon, tavasz-

szal pedig egy-egy kis kanálnyit az előre elkészített üres tyúktojáshéjakba teszünk és az így mérgezett tojásokat hármasával-négyesével a terület alkalmas részein készített „műfészkekbe” tesszük. Télen a fehér havon virító méregfalat, tavasszal pedig a „műfészkek” kíváncsatos tartalma szinte magukhoz vonzzák az örökké éhes szárnyas kártevőket.

A méreganyag elkészítését mindig levegős, szellős helyen végezzük és keverése közben ne hajoljunk hozzá túl közel, mivel a felszálló foszjorgáz könnyen rosszullétet okozhat. Ügyeljünk, hogy a méreganyagból semmi el ne cseppenjen, nehogy — felvételével — háziállatban essen kár. A keverésre használt edényt ktürítése után jól forrázzuk ki — másra azonban még kiforrázva sem használható! —, a foszjorszörpös üveget pedig — előzőleg ugyancsak kiforrázva — semmisítsük meg. A mérgező anyaghoz vagy elkészítése helyének közelébe gyermekeket ne engedjünk.

Szörmés kártevőink részére a sztrichninrel töltött kapszulát minél mélyebbre tegyük a csalifalatba, melyben a kapszula hamarosan felszívódik és a szétömlő sztrichnin a csalit bemérgezi. E célra a legmegfelelőbb a *lőtt veréb* használata, melynek hasát felnyitva beleit óvatosan kivesszük, majd a hasüregbe téve a kapszulát a beleket visszahelyezve, a vágott rést bevarrjuk. Csaléteknek még romlott húst, belsőséget, dögöt, vagy romlott húsból — töpörtyűből összedarált galuskányi masszából készült gombócokat is formálhatunk, melyek közepébe még gombóccá formálásuk előtt helyezzük el a sztrichnines kapszulát. Az így elkészített csalifalatokat a már fentebb említett helyekre véve, szörmés ragadozóink azokat hamarosan megtalálják.

A foszfor és a sztrichnin erős, halálos mérgek, melyeknek használata igen súlyos felelősséget ró a vadászra. E mérgek nemcsak a kártevőkre hatnak, hanem emberbén és haszonállatban egyaránt súlyos, végzetes kárt okozhat könnyelmű használatuk. Ezért a mérgezést a törvény — az engedélyen túlmenően — feltételekhez köti, melyek egyrészének a mérgezést megelőzően, egyrészüknek a mérgezés folyamán, másrészüknek pedig a mérgezés befejezése után kell eleget tenni. E törvényszabta feltételek a következők: 1. A mérgezés előtt legalább 5 nappal tudatnunk kell a vadászterület közigazgatási fekvése szerint illetékes községek tanácsait, hogy mikor és területünk melyik részei kerülnek bemérgezésre. Ezt a tanácsok az értesítéstől számított 3 napon belül — tehát még a mérgezés megkezdése előtt — a szokásos módon közhírré tenni kötelesek. 2. Tilos a mérgezés a mérgezést

időszak alatt művelés alatt álló, vagy legeltetésre használt területeken. 3. Tilos a mérgezés a sertésjárita helyeken. 4. Tilos mérgeznünk a közlekedési utaktól 100 m-en belül eső területrészen. 5. A mérgezés folyamán naponta köteles a mérgezést végző személy a mérgezési helyek és környékük tüzetes ellenőrzésére. 6. Kötelező a mérgezést végző személy az ellenőrzések során talált elpusztult ragadozók felszedésére és megsemmisítésükre (legcélszerűbb az elégetés; az elhullott szőrmés ragadozók természetesen megnyúzhatók). 7. Kötelező a mérgezést végző személy a mérgezési idő letelte után a mérgezett területeken maradt méregfalatok hiánytalan felszedésére és megsemmisítésükre. (Legcélszerűbb az elégetés.) 8. A mérgezés végeztével a megelőzően is értesített községek tanácsaival tudatni kell a mérgezés befejezését.

A kártevők mérgezését a fenti törvényes rendelkezések pontos betartásával végezzük súlyos felelősségünk tudatában, a józan ész szabta óvatossággal és mindenre kiterjedő figyelemmel, mert kármentes és eredményes végrehajtásával igen fontos vadvédelmi érdekeket szolgálunk.

2. A vad szükséges életfeltételeinek biztosítása

Az okszerű vadgazdálkodásban nem elégedhetünk meg pusztán azzal, amit a természet nyújt vadjainknak, hanem terszerű beavatkozással kell tökéletesítenünk a helyenként különböző természeti adottságokat. Bár haszonvadunk életfeltételeit többé-kevésbé mindig megtalálja a természetben, beavatkozásunkkal — az alább ismertetésre kerülő feladatok elvégzésével — azokat egyrészt állandósítanunk, másrészt javítanunk kell.

a) *A vadetetés.* Vadjaink télen kisebb-nagyobb mérvű élelem-kiegészítésre szorulnak; ezt biztosítjuk részükre a téli vadetetéssel. Az éhező vadból több esik áldozatul az időviszonytagoknak és az emberi- állati kártevésnek. Az állomány megmaradt, rosszul áttelelt részének tavaszi szaporulata pedig mennyiségben, minőségben egyaránt jóval alatta marad a kívánalmaknak. Ennek vesszük elejét vadjaink téli élelempótlásával, így függetlenítjük a tenyésztés sikerét az időjárás szeszélyeitől.

Vadunknak az ételmezt etetőkön adjuk, melyekről és az előkészítésüknél számbajövő szempontokról korábbi fejezetünkben már megemlékeztünk. A soron következő kérdés: *mivel etessük?* Megoldását legtöbbször a helyi lehetőségek szabják meg. Hiába ajánlanánk ugyanis ott szezám pogácsát, finom lucerna-lóhere szénát, zabot, vagy kukoricát, ahol mindezek vadetelési célokra

nem állnak rendelkezésre. Mindenütt és minden körülmények között gondoskodhatunk azonban *nagyvadunk részére lombtakarmányról*, melynek tavasz végén, nyár elején való begyűjtése csak a vadgazda egyszerűzetén múlik. Vadgesztenye, makk, száritható erdei gyümölcs ugyancsak a legtöbb helyen rendelkezésre állnak és mindenütt megszerezhető a déli fekvésű erdei rétek jóízű szénája. Télen leszedhetjük a fákról a *fygyöngyöt* és indokolt esetben engedélyt kaphatunk a gazdaságilag értéktelen fák megdöntésére, melyek kérgének fogyasztása különösen jó hatással van nagyvadunk gyomor- és bélműködésére. A vadjaira gondot viselő gazda figyelmét nem kerüli el, hogy vadja mit fogyaszt a legszívesebben. Ami ezekből kis költségekkel beszerezhető és romlatlan állapotban tárolható, abból gyűjtsünk kellő mennyiséget a szűkös téli időre. A begyűjtött vagy vásárolt takarmányt tartsuk száraz, szellős helyen, hogy dohosodás vagy befülledés következtében ne veszítsen értékéből. Dohos, romlott takarmány fogyasztása vadunknál gyomor- és bélbajokat, súlyos hasmenést okozhat, etetésétől tehát tartózkodjunk.

Az apróvad téli élelmének beszerzése még kevesebb gondot okoz. Nyulaink számára a szénán kívül, a veteményes kert selejtes, másra nem használható terményei és a pincéből, konyháról kikerült zöldség hulladék egyaránt megfelelnek. Télen a haszontalan gyomfák kidöntésével ugyancsak hathatósan segítünk nyulainkon. Foglyunk, fácánunk élelmezésére a rostaalja, ocsu, citrok, napraforgó, muhar, köles, here-lucerna törmelék, kifőzött szárított törköly, gyommagvak és a mezőgazdaság másra nem használható magtörmelékei egyaránt alkalmasak.

Szárnyas vadunk etetőibe ne feledkezzünk meg a télen nehezen nélkülözött zöldfélékről, az emésztésükhöz szükséges sóderről, homokról, valamint a hamuról sem.

Nagyvadunk-apróvadunk részére egyaránt csak annyi élelmet adjunk esetenként, amennyit vadunk 1 (legfeljebb 2) nap alatt elfogyaszt, nehogy a huzamosabb ideig kinlévő eleség megromolva többet ártson, mint használjon vadunknak.

Az etetés megkezdése és befejezése nincs naptárhoz kötve, idejüket mindenkor az időjárás, a szükség szabja meg. Foglyaink és fácánjaink részére a rendszeres etetést megelőző „szoktató” eleség kihelyezése tanácsos.

b) *Csenderesek létesítése.* Vadunk szükséges életfeltételei között fő helyet foglal el zavartalansága és megfelelő védelme, melyekhez apróvadás területeinken igen gyakran szó fér. Segítő beavatkozásunk itt a kisebb-nagyobb sűrűk, csenderesek létesítésében nyilvánul, melyekben vadunk az időjárás viszontagságai,

valamint az emberi és állati kártevések ellen egyaránt védelmet talál. Teljesen sík, minden védelmet nélkülöző területen 4—500 holdanként tanácsos egy-egy 1—1½ holdnyi csenderes létesítése, melyben vadunk védelmet, megfelelő fiasítási helyet és ezen felül még — erre a csenderes növényzetének összeválogatásánál kell gondolnunk — valamelyes élelmet is találhat. *Kökény, bodza, vadrózsa, galagonya, fenyő, som, rekettye, fagyal, boróka* és köztük kisebb foltokon *csicsóka, csillagfürt, baltacim* egyaránt megfelelnek e célra; hogy mit használunk, az mindig a helyi adottságoktól függ. Fácánjaink részére alkalmas „*hálójákról*” ne feledkezzünk meg.

A csenderes létesítésénél mindig a *helyi mezőgazdasági érdekek figyelembevételével, azokkal összhangban kell eljárunk.*

Vadgazdaságunkban is nagy segítségül szolgál a korszerű mezővédő erdősávok létesítése, melyek a csenderesek minden előnyét biztosítják vadgazdaságunknak.

c) *Sózók elkészítése.* Háziállatnak, vadnak egyaránt szüksége van sóra. Míg azonban háziállataink sószükségletét takarmányozásuk során teljesen kielégíthetjük, vadunk a természetben nem, vagy csak részben elégítheti ki a szükös és egyoldalú táplálkozás után fokozott mértékben jelentkező sóigényét. E téren tehát ismét az emberi beavatkozás szükséges. Vadunk sószükségletét a korábbi fejezetben már ismertetett sózókon elégíthetjük ki. Közepes vadállomány mellett 200—300 holdanként készítsünk területünk erre alkalmas — már ugyancsak ismertetett — helyein egy-egy sózót, melyek *mindegyikébe egyötöd rész sóból és négyötöd rész agyagból* összegyúrt, jól ledöngölt masszát kell betennünk. Sózónként 4—5 kg só és 20—25 kg agyag felhasználása elegendő. Az agyag ne tartalmazzon *humuszt*, mert a bomló humusz szagát a vad nem kedveli és *homok* se legyen benne, mert ennek szemcséi csikorognak a vad fogai között amit nem szeret. A só kedvező hatását *foszforsavas mész* hozzáadásával még fokozhatjuk. A sózó közelében készítsünk leshelyet, ahonnan a sózóra járó vadat megfigyelhetjük, lövéssel azonban soha ne zavarjuk a sózó vagy annak környékén vadjaink nyugalma. A sózók körül pár négyzetméternyi területet tartsunk tisztán, hogy a sózó körül lévő vadnyomok jól szembetűnőek legyenek.

d) *Források, dagonyák rendbentartása.* Vadjaink vízigényüket a vadászterület vizelék helyein elégítik ki. A vizek kiszáradása vagy elapadásuk a vadállomány kisebb-nagyobb részének a területről való elhúzódását eredményezhetik. Ennek megelőzése teszi döntő fontosságúvá a vadgazda közbelépését, mely egyrészt az elpiszkolódott, eltömődött források, dagonyák, erek

helyrehozatalából, kitisztításából, másrészt a helyi adottságoknak megfelelő „vízfogók“ készítéséből áll.

3. Korszerű vadtenyésztés

Vadállományunk mennyiségének és minőségének kívánt fejlesztését a vadgazda korszerű vadtenyésztéssel igyekszik elérni, melynek legfontosabb tényezői a következők:

a) *Ivararányszabályozás.* Vadállományunk minden fájának vannak hím- és nőnemű egyedei. Ezek egymáshoz viszonyított számarányát *ivararány*nak nevezzük. A különböző vadfajok *tényleges ivararányát okvetlenül tudni kell a vadgazdának, de ugyanakkor ismernie kell a vadfajok sikeres tenyésztését biztosító legkedvezőbb ivararányát* is, melynek elérése és megtartása az okszerű vadgazdálkodás egyik legfőbb feladata. Ismételten beigazolást nyert, hogy azonos területi adottságok és életfeltételek mellett az egyik helyen kifogástalan minőségű és mennyiségű vadunk van, míg a másik hely vadállománya mennyiség és minőség tekintetében egyaránt elmaradt. Az első látszatra érthetetlen különbség okát a beható vizsgálat majd minden esetben az *ivararány eltérésében* állapította meg. Az egyik helyen kedvező ivararány mellett kifogástalanul tenyésztett vad, míg a másik hely károsan eltolódott ivararánya útját állta a sikeres tenyészésnek. A „Vadászati Állattan“-ban már megjelöltük az egyes fajokon belül kívánatos ivararányt, sőt az ivararány eltolódásának káros következményeire is rámutattunk. Itt tehát csak arra hívjuk fel olvasóink figyelmét, hogy az ivararány kívánt szabályozásának már ugyancsak ismertetett legcélravezetőbb módjával, a *vadászattal éljenek mindig úgy, hogy elérjék és megtartsák, de semmiképpen se rontsák az egyes vadfajok sikeres tenyésztését biztosító, legkedvezőbb ivararányt.*

b) *Vérfelfrissítés.* Ha egy vadászterületen hosszabb időn keresztül valamely vadfajunknak mindig ugyanazok az egyedei, illetve ivadékaik keverednek egymással, a vadfaj előbb-utóbb „hanyatlani“ kezd; romlik az állomány minősége, mennyisége, sőt az egyedek ellenállóképessége is. A beltenyésztés következményeként mindig több vadunk pusztul el, — csökkent ellenállóképessége miatt — az időviszontagságok és a mind gyakrabban fellépő betegségek következtében, és a degenerálódás — elkorcsosulás — hamarosan az egyedek külemén is jelentkezik a különféle alak-, szín-, vagy agancsrendellenességek alakjában. A *fenniek megelőzését, illetve a hanyatlás megállítását a vérfelfrissítéssel érhetjük el*, amikor a távolabbi vidékről hozott kellőszámú

tenyészvaddal új vért viszünk be satnyuló vadállományunkba. Az eredmény hamarosan mutatkozni fog szemléltető bizonyosságaul a vérfelfrissítés fontosságának.

c) *Selejtezés. A nem kívánatos egyedek kirekesztését vadállományunkból selejtezésnek nevezzük.* Részben a károsan eltolódott ivararány helyreállítására szolgál, részben pedig a továbbtenyésztésre nem kívánatos, örökítés szempontjából káros egyedek további minőségrontó szerepének vet véget. Hibás egyedi tulajdonságok, örökíthető rendellenességek, gyengeség, rossz fejlődés, előregedés okozta külemhibák szolgálhatnak okul a selejtezéshez, melynek elvégzése biztos szaktudást kívánó felelősségteljes teendője a vadgazdának. A selejtezéshez feltétlen szükséges bírálókészséget csak a gyakorlatban — a vadat jól ismerve — lehet elsajátítani hozzáértő vadásztársunk gyakorlati útmutatása nyomán. Általános elvként azonban leszögezhetjük, hogy valamelyik vad selejtvoltának megállapításához a vad tüzetes szemrevételezése szükséges, ami nélkül nem görbülhet rávaszra az állomány sorsát szívénviselő vadgazda ujjja.

d) *Telepítés. Valamelyik vadfajnak új területre való vitelét, meghonosítását telepítésnek nevezzük.* Ennek elvégzése nem egyes vadásztársaságok, hanem a felső vadászati vezetőség feladata, amit az illetékes szervek ma már csak előzetes kísérleti és kutatómunka biztató eredményei alapján hajtanak végre. A telepítéssel közeli rokon az „újratelepítés“, mikor valahová az ott egyszer már tenyésző, de valamilyen oknál fogva kipusztult — mint hazánk egyes részein az 1938—39-es tél időviszontagságai következtében kiveszett fogoly — vadfajt újra betelepítjük. A telepítés sikeréhez feltétlenül szükséges az illető vadfajta természetének, igényeinek, mező- és erdőgazdasági jelentőségének, valamint eredeti hazája és a telepítésére terübevert terület összes adottságainak pontos ismerete. A fenti ismeretek nélkül a telepítéssel komoly gazdasági károkat okozhatunk, amire nálunk az üreginyúl és a pénzmapocok szolgálnak elrettentő példával. Hazánkban legjobban a fácán, dām vad és a muflon telepítése sikerült.

4. Mesterséges vadtenyésztés

Vadgazdálkodásunk termelékenységét hivatott fokozni a mesterséges vadtenyésztés is, melyet ezideig nálunk leginkább csak a fácánnál alkalmaztak. Ennél e célra legmegfelelőbbek a homokos, déli fekvésű melegebb területek. A mesterséges tenyésztés alapjául megbízható helyről hozatott vagy befogott és átteleltetett fácántyúkok tojta tojások szolgálnak, melyek keltetése

a három részből (teleltető, tojató, keltető) álló volierben történik. A szükséges fécántyúkokat és kakasokat még a fécánvadászatok megkezdése előtt kell befogni, nehogy később esetleg sehzett, gyengébb tenyészértékű példányok kerüljenek befogásra. A fécán „rezervátumokon“ végzett mesterséges tenyésztése nálunk igen jó eredményekkel biztat (pl. akadtak 40 tojásos fészek-aljak) és kedvező hatását rövidesen országos viszonylatban is éreztetni fogja.

Ugyancsak szép eredménnyel kecsegtetnek a jólsikerült *szovjet példára alapozott mesterséges szőrmés vad tenyészetek* és a közelmúltban elkezdett mesterséges fogolytenyésztésünk is.

IV. A VADASZAT OKSZERŰ GYAKORLÁSA

A vadászterületet bérlő vadásztársaság célját az idevonatkozó (4640/1945. M. E. sz.) törvényerejű rendelkezés alapján készült „Vadásztársasági Alapszabály“ második paragrafusában a következőkben határozza meg: „*A vadásztársaság célja az, hogy működése területén (vadászterületén) az államtól haszonbérbe vett vadászati jogot a vadászatra vonatkozó jogszabályok szigorú megtartása és a vadgazdálkodás népgazdasági jelentőségének és a vadban rejlő érték — mint nemzeti közvagyon — védelmének szem előtt tartása mellett okszerűen és a nemzeti közösség gyarapítása szempontjából hasznothajtó módon gyakorolja.*”

A vadászat gyakorlására minden olyan személy — férfi és nő egyaránt — jogosult, aki valamelyik vadásztársaságnak tagja és érvényes fegyvertartási engedéllyel rendelkezik. Minden vadász köteles igazodni a földművelési miniszter évenként kiadott alábbi rendelkezéséhez, mely megszabja, hogy mikor és mi lőhető.

Az 1951—52. évi vadászati idény és tilalmi idő megállapítása.

A földművelésügyi miniszter 18.068—1951. (VI. 30.) F. M. számú rendelete a vadászati idény és a tilalmi idő megállapításáról.

(Közigazgatási rendszám: 8.734.)

A vadászat szabályozásáról szóló 4.640/1945. (VII. 14.) M. E. számú rendelet 12. §-ának (1) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem.

Vadászati idény.

1. §.

Vadászati idény az az időszak, amikor vadászni szabad.

2. §.

(1) Egész évben szabad vadászni:

vaddisznóra,

rókára, borzra, vadmacskára, görényre, menyétre, hör-
csőgre, kóbor kutyára és macskára, üregi nyúlra, ürgére, sün-
disznóra,

vidrára, pézsmapocokra,

verébre, dolmányos varjúra, szarkára, szajkóra, galambász-
højára, barna réti højára, kékes réti højára, karvalyra, barna ká-
nyára, sarki bújára, északi bújára,

halastavaknál szürkegémre és szárcsára,
szőlőben és gyümölcsösben seregélyre.

(2) Csak az alább meghatározott időszakban szabad a kö-
vetkező vadakra vadászni:

a) *nyúlra* október hó 15. napjától január hó 31. napjáig;

b) *fácánkakasra* október hó 1. napjától december hó 31.
napjáig;

c) *fogolyra* augusztus hó 1. napjától december hó 15.
napjáig;

d) *fürjre, harisra, gerlére, vadgalambra* (kék és örvös)
augusztus hó 1. napjától december hó 31. napjáig;

e) *erdei szalonkára* szeptember hó 1. napjától április 30.
napjáig;

f) *récére* — a kékcsőrű récét kivéve —, továbbá *szárcsára*,
sárszalonkára és *vöcsökre* július hó 15. napjától március hó 31.
napjáig, rizstelepen pedig a rizstermelés egész ideje alatt.

g) *vetési lúdra, kts- és nagylilike* szeptember hó 1. napjá-
tól április hó 15. napjáig.

(3) Szarvasbikára szeptember hó 1. napjától október hó 15.
napjáig, azzal a korlátozással szabad vadászni, hogy legfeljebb
kétezer kat. holdnyi erdőterületenként lehet egy szarvasbikát
lőni. Kizárólag selejtezés céljából szarvasbikára és szarvas-
tehénre január hó 1. napjától február hó 15. napjáig szabad
vadászni, ha erre a földművelésügyi miniszter a 3. § (2) bekez-

désének megfelelően előterjesztett kérelem alapján engedélyt ad. E bekezdés rendelkezései szempontjából a sebzett vadat elejtettnek kell tekinteni.

(4) Szarvasbika és szarvastehén elejtését az elejtéstől számított 3 napon belül a megyei tanács végrehajtóbizottságának be kell jelenteni. A selejtezési időszakban lőtt szarvasbika agancsát az elejtéstől számított két héten belül a megyei tanács végrehajtóbizottságának be kell mutatni.

Általános vadászati tilalom.

3. §.

Tilos vadászni a 2. §-ban fel nem sorolt, továbbá az időszakilag vagy területileg tilalmozott vadakra.

(2) Azoknak a vadaknak lelövésére vagy befogására, amelyekre az (1) bekezdés értelmében tilos vadászni, a földművelésügyi miniszter engedélyt adhat. Az engedély iránti kérelmet a megyei tanács végrehajtóbizottságánál kell benyújtani, amely azt javaslatával a földművelésügyi miniszterhez felterjeszti. A kérelmet vadgazdálkodási (selejtezési) vagy vadkárcsökkentési érdekekkel megfelelően indokolni kell.

Részleges vadászati tilalom.

4. §.

(1) Tilos hajtókkal hasznosvadra vadászni — a vízimadarak és az erdei szalonka kivételével — február hó 1. napjától augusztus hó 31. napjáig.

(2) Hajtókutyával (agárral, tacsóval vagy más hajtó-ebbel) február hó 1. napjától július hó 31. napjáig mindenféle vadra tilos vadászni. Ebben az időben is szabad azonban kotorék-ebekkel kotorékmunkát végeztetni, továbbá pórázon vezetett vizslával, spaniellal, vérebbel és friss disznónyomra eresztett disznóskutyával vadászni.

5. §.

(1) Tilalmi időben a vadak fiait elfogni, elpusztítani, a madarakat fészkelésükben zavarni, vagy tojásaikat elszedni tilos.

(2) A madarak tojásainak, fiókáinak, továbbá a vadak fiainak tilalmi időben való szedésére, illetőleg befogására a földművelésügyi miniszter engedélyt adhat.

Büntető és vegyes rendelkezések.

6. §.

(1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és 15 napig terjedhető elzárással büntetendő az, aki a 2—5. §-ban foglalt rendelkezéseket megszegi vagy kijátssza.

(2) A pénzbüntetés legmagasabb összege ötezer forint.

(3) A tilalmi időben lelőtt vadat el kell kobozni.

(4) A kihágási eljárás a végrehajtóbizottságnak, mint rendőri büntetőbírósnak a hatáskörébe tartozik. Szakminiszter a földművelésügyi miniszter.

7. §.

E rendelet rendelkezéseit az állami kezelésben levő vadászterületekre nem lehet alkalmazni. Ezekre a területekre a tilalmi időnyt és a lelövési keretet a földművelésügyi miniszter által jóváhagyott évi selejtezési terv állapítja meg.

8. §.

A 16.074/1950. (VI. 27.) F. M., a 16.156/1950. (XII. 30.) F. M. és a 18.016/1951. (II. 1.) F. M. számú rendelet hatályát veszti.

Erdely Ferenc s. k.,
földművelésügyi miniszter.

A fenti általános rendelkezéseken kívül be kell tartanunk az esetleges időközben kiadott módosító rendelkezéseket és ezen felül alkalmazkodnunk kell a vadásztársaság kebelén belül — a helyi viszonyok figyelembevételével — határozattal hozott esetleges korlátozó rendelkezésekhez is.

A vadászat gyakorlásának módjai az *egyént-* és a *társas-vadászat*. *Egyéni vadászatnak* minősül „a tagok egyénenként, magánosan, vagy önkéntes társulásban” gyakorolt vadászata, a vadgazdaság „termését” pedig az előre meghirdetett, a vadásztársaság kollektívájának részvételével tartott évente meghatározott számú „társas vadászon” takarítják be.

1. Az egyéni vadászat gyakorolt módjai: a *cserkészés*, a *bokrászás*, a *les* és a *barkácsolás*.

a) *A cserkészés.* A magánosan gyakorolt egyéni vadászat legtöbbször értékelt módja a nagyvadas területeken végzett cserkészés, melynek fogalmát a következőképpen fejezhetjük ki: *A cserkészés hosszabb-rövidebb lesállások sorozata, mikor azonban a vadat nem magunkhoz várjuk, hanem óvatosan lopózva igyekszünk a közelébe.* A cserkészés tehát az ember esze, ügyessége és a vad kifinomult érzékszerveinek erőpróbája, melyben akkor maradunk felül, ha ismerjük azokat a tényezőket, melyeknek a cserkészés sikerére döntő kihatásuk van. *A cserkészés akkor eredményes, ha előbb vesszük észre a vadat, mint a vad bennünket, ha közelébe tudunk férkőzni és észrevétlenül maradván alkalmunk nyílik a mitsemsejtő vad alapos megfigyelésére, vagy ha vadgazdálkodásunk érdekeit úgy kívánják, a biztos lövéssel való elejtésére.* Hogy mindez sikerül-e, az leginkább az alábbi tényezőktől függ: 1. a *nesztelen járás*, 2. a *környezet színéhez való alkalmazkodás* (mimikri), 3. a *mindenre kiterjedő figyelem*, 4. a *jó távcső* (a hajnali-esti szürkületben ez nélkülözhetetlen), és végül 5. a *széljárás*. Ha sorravesszük a fenti tényezőket, — melyek mindegyike jelentős kihatással bír cserkészeteink kimenetelére — úgy az utolsónak említett „széljárás” fontosságát még külön ki kell emelnünk, mert ennek jelentősége valamennyi tényező fölött áll. Nagyvadunknak kiváló érzékszervei közül ugyanis szaglása a legfejlettebb, mellyel a feléje áramló „ember-szagot” már több száz méterről megérzi, „szimatot kap” és óvatosan, nesz nélkül vagy hanyathomlok törtetve, — de holt bizonyosan — elmenekül rettegett ellensége, az ember elől. Erre legyünk mindig különös figyelemmel cserkészeteink során.

b) *A bokrászás* vagy „keresővadászat” az apróvadas területek egyik „egyéni” vadászati módja, melyen a vadász magánosan vagy néhányadmagával egy-két hajtó vagy vadászebe segítségével búvóhelyéről „ugrasztja” vagy „veri fel” a meghúzódo szárnyas vagy szőrmés apróvadat. Ez a vadászati mód főleg a vadászidény elején használatos. Vigyázzunk azonban gyakorlásával, mert a közel kelő — legtöbbször nőstény — nyulak elejtésével itt ronthatunk legtöbbet nyulállományunk többnyire amúgyis helyesbítésére szoruló ivararányán. *Bokrászásaink alkalmával elégedjünk meg a konyha részére való 1–2 db vad elejtésével, a tömeges „aratást” pedig hagyjuk az arravaló késő őszi, téli társasvadászatokra.*

c) *Les.* *Vadállományunk megfigyelésének* (pl. sózók, etetők, vízrejáró helyek mellett, az ismert vadváltók közelében) és igen sok esetben *a magános vadászat gyakorlásának* (pl. őzhívás, szalonka-vizivadhúzás, ragadozók csalsípra hívása, vaddisznó

éjjeli vadászata, nagyvad legelőre várása, vagy a váltóján való les-ülés) *legcélszerűbb módja a les, melyen* — a cserkészéssel ellentétben — *magunkhoz várjuk a vadat. A les-vadászatnak a vadgazdálkodásban igen nagy jelentősége van és igen sok esetben egyedüli eredményes módja vadvédelmi feladataink helyes megoldásának, a vadkárok meggátlásának, a tenyésztési és gazdasági szempontból egyaránt kívánatos vadlelővések végrehajtásának, illetve vadászszórakozásunk kielégítésének. A lesvadászat gyakorlásához megfelelő leshelyre van szükségünk* (erről korábbi fejezetünkben már megemlékeztünk), melynek kiválasztását a széljárás, a terepalakulás és a fényviszonyokon kívül mindig az szabja meg, hogy honnan és milyen vadat várunk. A lesvadászat sikerét nagyjából a cserkészésnél számbajövő tényezők befolyásolják azzal a különbséggel, hogy míg a *cserkészésnél nesztelenül kell járnunk, a lesnél „nesztelenül kell ülnünk“*, ami — bármennyire is furcsának tűnik papírravetve —, a gyakorlatban nem a legkönnyebb dolog. Órákhosszat átfagyoskodott lesek eredményességét nem egyszer hiúsította meg egy önkéntelen mozdulat kis parányi zaja, melyre a már leshelyünk közelében lévő vad megugrott, mielőtt még szemügyre vehettük, vagy lőhettünk volna.

d) *Barkácsolás.* A gyakorlatban jól bevált tapasztalat, hogy a nagyvad közelebbre várja be a lovasfogatot, mint az embert. Ezt használja ki a vadász, mikor *az erdei utakon kocsival próbálja megközelíteni az uttól nem messze álló vagy fekvő vadat* és közelébe érve a kocsiról lő — ehhez igen nyugodt lovak használata szükséges — vagy a kocsiról leszállva „alkalmas“ takarás (fa, bokor) mögül lövi, vagy közelébe lopakodva igyekszik megfelelő lőtávolságra kapni a tovahaladó kocsi után figyelő vadat. Ez a vadászati mód azonban csak a nem túl sűrű erdőben gyakorolható, ha megfelelő, kocsival járható utak vannak benne.

2. *Társasvadászat.* Vadgazdaságunk termésének közös aratása, melynél minden egyéni érdeken túlménően a közösség, a népgazdaság érdeke lép előtérbe. A vadász érdeke elé helyezendő a vadásztársaság érdeke, amely azonban semmiképpen és soha sem ütközhet vadállományunk érdekeivel. A társasvadászat eredményességének leglényegesebb kellékei az egységes irányítás és a társaság kollektív szelleme. Az irányítást mindig csak egy ember, a vadászmaster — távollétében helyettese — végezheti. Az irányításnak azonban csak akkor van foganatja, ha ahhoz igazodnak is, tehát a társasvadászat eredményességéhez a résztvevők alapos fegyelmezettsége szükséges. *A vadászmaster szava hajtóra, vadörre, vadászra — a vadászat valamennyi résztvevő-*

järe — egyaránt kötelező. A legjobban kitervelt, tökéletesen meg-alapozott vadászat is csak úgy járhat megfelelő eredménnyel, ha a résztvevők *fegyelmezettek* és a vadászmester irányításának mindenben a kellő időben eleget tesznek. A társasvadászat *különvéleménynek nincs helye*, tehát akár útirányunkra, akár lő-állásunkra, akár a lőhető vadfélésekre vonatkozó utasítást kapunk a vadászmestertől, azt szigorúan be kell tartanunk, attól el nem térhetünk, mert ellenkező esetben fegyelmezetlenségünkkel az egész vadászat sikerét és — amire leginkább ügyelnünk kell — társaink és a magunk testi épségét veszélyeztetjük. Lényeges kel-léke még a sikeres társasvadászatnak a résztvevők *baráti együtt-érzése, tökéletes, irigységmentes bajtársi szelleme*, ami biztosítja vadgazdaságunk aratásának hangulatosságát, széppé tételét és egyben eredményességét is.

A társasvadászatok módjai a különféle *hajtások* és a *kör-vadászat*.

a) *A hajtásokon* az e célra felfogadott hajtók az előre meg-állapított terv szerint megszabott irányba haladva verik fel a vadat, melyet — azután a velük egysorban haladó, oldaltmenő, vagy a meghajtásra kerülő terület végén lőállásokban elhelyez-kedő — ez mindig a hajtás fajtája és terve szerint alakul — vadászok várnak puskavégre. Az évad elején többnyire a „*vonal-hajtás*“ járja, melyen a vadászok és a köztük arányosan elosz-tott hajtók széles vonalba sorakozva pásztázzák végig a meg-hajtásra kerülő területrészeket. A vonalhajtásokon — ha nem ügyelünk — a közelre beváró nősténynyulak lövésével erősen el-rontjuk nyulaink ivararányát. A hajtók és vadászok egymástól való távolságát — bizonyos határokon belül — mindig a terep-adottságok és a résztvevők száma szabja meg. A gázos, bokros terepen legyen mindig sűrűbb a sor.

Ugyancsak gyakori hajtási forma — mely még késő ősszel és télen is szokásos — az „*U*“-hajtás, melyben a hajtók és vadá-szok U-alakban mennek végig a „*lehajtásra*“ kerülő területrésze-ken. Az *U hajtás akkor megfelelő, ha nagy területen és sok haj-tóval rendezzük*. Ellenkező esetben a rövid „*U*“ nyitott kapuján a szemfüles kannyulak többsége kifut és ismét leginkább csak a közelre beváró nőstények kerülnek terítékre. Nagy területen, hosszúszerű U-ban vadászva a koránkelő kanok bizonyos tá-volság után — akárcsak a pásztázásnál — visszafordulnak a vadászor felé, amit nagyobb távolság megtétele után az U ka-pujának lezárásával — az addig párhuzamos két szár össze-hajlásával — segíthetünk elő. A vadászok mindig az U talpában és a szárok alsó részein helyezkedjenek el.

A nyulállomány ivararányának megjavításával a sikeres tenyésztés érdekeit szolgálja a „ráhajtás“, mikor a fasor vagy más természetes takarás mögé 60—80 lépés távközökben felálló vadászorra a nagyobb távolságban — legalább 1—1½ km-re — ritkán (legalább 100 lépés távközökben) vonalba soroló hajtók ráhajtják a nyulakat. A hajtók között és a két oldalon ne legyen puska, hogy a közelkelő, vissza- vagy oldaltörő nőstények ép bőrrel menekülhessenek, míg a koránugró, előrefutó kannyulak lövésével a megfelelő takarásban álló vadászor jól elszórakozhat.

A vadászterületek jellege — apróvadas, nagyvadas — szerint a legtöbb hajtás *apróvadas*, — síki vagy erdei — de a jóval kisebb számú *nagyvadas* hajtások értéke fölér az előzőkkel. *A minden vadászaton egyaránt kötelező óvatosságra az erdei hajtásokon még fokozottabb szükség van*, mert fa vagy bokor könnyen eltakarhatja a szemeink előtt a közelünkben haladó hajtót vagy vadászt, sörétünkől vagy golyónktól azonban nem védi meg. *A balesetek megelőzésének legbiztosabb módja az óvatosság és a fegyelem.* A különböző hajtások kivitelezése mindig a hajtásra kerülő terület nagyságától, terepviszonyaitól, növényzetétől, a hajtandó vadfiéleségtől és a résztvevők számától függ, melyeket kellőképpen kiértékelve mindenkor a vadászmester irányítja a legjobb meggyőződése szerint a hajtás menetét és a résztvevők teendőit. Itt külön meg kell emlékezni a hajtók szerepéről vadászatainkon. *Társasvadászatainknak — sokszor egyéni vadászatainknak is — igen jelentős szereplői a hajtók. A vadászat sikere vagy sikertelensége igen sok esetben hajtóink munkájától függ.* A társasvadászatok — kiváltképpen az erdei hajtások — eredményességénél nyer fokozott jelentőséget a hajtók szerepe, mert igen sokszor munkavégzésük mikéntjétől függ, hogy a hajtott vad elér-e a vadászorig, vagy vissza — esetleg oldalt — törve kifut a hajtásból. A hajtók munkájának értékét leginkább 3 tényező befolyásolja: 1. *a megfelelő irányítás*, melynek hiányában a jószándékú, szorgalmas hajtó sem végezhet jó munkát, 2. *a hajtó terepismerete*, mely ugyancsak szükséges — főként az erdei hajtásoknál — az eredményes hajtómunkához, 3. *a hajtó munkakedve és jószándéka*, mely egymagában is már sokszor fél sikert jelent. E három tényező birtokában a hajtóink igen jelentős részeseivé válnak vadászataink eredményességének. *A hajtó megbecsült munkatársunk — és nem teherhordó, tehát ne terheljük egyéni kényelmünket szolgáló személyi megbízásokkal, melyek hivatott munkavégzésében akadályozzák.*

b) Vadgazdaságunk apróvad-termése betakarításának leggyakoribb és legeredményesebb módja a *körvadászat*. Legjobban „fizető” apróvadunknak, a nyúlak zömét ezeken termelik ki. *Rendezésükre a sármentes, hideg, havas télidő a legalkalmasabb*, mikor már az azévi nyulak is kellő súlyúvá fejlődtek és a nagyobb nyulmennyeség értéksökkenésétől, romlásától sem kell tartani. *Túlkicsi köröket ne csináljunk, de túlságosan széjjel se húzzuk a kört*, mert ilyenkor a nagy távközök folytán tömegesen futnak ki a terítékre szánt nyulak lövés nélkül, vagy — ami még rosszabb — „távlövésekkel” sebezve. A körvadászat sikere legtöbbször a rendezésen múlik. Körvadászatot „rögtönözni” helytelen dolog. A körvadászatot megelőzően mérjük ki „lépésre” az egyes körök kerületét, tehát a „szárnyak” hosszát és előre megállapítva a szárnyak összeérésének helyét, készítsük el előzetesen a vadászat tervét. A vadászat előtti napon már okvetlenül tudnunk kell, — legfeljebb csekély eltéréssel — a résztvevő vadászok és hajtók számát, így előre megállapíthatjuk, hogy az egyes szárnyakon hány hajtó után következik vadász, valamint a betartandó távközöket, melyekre már a szárnyak indulásánál kell nagy figyelemmel lennünk. *A szárnyak élére mindig tökéletes terepismerettel bíró idősebb hajtót vagy vadórt állítsunk* és biztonság kedvéért lehetőleg a soron követő vadász is ismerje a terepet. Vadászat közben ügyeljünk, hogy jól „zárjanak” a szárnyak, tartsuk a távközöket — erre minden vadász és hajtó maga vigyázzon — és ne tőrjünk meg az egyesek kapzsiságból, „lődühből” eredő mesterkedéseit, a közutálatnak örvendő „zsákolást” (a szárny vonalától visszamaradva a kör kiöblösítése, amibe a nyúl szívesen befut), vagy a „kapucsinálást” (a hajtók odébbküldésével vagy túlságos oldalrahúzódással „nyúlcsalogató” kapu készítése.) A hasonló szándékkal — bár nemcsak szabálytalanul, de esztelenül is — a körbe „bemenő” puskásokat ugyancsak intsük le. Mikor a kör bezárultával adott jelre „befelé” indulunk, *vigyázzunk a vonal és a távközök pontos betartására* és ha hibát látunk mellettünk, figyelmeztessük a megtévedt szomszédot. *A kör összeszűkülésekor a vadászmester „hajtók befelé” utasítására a hajtók továbbmennek, a vadászok helyben maradnak. A körbe belőnünk ekkor már szigorúan tilos, de a kifutó nyulakból is inkább csak a láthatóan sebzettekre löjjünk, mert a kör belsejében megglapuló nyulak nagyrésze nőstény. A kör „lefujása” után üritett, „megtört” puskával menjünk társaink közé.*

V. A LŐTTVAD ÉRTÉKÉNEK BIZTOSÍTÁSA

A löttvad jelentős értéket képvisel, melyet népgazdaságunk részére biztosítanunk kell. A biztosítás alapja a löttvad azonnali birtokbavétele, ami azonban nem megy mindig zökkenő nélkül. Többször előfordul, hogy lövésünkre a vad nem marad azonnal helyben, hanem sebzetten még kisebb-nagyobb távolságra elmenekül. *A sebzetten menekülő vad minél hamarabb — még az elhullását hosszabb-rövidebb idő múlva követő megromlása előtt — történő birtokbavétele fontos kötelessége a vadgazdának, mert csak így mentheti meg a löttvad gazdasági értékét.* Sebzett vadunk gyors birtokbavételét — apró és nagyvadát egyaránt — vadászebünk segítségével nagy mértékben megkönnyíti, azonban kutya híján se nyugodjunk bele könnyen sebzett vadunk elvesztésébe, hanem a megfelelően végzett „utánkeresés“-sel időt és fáradságot nem kímélve kíséreljük meg a sebzett vad megtalálását.

A löttvad értékét csak akkor biztosítottuk megfelelően, ha az romlatlanul, értékcsökkenés nélkül érkezett rendeltetési helyére, a konyhára, vagy a piacra; addig azonban felelősek vagyunk érte. Vadászataink során tehát gondoljunk mindig a terület további sorsával is. A lött nagyvadat azonnal zsigereljük ki és szállításáig tartsuk hűvös, *légymentes* helyen. Apróvadás terítékeinkre viseljünk ugyancsak gondot, mert *az egymás hegyibe hányt nyúl, fogoly, fácán hamar befülled, értéktelenné válik.* Ennek elkerülése végett ugyancsak *légymentes, árnyékos* helyen egymástól külön fektetve, vagy függesztve gátoljuk meg értékes zsákmányunk felületes kezelés okozta megromlását. Lött nagyvadunk és apróvadunk szállítását intézzük mindig úgy, hogy az minél rövidebb idő alatt jusson el rendeltetési helyére.

Elejtett — értékes gereznájú — szörmés vadunkat nyúzzuk meg haladéktalanul és a hústól, zsiradéktól kellően megtisztított és jól besózott bőrt juttassuk el mielőbb az átvételre illetékes szocialista szektor legközelebbi felvevőhelyére.

III. FEJEZET

VADÁSZEBEK

Vadászatainkon, sőt sokszor vadvédelmi teendőink végzésénél is igen értékes segítséget nyújtanak a vadászebek. A rejtőző vad megkeresése, felhajtása, a sebzett vad megtalálása, a lőtt apróvad elhozatala, valamint a földalatti kotorékban lévő vad kiugrasztása vagy „lefojtása”, mind olyan feladatok, amelyeket vadászebünk segítsége nélkül sok esetben nem, vagy csak hiányosan tudnánk elvégezni, jól idomított ebünk közreműködésé-

vel azonban mindezek sikeresen megoldhatók. Különböző vadászataink és vadászteendőink végzése alkalmával más és más vadászkutyafajokat használunk, melyeket rendeltetésük feltüntetésével az alábbiakban ismertetünk.

I. VADÁSZATNÁL HASZNÁLATOS KUTYAFAJTÁK

a) Vizslák

Apróvadvadászataink során igen hasznos — sokszor szinte nélkülözhetetlen — segítőtársunk a vizsla. Feladata, hogy a vadász előtt jobbra-balra — (20—80). lépés — járva, „keresse”

majd „állja” a vadat, mikor pedig a vadász odaér és a felkelő vadat elejti, parancsára megkeresse, felvegye és a vadászhoz vigye a zsákmányt. A felvert és a lövés után — vagy lövés nélkül — épen menekülő vadat nem szabad üldöznie, a sebzetten menekülőt azonban kövesse nyomán, fogja el és vigye a vadászhoz. Gazdasági szempontból ez utóbbi tevékenysége adja a leg-

Apportírozás

nagyobb jelentőséget a vizsla szerepének, mert e nélkül igen sok sebzett vadunk veszne el, ami tetemes kárt jelentene.

A vizslákat jellegzetes alakjukról, fejükről és hosszú fülük-ről még a nem vadász is könnyen felismeri, a használatban lévő 3-féle vizsla megkülönböztetéséhez azonban az egyes fajták szőrzetének és színének alábbi ismeretei szükségesek.

1. A magyar vizsla szőre rövid, színe zsemlyesárga. Engedelmes, igen tanulékony, sokoldalú, kiváló orrú vizsla; vadászati viszonyainkhoz igen megfelel; a szokásos vizslamunkán kívül még csapázási készsége is jól kihasználható.

2. Az angol vizslának nálunk 4 fajtája használatos.

a) Rövidszőrű alfaja a pointer. Színe fehér vagy barna alapon sárga-, barna-, vagy feketefoltos, illetve pettyes is. Három színben nem létezik. Feje, orra aránylag széles. Mutatószőrű, igen jó orrú, élénk vizsla, de használhatóság szempontjából a magyar vizsla mögött marad.

b) Az angol szetter szőrzete hosszú, selymes, farka zászlós; színe fehér alapon sárga, barna vagy fekete foltokkal, esetleg

pöttyökkel. Feje, pofája hosszabb a pointernél, jó orrú, jól használható vizsla. Egyszínű sárga vagy barna változata hiba. *Háromszínű angol szetter nincs.*

c) Az *ír szetter* szőrzete szintén hosszú, az előbbitől egyszínű vörös szőrével és kissé rövidebb pofájával különbözik. A fehér melcsík, vagy a hát feketés árnyalata hibának számít.

d) A *gordon szetter* szőrzete hosszú, egyszínű fekete. Fején, a lábak belső oldalán és a faroktő alatt sötétsárga „jelzés” látható. Feje az első kettőnél vastagabb; igen tanulékony, a szetterek közül a legmunkabíróbb.

3. A *német vizslának* nálunk több alfaja ismert. Leggyakrabban rövidszőrű, drótszőrű és hosszúszőrű változatai. Ritkábbak a *kis és nagy münsterlandi*, a *pudelpointer* és a *weimari*. Az angol vizslától az *enyhe átmenetű homlokgödör, nagyobb fülek és kissé hegyesedő orruk* — az angol vizsla orra tompán végződik — *különböztetik meg*. Farkuk általában durvább, hosszabb, mint az angol vizslaké.

a) A *rövidszőrű német vizsla* rövid, sűrű szőre egyszínű barna, esetleg kevés fehér „jelzéssel”; lehet még barnaderes, fején barna folttal, sőt fehér alapon, barna foltos színváltozata is előfordul. Orra barna. Izmos, erős, csontos, jól kihasználható vizsla.

b) A *drótszőrű német vizsla* testre és színre az előbbihez hasonló, attól csak hosszabb, serteszerű szőrével és olykor szakállas pofájával különbözik. Sokoldalú, tanulékony, fáradtságot jól bíró mindenese vizsla.

c) A *hosszúszőrű német vizsla* erős, hosszú, kissé hullámos szőrzete egyszínű barna, néha fehér mellfolttal. Teste erős, izmos, feje a drótszőrűnél nagyobb. Orra sötétbarna, a hússzínű vagy fekete orr hibának számít. Lábaik és zászlós farkának alsó részén hosszabb a szőrzet. Ugyancsak sokoldalú, mindenese vizsla.

A drótszőrű német vizslához hasonló, de puhább szőrzetű, sárgás alapon, barnafoltos *griffon*, a rövid egérszürke szőrű *weimari*, az ugyancsak a drótszőrűhöz hasonló, de kevésbé szívós, barna *pudelpointer* és a hosszúszőrű, többnyire fehér alapon, barnafoltos *kis és nagy münsterlandi* vizslák használhatóság dolgában a fent sorolt 3 gyakoribb alfaj mögött maradnak.

b) Vérebek

A *sebzetten menekülő nagyvad „utánkeresésénél”* sokszor *szinte nélkülözhetetlen segítséget nyújt a véreb*. A rálövés helyétől kisebb-nagyobb távolságban „sebágyban” fekvő, vagy már dermedt vad megtalálása a magunk erejéből sokszor hosszabb időt igényel, de számos esetben a ráfordított idő és fáradság ellenére sem sikerül. Az ilyen felettébb káros sikertelenségek legnagyobb részét eredményesen küszöbölhetjük ki a véreb használatával, ami legtöbb esetben a sebzett, vagy már dermedt vad kellő időben történő birtokbavételét eredményezi.

Nagyvad-vadászataink során kétféle — a *hannoveri* és a *bajor* — véreb használatos.

A *hannoveri véreb* a bajornál nehezebb, nyújtott testalkatú, szélesmellű, közép nagyságú erős kutya. A felső koponya és sötét orra aránylag nehezebb, mint más kutyafajtáké. Felső ajkai szélesen lelőgnak, simán lógó fülei közép nagyságúak. Szemei barnák. Lebenynélküli „száraz” nyaka erős. Válla könnyen mozgó, mellkasa mély. A véreb mancsa erős, ujjai jól zártak. Farka hosszú, vastag. Rövid, sűrű szőrének színe szürkésbarna, vagy barnásvörös, vörös és sárga kevert árnyalatokkal. Pofája többnyire sötétebb, szinte „kormos” színt mutat.

A *bajor véreb* az előzőnél könnyebb, mozgékonyabb, kissé nyújtott alakú, közép nagy kutya. Fejét a hannoverinél magasabban hordja. Felső koponyája széles. Felső ajkai az alsókat jól takarják, szemei tiszták, világosak. Melle a hannoverinél keskenyebb. Farka középhosszú, a végén elvékonyodó. Színe sötétvörös, de lehet világossárga árnyalatú is. Orra fekete vagy sötétvörös.

A vérebek jóindulatú, tanulékony, szelíd kutyák. A bánásmódra elég érzékenyek, tehát ne legyünk hozzájuk gorombák. Szaglóérzékük kiváló és a sebzett vad nyomán földreszegzett orral, biztosan vezetnek el a sebzetten fekvő vagy már kimúlt vadhoz.

c) Kotorékebek

Földalatti lakóhelyén, a kotorékban tartózkodó vadat a kotorékebek segítségével vadászhatjuk a legeredményesebben. E célra a *tacskókat* és a *foxterriereket* használjuk.

Háromféle tacskó — rövidszőrű, szálkásszőrű és hosszúszőrű — ismeretes. Közös jellegzetességük a vadászkutya fej, a rövid láb, a hosszú derék, alacsony termet és a lelógó hosszú

fülek. Igen értelmes, tanulékony kutyák, melyekkel azonban már kölyökoruktól foglalkoznunk kell, mert ellenkező esetben sok, nehezen kiküszöbölhető rossz szokást vesznek fel.

A rövidszőrű *tacskó* bársonyos fekete, sárga mellénnyel, de van egyszínű világos- vagy sötét zsemlyeszínű is.

A szálkásszőrű *tacskó* az előbbinél rendszerint izmosabb, szőre durva, színe többnyire földessárga, de akad fekete, sárga-mellényes is.

A hosszúszőrű *tacskó* farka zászlós, színe rendszerint fekete, sárga mellénnyel, vagy egyszínű rozsdavörös.

A *foxterrierek sima- vagy drótszőrűek*. A kotorékvadászaton kívül, olykor vaddisznóhajtásnál, sőt apróvad vadászatnál is használhatóak. Némelyik jól hozza a lött apróvadat, egyes példányai a vízbe is bemennek. Igen élénk, tanulékony kutyák; hosszúságuk, magasságuk szinte egyenlő. Vadászkutya fejük, kicsiny, de izmos termetük, szabályos testalkatuk, rövid, félig felálló füleik jellegzetesek. Színük többnyire fehér alapon sárgásbarna-fekete foltos. A drótszőrű foxit a simaszőrűtől hosszabb, durva szőre és pofaszakállá különböztetik meg.

d) *Kajtatőbek*

A sűrűségekben, bozótosban rejtőző vad felverésére a *kajtatőbek* használatosak. Ezek nemcsak felverik, de hosszabb-rövidebb ideig csaholva űzik is a vadat. Legmegfelelőbbek e célra a *spanielek*, melyek közül nálunk a *cocker* (mond *koker*) és a *springer spaniel* igen jól beváltak. A vadat ugyan nem „állják“, de a lött vadat elég jól hozzák és vízbe is szívesen mennek; ezért az apróvad — de főként vízi — vadászatokon hasznos segítséget nyújtanak. A spanielekre jellemzőek: az alacsony termet, hosszú szőrőzet és a hosszú fülek. Színük — többnyire fehér alapon — különböző. Kiváló szaglású, tanulékony kutyák. A *springer spaniel* erősebb a cockernél és hegyesebb az orra; a *cocker spaniell* ellentétben, sohasem egyszínű.

II. TENYÉSZTÉSÜK ÉS IDOMÍTÁSUK ALAPELVEI.

Kutyánk hajlamai, képessége, természetes jótulajdonságai öröklődnek, amit azonban csak úgy tudunk biztosítani, ha „tisztafajban“ tenyésztünk, vagyis csak egy fajtához tartozó vadászkutyákat pároztatunk össze. A magyar vizslát nem kever-

hetjük angol vagy német vizslával, a hannoveri vérebet bajor vérebbel stb. Egy csoporton belül a különböző alfajok összepárosításától is tartózkodjunk, tehát német rövidszőrű vizslánkat nem keverjük német hosszúsőrűvel, angol szettert ír szetterrel, vagy hosszúsőrű tacskót simaszőrűvel. Csak törzskönyvezett kutyát tartsunk, melynek fajtisztasága kétségtelen, vételnél pedig kérjük a kutyával hitelesített törzskönyvi lapját is.

A szuka párzási hajlandósága a „tüzelés”-ben nyilvánul, amikor „rózsája” (ivarszerve) megduzzad és vérezni kezd. A 9 napig tartó vérzés után a szuka 5—6 napig felveszi a kant — ez idő alatt fogékony —, később azonban már nem ereszti magára. Csak a már munkába „bevezetett” nőtényt pároztassuk, legkorábban a második „tüzeléskor”. Ha szukánk képességeiben vagy külemében valamilyen hiányosságot észlelünk, úgy lehetőleg olyan kannel pároztassuk, melyben e hiányzó tulajdonságok megvannak, hogy ily módon a kölykek már tökéletesebbek legyenek. 61—63 napi vemhesség után veti a szuka kölykeit, melyből 5-nél többet ne hagyjunk a szuka alatt. A kölykeket 6 héttig engedjük szopni, de már 2 hetes koruk után kezdjük ételhez szoktatni. A szoptatási idő alatt tápláljuk jól az anyát.

A vadászkutyák nevelése bizonyos korig — mikor azután majd fajtánként hivatásuknak megfelelő képzést kapnak —, minden fajtánál egyforma. A nevelés alapja, hogy a még kölyök-kutyában bizalmat ébresszünk és szeretetünket éreztessük vele. Türelmetlen, ideges, goromba ember ne foglalkozzon kutya-neveléssel! Ne feledjük el, hogy a kutya nem érti a szót, csak a jeleket, — hang-, kéz-, szójelek, testmozdulattal, arckifejezéssel érzékeltetett jelek —, tehát lehetetlent ne kívánjunk tőle. A minden vadászkutya részére egyaránt szükséges fegyelmezést, a 8 hetet betöltött kölyökkel már el kell kezdenünk. Ennek fontos részei a következők: 1. névhez, tisztasághoz, helyhez és a hívójelekhez való szoktatás; 2. a leültetés; 3. a szabadon és pórázon való követés; 4. a lábhozjövés; 5. a lefektetés; 6. helyre visszaküldés; 7. adott jelre csaholás; 8. előre küldés-visszahívás; 9. lövéshez való szoktatás; 10. lövésre, fegyveremelésre hasalás. Ha növendék ebünk mindezeknek a követelményeknek kifogástalanul eleget tesz, vagyis kellőképp fegyelmezett, akkor már nekikezdhetünk a kutya rendeltetése szerint szükséges szakképzéshez, melynek alapja ebünknel a fentebb sorolt megfelelő fegyelmezés, az oktató részéről pedig a hozzáértés és a türelem. Kutyánk tisztántartásáról és megfelelő ételmezéséről mindenkor gondoskodjunk.

IV. FEJEZET

FEGYVERTAN

Az okszerű vadgazdálkodásban nemcsak az „aratásnál” — a vadászat gyakorlásánál —, hanem vadvédelmi teendőink java-részésének elvégzésénél is legszükségesebb eszközünk a vadász-fegyver. Ezzel takarítjuk be vadgazdaságunk termését, többnyire ezzel védjük meg haszonvadunkat állati kártevőitől, ezzel selej-tezzük ki vadállományunkból a tenyészre káros egyedeket, ezzel segítjük helyreállítani a károsan eltolódott ivararányt és végül — de nem utolsó sorban — a fegyver ismerete és használatának tökéletes elsajátítása folytán minden vadász jelentős szerepet tölt be a honvédelem terén. Vadgazdaságunk rövid ismeretetésé-ben egyrészt a fenti okok teszik szükségessé a vadászfegyver és a vele kapcsolatos kérdések megbeszélését, másrészt pedig „a legnagyobb érték az ember” — igazságot szem előtt tartva, a mások és a magunk testi épségének feltétlen biztosítása kötelez arra, hogy ha fegyvert használunk, úgy a szükséges gyakorlati tudnivalók elsajátításával küszöböljük ki az igen sokszor vég-zetes balesetek előfordulását.

I. A VADASZAT GYAKORLÁSAKOR HASZNÁLATOS FEGYVEREK

A vadászat gyakorlásához — beleértve a vadvédelmi fel-adatok elvégzését is — *sörétes és golyós fegyverek*, illetve a sörét és golyó lövésére egyaránt alkalmas *vegyescsővű és váltó-csővű fegyverek* használatosak. Az *apróvad vadászatához a söré-tes fegyver szolgál, golyóssal a nagyvadra vadászunk*, a vegyes- és váltócsővű megoldás pedig mindkét vadfélelenség elejtésére alkalmassá teszi fegyverünket.

a) Sörétes fegyverek.

Vadászterületünk túlnyomó többsége apróvadás, ezért a forgalomba lévő vadászfegyverek legnagyobb része sörétes. Leghasználatosabbak és ezért leggyakoribbak a 16-os, 12-es és a 20-as öbnagyságú fegyverek, ritkábban látunk 24-es és 28-as puskát, 32-es fegyvert pedig csak elvétve találunk. A különböző öbnagyságoknak fenti megkülönböztetése még az elöltöltő fegyverek idejéből maradt ránk és az egyes számok azt jelzik, hogy egy angol font (45 dk) súlyú ólomból hány, a csőbe pontosan beleillő golyót lehet kiönteni. A kisebb golyóból több, a nagyobból kevesebb jut ki egy fontból, tehát a magasabb szám mindig kisebb, az alacsonyabb szám pedig nagyobb öbnagyságot, illetve csőátmérőt jelent. A fenti öbnagyságoknak megfelelő csőátmérők mm-ben kifejezve, a következők:

öbnagyság (kaliber)	12	16	20	24	28	32
a csőátmérő mm-ben	18.6	16.8	15.7	14.7	13.8	12.7

A nagyobb csőátmérőjű fegyver töltényében több, a kisebb csőátmérőjűben kevesebb lőpor, illetve serét jár, ezért a nagyobb csőátmérőjű fegyver találati eredménye egyébként azonos adottságok mellett — jobb a kisebb csőátmérőjű fegyverénél.

Mint minden puskának, így a sörétes fegyvernek is, a több száz év előtt használatos kanócos, majd kovás elöltöltő az őse, mely évtizedek, illetve századok folyamán fokozatosan tökéletesedve ért el a mai kor modern, minden igényt kielégítő fegyveréig. Minden puskán a következő 5 főrészt különböztethetjük meg:

1. a *cső* (kezdetben vasból készült, ma acélból készítik);
2. a *závarzat* (ez a mai fegyvereknél alsó- vagy felsőkulcsos);
3. az *elsütőszerkezet* (kakasos vagy kakas nélküli);
4. az *agy* (*pisztolyfogásos*, vagy *sima*);
5. *egyéb szerelések* (célzó, biztosító, tölténykiürítő stb. be rendezések).

A sörétes puskák legtöbbször kétsövényű — 2 lövetű —, csak elvétve találunk egysövényű — egylövetű — sörétesfegyverre. Ezeket ma már nem gyártják. Kivételt képeznek az egysövényű ismétlő

(félautomata, pl. Winchester) és az önműködő (automata, pl. Browning) sörétes fegyverek, melyek azonban ötlövetűek.

A sörétes puskák két csöve legtöbbször egymás mellé épített, gyártanak azonban egymás fölé rögzített sörétescsövű puskákat — Bock-fegyvereket — is. (Ezek a sörétes fegyverek javából valók.) A régebben alkalmazott hengeres csőfúratnál a csövek átmérője mindenütt egyforma volt, újabban azonban már a tökéletesebb, szűkített — csok — furattal biztosítják a sörétes fegyverek nagyobb lőtávolságát, a lövés erejének fokozását és az eredményesebb löhatást.

A modern sörétes puskák már javarészt kakasnélküliek, azonban kakasos puskából is bőven van még forgalomban.

Az újabb időkben gyártott sörétes fegyverek kivétel nélkül a magasabb gáznyomású, füstnélküli lőporok használatához készültek, a még használatban lévő régebbi kakasos puskák egy része azonban a jóval gyengébb feszítőerejű füstös lőporhoz készült. *Ezekbe füstnélküli lőport ne használjunk, mert ezzel súlyos balesetet (csőrobbanás!) okozhatunk.* A puskán látható belövési jel megmutatja, hogy milyen lőport használhatunk, ha pedig kétségeink vannak, forduljunk puskaműveshez.

b) Golyósfegyverek.

A golyósfegyverek a söréteseknél régibb keletűek. Eredetük a puskapor feltalálásáig vezethető vissza, mikor — a söréteseknél már említett — elöltöltő kivitelben csak hadicélokot szolgáltak. Vadászati célokra csak később lettek hasznosítva. Korszerű vadgazdálkodásunkban a nagyvad vadászathoz szükségesek. Általában a következő 3 csoportjukat különböztetjük meg:

1. *billenőcsövű fegyverek* (kulcszávárral);
2. *állócsövű v. ismétlő fegyverek* (különféle dugattyús závárrzatokkal);
3. *önműködő fegyverek* (závárrzatuk sörétes változataikhoz hasonló).

Öb nagyságukat Közép-Európában mm-ben, Amerikában százzal, Angliában ezred inchekben mérik (1 inch = 25.4 mm). A nálunk szokásos golyós fegyverek öbméretei a következők: 6,5, 7, 8, 9, 9,3 mm. Leggyakoribbak a 7 és 8 mm-es öb nagyságok: 6,5 mm-nél kisebb öb nagyságú golyósfegyverrel nagyvadra vadászni nálunk, a földművelésügyi miniszter idevonatkozó rendelete értelmében, tilos.

A golyósfegyverek csövét „tégely“-acélból készült rudakból fúrják. A csövek eleinte simára képzett belsejét a modern fegyvertechnika csavaros 0,1 mm mély huzagolással látja el. A huzagok a csőben 2—2,5-szer csavarodnak körül és ezzel a lövedéknek bizonyos — a hossz tengelye körüli — forgást adnak, ami a golyó felborulását és bukfencezését meggátolva, a lövés hatótávolságát növeli és pontosságát biztosítja.

A billenőcsövű fegyverek szerkezete és működése nagyjából megegyezik a kétcsövű sörétes fegyvereknél mondottakkal, a célzó berendezés azonban — ami a söréteseknél csak a csősin végén elhelyezett célgömbből áll — a golyósfegyvereknél az oldalsóban elmozdítható és rögzíthető irányzékkel bővül. A leggyakrabban használt billenőcsövű golyósfegyverek az egymás mellé vagy fölé épített csövű, ma már többnyire kakas nélküli „expresszek“.

Golyósfegyvereinknél az „egyéb szerelések“ között igen fontos szerepe van a „gyorsítónak“ vagy „rögtönzőnek“ — ez a ravasz megfelelő mozdításával felhúzható rúgós szerkezet, melynek segítségével fegyverünket a ravasz gyenge érintésével elsűthetjük és így lövéskor a célirányból való legkisebb elmozdulást is meggátolhatjuk.

Az állócsövű, dugattyúszárvázatú, ismétlő golyósfegyverek csöve nem billen le, hanem az agyba van szilárdan beágyazva. Legismertebbek az ötlövetű Mauser és Manlicher-Schönauer rendszerű ismétlőfegyverek, melyeknél a zárdugattyúra szerelt tölténykiürítő lövés után a dugattyú hátrahúzásakor kidobja az üres hüvelyt. Az adogató vályúból és egy rugóból álló „adogató“ a zárdugattyú visszatolása előtt pedig „feladja“ a következő töltényt.

Az önműködő golyósfegyverek közül az 5 lövetű 9 mm-es öbű Browning a legkeresettebb, míg a különböző öb nagyságban készült Winchestert aránylag kevésbé keresik. Működésük nagyjában egyezik sörétes változataikkal.

A golyósfegyverek használatát eredményesebbé teszi a rá szerelt céltávcső, melynek segítségével — ha nemcsak nagyítása, de fényereje is megfelelő — fegyverünket az esti és hajnali sűrűségben is eredményesen használhatjuk.

c) Vegyescsövű fegyverek

A golyós és sörétes csövek összeépítésével készült fegyvert „vegyescsövűnek“ nevezzük. Ha a két cső egymás mellett fekszik, „Büchs“-puskáról, egymás feletti megoldásnál „Bockbüchs“-

ről beszélünk. Egymás melletti csöveknél rendszerint a jobb cső golyós, a bal pedig sörétes; egymás felett levő csöveknél a megoldás váltakozó. Idetartoznak még a háromcsövű fegyverek — a Drillingek — melyeknél a golyós cső rendszerint az egymás mellé illesztett sörétes csövek alatt van. Lehet azonban — pl. a duplagolyós Drillingeknél — fordítva is, ezeknél az egymás mellé épített golyóscsövek alatt találjuk a sörétes csövet.

A vegyescsövű fegyverek használatának az apróvaddal is bíró nagyvadas területeken van jelentősége. Hivatásos vadász szolgálati fegyveréül a vegyescsövű megoldás mindenütt jól bevál. A vegyescsövű fegyverek mindenkor „golyós” elbírálás alá esnek.

d) Váltócsövű fegyverek

Némelyik jobb kivitelű sörétes fegyverhez második vagy harmadik pár csövet — váltócsövet — is készítenek (esetleg készíthetünk). A váltócső lehet az eredetinel nagyobb terítésű — pl. „foglyászó” — cső, de lehet „duplagolyós” vagy „Büchs”-cső is. A váltócsöves puskák előnye, hogy megszokott fekvésű fegyverünkkel — különböző csövei folytán — apró- és nagyvadra egyaránt vadászhatunk. Ha fegyverünkhöz golyós váltócső is van, úgy az ugyancsak „golyós”-nak számít.

II. LŐSZER

A sörétes fegyverhez papírhüvelyes sörétes töltényt használunk, a golyósfegyverbe fémhüvelyes golyóstöltény való. A töltény részei:

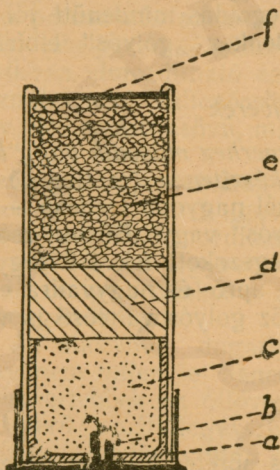
1. *A töltényhüvely.* A sörétes töltény papírhüvelye alul a rányomott lukasfenekű, peremes rézkupakban végződik (a lukba a gyutacs kerül). A golyóstöltény hüvelye mindig fémből készül, az alja lehet peremes; vagy perem nélküli. Az előbbi a billenőcsövű golyósfegyverekhez, utóbbi az ismétlő vagy automata golyósokhoz való. A hüvely fenekén szám jelzi a kalibert.

2. *A gyutacs.* Felül nyitott, alul zárt rézhenger, ezt „gyújtja” be a rácsapódó ütőszeg, aminek következtében a lőpor elég és gázzá válik. A golyóstöltények gyutacsa ülőkés.

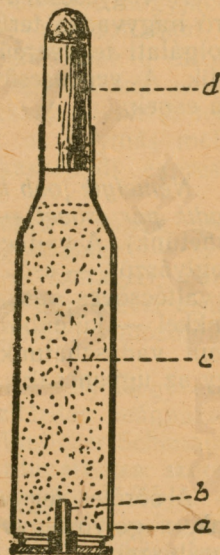
3. *A lőpor.* Régebben a gyengébb hatású fekete „füstös” lőport készítettek (összetétele: 75 % kálisalétrom + 15 % fából égetett szén + 10 % kén), újabban azonban már a nitrocellulózéból vagy nitrogliceriből készült nagyobb fesztőerejű „füst nélküli” lőporok használatosak.

4. A *lővedék*. Ez sörétes töltényeknél a kaliber szerint meghatározott mennyiségű, rendeltetése szerint különböző méretű, de egy töltényben mindig egyforma nagyságú sörét, golyóstölténynél pedig a kalibernek megfelelő golyó.

a) A szabályos gömbalakú *sörét* lehet *lágý* (ez tiszta ólomból készült), vagy *kemény* (90% ólom + 10% antimon). Utóbbi hatásosabb és a csövet is kevésbé piszkítja.

a) hüvely, b) gyutacs, c) puskapor, d) lőporfojtás, e) sörét, f) sörétfojtás.

a) hüvely, b) gyutacs, c) lőpor, d) lővedék.

b) Az ólomból készült *golyót* régebben szintén *gömb* alakban készítették, később azonban az átmérőjénél jóval hosszabb, célszerűbb „*csúcs*lővedék“-re tértek át. Ezek lehetnek *tisztán ólomból* (köpenynélküliek) és *részben vagy egészen keményebb fémmel burkoltak* (köpenyesek). Nagyobb roncsoló hatása miatt a csak részlegesen burkolt lővedékek használatosabbak.

c) Ugyancsak ólomból készülnek a sörétes töltény papírhüvelyébe tölthető, kizárólag sörétes puskából löhető „*Ideál*“- , „*Brenecke*“-lővedékek és a „*Gyöngygolyó*“, ezeknek hatótávolsága azonban messze mögötte marad a golyósfegyverek lővedékeinek.

5. *A fojtás.* Csak a sörétesfegyver töltényeihez szükségesek, melyek mindegyikébe kétféle — lőpor és sörét — fojtást kell tennünk. A szőrből vagy papírból készült 1—1,3 cm vastag *lőporfojtás* a lőport különíti el a sörétől, míg a csak 2 mm-es papír sörét fojtás a sörét kiszóródását akadályozza meg.

A golyós töltényeket mindég szaküzletben készen vegyük, házi készítésűkkel ne kísérletezzünk.

Sörétes töltényeinket — a szaküzletben vásárolt kellékekből!! — otthon is elkészíthetjük, bár a készenvelt, gyári töltény többnyire megbízhatóbb. A házi készítésnél *ragaszkodjunk szigorúan az előírt lőpor- és sörétmennyiséghez*, mert az előírástól való eltérés a legjobb esetben rosszabb lőhatást, de esetleg végzetes bal esetet is eredményezhet. *Különböző méretű söréteket soha ne keverjünk és különféle lőporokat sohase vegyítsünk össze.* A már kilőtt hüvelyt a deformálódások (kitágulás!) megfelelő visszanyomása (kaliberezés!) után csak akkor töltsük újra, ha az *teljesen ép; háromnál többször azonban az ép hüvelyt se használjuk.* A házi készítésű töltényt peremezzük (ez a sörétfojtás feletti hüvelyrész becsavarása!) tökéletesen, mert a laza peremezésű töltény gyengébb hatású. *Lőszerünket tartsuk mindég nedvességmentes száraz helyen.*

Rendeltetésüknek megfelelően különféle nagyságú söréteket gyártanak. A használatosabbak megjelölése — számozásuk és méreteik a következők :

számozás	4	6	8	10	12	14
mm átmérő	4.5	4	3.5	3	2.5	2

Az alábbi táblázat — Rex-lőport használva — a különböző kaliberű sörétes töltények lőpor- és sörétadagolását tünteti fel.

kaliber	lőpor gr-okban	sörét gr-okban
12	2.10	34
16	1.75	28
20	1.50	26
24	1.30	24
28	1.10	20

III. A FEGYVER HASZNÁLATA ÉS KARBANTARTÁSA

A fegyver használata súlyos felelősséggel jár. Felelősségünk a lakásban tartott és épen velünk levő fegyverünkre egyaránt kiterjed. Lakásunkban tehát mindig töltetlenül — lehetőleg tokban — olyan helyen tartjuk fegyverünket, ahol illetéktelen — főként gyermek — nem férhet hozzá. Fegyveres területjárásaink, vadászataink során — akár magunk, akár többedmagunkkal vagyunk — bánjunk fegyverünkkel a legnagyobb óvatossággal és körültekintéssel, mert könnyelmű használata beláthatatlan szerencsétlenséget idézhet elő. A töltött fegyver rendszerint akkor okoz nagy bajt, amikor töltetlennek hisszük, ezért üres puskánk csövét se tartsuk környezetünk vagy magunk felé. Csak akkor töltjük meg fegyverünket, ha már lehetőségünk van a lövésre, ha azonban utunkba árok vagy más terepakadály esik, ürítsük fegyverünket és csak az akadályon túl töltünk újra. Az egyes hajtások végeztével azonnal ürítsük puskánkat és mindig üres, „megtört” fegyverrel menjünk társaink közé. Ujjunk csak akkor érintse a ravaszt, ha a lövés irányában, illetve hatótávolságán belül a lövéssel senkit sem veszélyeztetünk és határozottan tudjuk, hogy mi az amire lövünk. Nem elég az, ha lövésünk irányában nem látunk embert; tudnunk kell teljes bizonyossággal, hogy a még veszélyeztetett helyeken valóban nincs ember. Elsősorban embertársaink és a magunk testi épségére ügyeljünk, de mezőgazdasági haszonállatban se tegyünk kárt könnyelmű lövéssel. Vigyázzunk, hogy puskánk csövébe idegen anyag (föld, sár, hó) ne kerülhessen, ezért ha elestünk, vagy havas bokrokon mentünk keresztül, ellenőrizzük puskánk csövét és az esetleg belekerült idegen anyagot távolítsuk el, hogy a testi épségünket veszélyeztető csőrobbanást elkerülhessük. Sörétespuskával 35–40, golyóssal szabad szemmel 100, céltávcsővel 150 m távolságon túl — ez az észszerű lőtávolság felső határa! — haszonvadra ne löjjünk, mert a „távlövésekkel” legfeljebb csak sebezük a vadat, ami jelentős károsodás, tehát mindenképen kerülnünk kell. A lőtávolságot ne tévesszük össze a hatótávolsággal, melyről lövésünk még ölhet vagy sebezhet, melyre biztonsági szempontokból kell figyelemmel lennünk. Ez sörétespuskánál kb. a használt sörét mm átmérőjének százszorosa mm helyett m-t feltételezve (tehát a 3 mm átmérőjű 10-es sörét kb. 300 m-ig veszélyeztethet), golyóspuskánál pedig pár km is lehet. Ne használjunk nagyobb sörétet a kellenél, mert a durvább sörét környezetünkre is veszélyesebb és fegyverünket is jobban igénybeveszi. Fagyos, jeges talajhoz vagy víz-

hez érve a sörét könnyen eltér irányától — gurulatot (gellert!) kap — vigyázzunk tehát, hogy ember, vagy haszonállat irányához közel se löjjünk. Foglyászáshoz 12-es, kacsára, fácánra, nyúlra a 10-es — legfeljebb télidőben a 8-as — sörét teljesen megfelel. 8-as — legfeljebb 6-os — sörétnél vastagabbal libára vagy rókára se löjjünk.

Fegyverünk tartósságát és használhatóságát a megfelelő karbantartással növeljük, míg az elhanyagolt fegyver csökkent értékű és hamarabb tönkremegy. Fegyverünk áttörését, csövének tökéletes kitisztítását, sőt a farészek letörését minden terület-járásunk után haladéktalanul végezzük el. A cső- és a fémalkatrészek áthúzásához mindég savmentes olajat használjunk, a lakatszerkezet tisztításához pedig a finom gépolaj — pl. az „órásolaj“ a legmegfelelőbb. A faalkatrészekhez növényi olajat — legjobb a len- és dióolaj — is használhatunk. Fegyverünk lakatszerkezetéhez magunk lehetőleg ne nyúljunk, hanem évente legalább egyszer bizzuk áttisztítását a puskaművesre, aki az egész fegyvert szakértő szemmel átvizsgálva a esetleges észre nem vett hibákat is meglátja és kijavítja.

IV. A LÖVÉS ELMÉLETE

Fenti cím alatt a szakkönyvek, főként a lövedék mozgásával a fegyver elsütésekor a csőben végbemenő folyamatokkal (belső ballasztika) és a lövedék röppályájával (külső ballasztika) foglalkoznak. E könyv rendeltetését tekintve azonban célszerűbbnek látjuk, ha a fenti igen hasznos elméleti tudnivalók helyett lövéseinek minél eredményesebbé tételéhez talál a gyakorlatra könnyen átváltható útbaigazítást az olvasó.

A háziállatot leölik, levágják, hogy húsát, bőrét stb. felhasználhassák; a kitermelésre szánt vadat le kell lőnünk! A lövéssel biztosítjuk a vad birtokbavételét, ami a kitermelés előfeltétele. *Nem mindegy tehát, hogy miként lövünk, hogyan találunk. A gazdasági szempontok és az emberiség egyaránt azt kívánják, hogy lövésünkre a vad azonnal helyben maradjon, bőréhez, húsához késedelem nélkül hozzáérhessünk és kimúlásának szenvedését amennyire csak lehet megrövidítsük.* Ezt érjük el a jó lövéssel! A rossz lövéssel elhibázzuk vagy — ami még rosszabb! — csak sebezzen a vadat. A legtöbb sebzett vad hosszabb-rövidebb idő múlva belepusztul sérülésébe, de meglegelése még használható állapotban igen bizonytalan. Vadgazdaságunk értékes termését tehát

ne prédáljuk rossz lövéssel. Lőjjünk jól! Ehhez mindenekelőtt a kellő gyakorlat szükségese.

A golyólövés begyakorlását céltáblán végezzük lőtéren, vagy a vadászterületnek erre alkalmas részén, ahol sem ember, sem háziállat biztonságát nem veszélyeztetjük — itt gondoljunk mindig a fegyver hatótávolságára! — és vadunk szükséges nyugalmat se zavarjuk. Jó szemű, jó idegzetű ember, jól hordó fegyverrel hamarosan szert tesz a kellő jártasságra, addig azonban haszonvad lövésével ne kísérletezzünk.

Sörétlövő gyakorlatainkat eleinte szintén álló célra (céltáblára) végezzük, majd ha megismertük puskánk hordását, szórását, áttérhetünk a dobott vagy gurított — de még mindig élettelen! — tárgyak lövésére. Mozgó célra azért kell gyakorolnunk, mert a vadász a „futó“ apróvadat (pl. nyúl) mindig csak futtában, a „röpülő“ (pl. fácán, fogoly) pedig csak röptében lövi. Kivételt képez a sebzetten menekülő vad, melynek gyors birtokbavételét minden módon biztosítanunk kell.

A sörétlövésnek a gyakorlatban többféle módját láthatjuk, melyeknek hibás, vagy megfelelő voltára — kerülendő vagy követendő példaként — az alábbiakban térünk rá.

Kezdő sörétlövő a futó vagy repülő vadnak sokszor mögé lő, mivel oda céloz, ahol a vadat megpillantja és nem számol a vad mozgásával. Az ilyen lövések legtöbbször hibázást eredményeznek, legfeljebb csak a tőlünk vízszintes irányban elrepülő vadnál vezetnek olykor — „vak tyúk is talál szemet“ — alapon — némi eredményre.

Később a kezdő vadász úgy akarja kiküszöbölni a hibát, hogy — a vad mozgását figyelembe véve — a puskacsövet a vadon, vele vezet, majd elébe kapva lő. Ez az előbbinél már valamivel jobb lövési mód sima; egyenletes terepen közelkelő vadnál tűrhető eredménnyel járhat, a bokros, gazos, egyenetlen terepen vagy távolabbbkelő vadnál azonban kevés sikert, de sok bosszúságot hoz. Ez a lövési mód a kétes eredménytől eltekintve, már csak azért sem ajánlható, mivel ennél esik bele legtöbbször a lövő a társait veszélyeztető „léniazás“ hibájába, mikor töltött és felhúzott puskáját — a vad haladását követve — végigvezeti a vadászsonon. Ez pedig súlyos és veszélyes hiba, amit minden esetben kerülni kell.

A kellő gyakorlat és a megfelelő érzék vezetik a vadászt a sörétlövés minden terepen legjobban bevált módjára, mikor a mozgó vadat észrevéve a pillanat hányada alatt kinézi azt a pontot — és lő! — ahová lőnie kell, hogy a sörétraj és a vad a megfelelő távolságon belül találkozzanak. Ennek eredményes ke-

resztülvitele a helyesen értelmezett, nem elkapkodott, célzott és mégis gyors „kapáslövés”, mely a gyakorlatban a legjobban bevált.

Golyó- és sörétlövéseink a fentiek figyelembevétele mellett is csak akkor járnak a kívánt eredménnyel, ha nem lépjük túl a már ismert lőtávolság felső határát.

BEFEJEZÉS

A mult rendszer uralkodó osztályai „divat”, „kötelező társadalmi tevékenység”, „állással, ranggal járó szokás” számba vették a vadászat gyakorlását. Ezek az okszerű vadgazdálkodásról nem is álmodtak! — és a vadászat fogalmát lejáratták.

Ma azonban már e téren is másként áll a helyzet. A vadászból 1504-től 1848-ig a törvény erejével, majd később az uralkodó politikai irányzat folytán kirekesztett dolgozók előtt 1945-től ismét megnyílt a vadászat gyakorlásának lehetősége. Nemcsak lehet, de kell is vadászniok, mert egyéni vágyaikon kívül a közösség érdeke is ezt kívánja. Vadgazdaságunk termelőképességét csak úgy lehet gazdaságosan kihasználni a közösség érdekében, ha vadászterületeink kiterjedéséhez mértén elegenden és jól vadásznak. Elegenden, hogy ne legyen gondozatlan és kihasználatlan vadászterület és jól, hogy a korszerű vadgazdálkodás növekvő termelékenységével gyarápíthassuk népgazdaságunk javait.

A vadászat gyakorlása gazdasági vonatkozásain kívül, üdítő, testet edző szórakoztató sport is, mely jótékonyan hat a kedélyre és megpihenteti, szinte felújítja a munkában elfáradt idegeket. Végül pedig — de nem utolsósorban! — a fegyverhasználatban, óvatosságban, a pillanatnyi helyzetek diktálta gyors cselekvésben szerzett jártasság, melyet a vadászat gyakorlása közben lehet a legeredményesebben elsajátítani, elsőrendű érdeke a béke védelmének.

Allamvezetésünk a vadászügy demokratikus átszervezésével nemcsak módot, de segítséget is nyújtott a vadászat gyakorlásának minél szélesebb körben való elterjedéséhez. Népünk élt is az adott lehetőséggel és az utóbbi évek során az ipari és mezőgazdasági dolgozók, valamint a haladó népi értelmiség vállvetve munkálkodnak együtt vadgazdaságunk korszerű továbbfejlesztésén és találják egészséges, hasznos szórakozásukat a vadászat népszerűtá fejlődött gyakorlásában.

TARTALOM

Bevezetés		3
------------------	------------	----------

I. FEJEZET

VADASZATI ÁLLATTAN

I. VADGAZDASÁGUNK JELENTŐS HASZONÁLLATAI ÉS AZOK VADGAZDASÁGI ÉRTEKE		5
A) Szőrmésvad.		
A mezei nyúl (5), az őz (8), a szarvas (12), a vaddisznó (17), dämivad (21), muflon (22)		
B) Szárnyasvad.		
a fogoly (23), a fácán (26), a fürj (28), a vadrécék (29), lúd-félék (31), szalonkafélék (32), túzok (33), haris (34), gémeek, szélkiáltó szárcsa (34), császármadár (35).		
II. VADGAZDASÁGUNK KARTEVŐI ÉS KARTÉTELEK JELENTŐSÉGE		
A) Szőrmésvad.		
A róka (36), vadmacska (37), nyest (38), nyuszt (39), görény (39), menyét (39), hermelin (40), vidra (40), borz (41), nyérc (41), pézsmapocok (41), üreginyúl (42).		
B) Szárnyasvad.		
Szarka (43), szürkevarjú (43), héja (44), réti héják (44), karvaly (45), kányák (46), szajkó (47), vércsék (47), ölyvek (47), solymok (48), holló (49), sasok (50), baglyok (50)		

II. FEJEZET

VADGAZDÁLKODÁS

I VADASZTERÜLET		52
A) A vadászterületek megoszlása		52
B) A vadászterületek berendezése		53
1. A vad érdekeit közvetlenül szolgáló területtartozékok		53

2. A vadvédelmi feladatok elvégzését és a vadászat gyakorlását elősegítő területtartozékok	55
II. REZERVATUMOK	57
III. VADÓVAS — VADVÉDELEM	59
1. A kártevők irtása. Fegyveres irtás (59), csapdázás (61), mérgezés (62).	
2. A vad szükséges életfeltételeinek biztosítása. Vadetatás (64), csenderesek (65), szózók (66), források, dagonyák rendbentartása (66).	
3. Korszerű vadtenyésztés. Ivararányszabályozás (67), vérfelfrissítés (67), selejtezés, telepítés (68).	
4. Mesterséges vadtenyésztés	68
IV. A VADASZAT OKSZERŰ GYAKORLASA	69
Egyéni vadászat (cserkészés, bokrászás, les, barkácsolás)	73
Társas vadászat (hajtások, körvadászat)	74
V. A LÖTTVAD ÉRTÉKÉNEK BIZTOSÍTASA	78

III. FEJEZET

VADASZEBEK

I. A VADASZATBAN HASZNALATOS KUTYAFAJTAK	79
a) Vizslák	79
b) Vérebek	82
c) Kotorékebek	82
d) Kajtatóébek	83
II. TENYÉSZTÉSÜK ÉS IDOMÍTÁSUK ALAPELVEI	83

IV. FEJEZET

FEGYVERTAN

I. A VADASZAT GYAKORLASAKOR HASZNALATOS FEGYVEREK.	85
a) Sörétes fegyverek	86
b) Golyósfegyverek	87
c) Vegyescsövű fegyverek	89
d) Váltócsövű fegyverek	89
II LÖSZER	89
III A FEGYVER HASZNALATA ÉS KARBANTARTÁSA	92
IV. A LÖVÉS ELMÉLETE	93
Befejezés	95

A Mezőgazdasági Kiskönyvtár

erdészeti sorozatában megjelennek :

1. Az erdő növényvilága
2. Az erdő élete
3. Csemetekert
4. Erdők telepítése
5. Erdő ápolása
6. Erdei magvak
7. Mezővédő erdősávok
8. Erdővédelem
9. Vadgazdaság
10. Erdőbecslés
11. Fakitermelés
12. Erdei melléktermékek
13. A fa feldolgozása
14. Gépesítsük az erdőgazdaságot
15. Természetvédelem
16. Erdészeti építés és szállítás
17. Erdőgazdasági üzem megszervezése